

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
HEMŞİRELİK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMZİRME SÜRESİ VE ANNE BABA TUTUMUNUN
LİSELERE GİRİŞ SINAVINA ETKİSİ

Tuğba UÇAK OZAN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mahmut KILIÇ

YOZGAT - 2021

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
HEMŞİRELİK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMZİRME SÜRESİ VE ANNE BABA TUTUMUNUN
LİSELER GİRİŞ SINAVINA ETKİSİ

Tuğba UÇAK OZAN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mahmut KILIÇ

YOZGAT - 2021

**YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
LİSANSÜSTÜ TEZ ONAY FORMU**

TEZ ONAY FORMU

T.C.

**YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Enstitümüzün Hemşirelik Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı 90110117009 numaralı öğrencisi Tuğba UÇAK OZAN'nın hazırladığı “Emzirme süresi ve anne baba tutumunun liselere giriş sınavına etkisi” başlıklı tezi ile ilgili tez savunma sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri gereğince 29/12/2021 günü saat 14:00'de yapılmış, tezin onayına oy birliği ile karar verilmiştir.

Başkan :

Jüri Üyesi

(Danışman) :

Jüri Üyesi :

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve sayılı Enstitü Yönetim Kurulu Kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

Prof.Dr. Ümit BUDAK

Müdür

TEZ BEYANI

Tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, tezin içerdiği yenilik ve sonuçların başka bir yerden alınmadığını, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan eder, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Tuğba UÇAK OZAN

29.12.2021

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

TEZ ONAY FORMU.....	ii
TEZ BEYANI.....	iii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ.....	iii
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ	vii
TABLolar LİSTESİ	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	3
1.2. Araştırmanın Önemi.....	3
2. GENEL BİLGİLER.....	4
2.1. Emzirme.....	4
2.1.1. Emzirmeye başlama zamanı	6
2.1.2. Emzirme sıklığı ve süresi.....	7
2.2. Emzirmenin Büyüme ve Gelişmeye Etkisi.....	9
2.2.1. Bedensel etkisi	12
2.2.2. Zihinsel etkisi.....	17
2.2.3. Sosyal etkisi	21
2.3. Anne-Baba Tutumu	24
2.3.1. Anne baba tutumu çeşitleri.....	26
2.4. Emzirmenin Akademik Başarıya Etkisi	27
2.5. Anne Baba Tutumunun Akademik Başarıya Etkisi.....	29
2.6. Akademik Başarıyı Etkileyen Diğer Faktörler	30
3. YÖNTEM	34
3.1. Araştırmanın Tipi.....	34
3.2. Araştırmanın Yeri ve Zamanı	34
3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	34
3.4. Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri	34
3.5. Veri Toplama Yöntemleri	35
3.6. Veri Toplamada Kullanılan Araçlar	35
4. Ana-baba Tutumları Ölçeği.....	35

4.1. Babanın Bebek Bakımına Katılım Ölçeği (BBKÖ)	36
4.2. Verilerin Analizi ve Değerlendirme Teknikleri	36
4.2. Süre ve Olanaklar	36
4.3. Araştırmanın İzni ve Etik	36
4.4. Araştırmanın sınırlıkları ve zorlukları	37
5. BULGULAR.....	38
6. TARTIŞMA.....	52
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	59
8. KAYNAKÇA.....	61
9. EKLER	80
Ek 1. Anket Formu	80
Ek 2. İzin Yazısı	82
Ek 3. Etik kurul izni	83
10. ÖZGEÇMİŞ	84

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMZİRME SÜRESİ VE ANNE BABA TUTUMUNUN LİSELERE GİRİŞ SINAVINA ETKİSİ

Tuğba UÇAK OZAN

HEMŞİRELİK ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI: Doç. Dr. Mahmut KILIÇ

Emzirme ve emzirme süresi ile bebeğin sonraki gelişimi, bilişsel, eğitimsel, zihinsel, psikomotor ve davranışsal işleyişi arasında ilişkiler bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, öğrencilerin akademik başarıları ile emzirme süresi, anne baba tutumu ve diğer değişkenlerle olan ilişkisini ortaya koymaktır.

Bu çalışma kesitsel tipte olup, 2019 yılında Yozgat il merkezindeki lise 9.sınıfta okuyan öğrenciler arasında yapılmıştır. Araştırmaya katılmaya ailesi ve kendisi tarafından yazılı onam veren ve liselere giriş sınavına (LGS) giren, 238'i sınavla öğrenci alan okullardan olmak üzere toplam 501 öğrenci ve ailesi araştırmaya katılmıştır. Veriler, emzirme, bebek beslenmesi ve gelişimi, anne-baba tutum ölçeği (ABTÖ) ve babanın bebek bakımına katılım ölçeği (BBKÖ) ile toplanmıştır. Veriler, ki-kare, t testi, Anova, lineer ve çok multinominal regresyon ile değerlendirilmiştir.

Araştırmaya katılan çocukların %11,6'sın 6 aydan daha kısa süre, %66,9'unun 12 ay ve daha uzun süre emzirildiği, ortalama emzirme süresinin 16,2 ay olduğu saptanmıştır. Doğumda ilk olarak anne sütünün verilmesi, ilk 4 ay ve daha fazla sadece anne sütü ile besleme emzirme süresinin 12 ay ve daha olmasını olumlu etkilerken ($p<0,05$), ilk emzirmeye başlama zamanı, emzirme sıklığı, babanın bebek bakımına katılım düzeyi ve annenin emzirme konusunda eğitim alması, aile ve doğumla ilgili diğer faktörler önemli bulunmamıştır. Akademik başarıyı çok değişkenli doğrusal regresyon analizinde önem sırasına göre, baba eğitim düzeyinin yükselmesi ($\beta=0,204$), sınava hazırlanma ($\beta=0,199$), koruyucu ($\beta=0,179$) ve demokratik ($\beta=0,097$) anne-baba tutumunun artması, ilk yürümeye başlama yaşının kısalması ($\beta= -0,121$) ve anne yaşının artması ($\beta=0,091$) LGS puanını artırmaktadır. Bu değişkenler LGS başarısının %19,7 ($R^2=0,197$)'nı açıklamaktadır. Emzirme süresi, ek gıdaya başlama zamanı, otoriter ana-baba tutumu ve diğer faktörler istatistiksel olarak önemli bulunmamıştır.

Emzirme süresinin akademik başarı üzerine etkisi önemli bulunmazken, anne-baba tutumunun koruyucu ve demokratik olması, baba öğretim düzeyin yüksek olması ve erken yürüme olumlu yönde etkilemektedir.

Anahtar kelimeler: Emzirme, akademik başarı, anne-baba tutumu

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

THE EFFECT of BREASTFEEDING DURATION AND PARENTAL ATTITUDES ON THE HIGH SCHOOL ENTRANCE EXAM

Tuğba UÇAK OZAN

DEPARTMENT of NURSİNG

SUPERVİSOR: Assoc. Prof. Dr. Mahmut KILIÇ

There are relationships between breastfeeding and breastfeeding duration and the baby's later development, cognitive, educational, mental, psychomotor and behavioral functioning. The aim of this study is to reveal the relationship between the academic success of the students and the duration of breastfeeding, parental attitude and other variables.

This study is cross-sectional and was conducted among 9th grade high school students in Yozgat city center in 2019. A total of 501 students and their families participated in the research, 238 of whom were from schools, who gave written consent to participate in the study and took the high school entrance exam (LGS). Data were collected with breastfeeding, infant feeding and development, parent attitude scale (ABST) and father's participation in infant care scale (BBQ). Data were evaluated by chi-square, t test, Anova, linear and multinomial regression.

It was determined that 11.6% of the children participating in the study were breastfed for less than 6 months, 66.9% of them were breastfed for 12 months or longer, and the average duration of breastfeeding was 16.2 months. Breastfeeding for the first time at birth and exclusive breastfeeding for the first 4 months or longer affects the duration of breastfeeding for 12 months or more ($p<0.05$), while the time of first breastfeeding, breastfeeding frequency, father's participation in infant care, and mother's education about breastfeeding, family and other factors related to birth were not found to be significant. Academic success in order of importance in multivariable linear regression analysis, the increase in the education level of the father ($\beta=0.204$), the preparation for the exam ($\beta=0.199$), the increase in the protective ($\beta=0.179$) and democratic ($\beta=0.097$) parental attitude, the shortening of the first walking age ($\beta= -0.121$), and the increase in the maternal age ($\beta=0.091$) increase the LGS score. These variables explain 19.7% ($R^2=0.197$) of LGS success. Breastfeeding duration, time to start solid food, authoritarian parental attitudes and other factors were not found to be statistically significant.

While the effect of breastfeeding duration on academic achievement was not found to be significant, the protective and democratic attitude of the parents, the high level of father education and early walking affect positively.

Key words: Breast feeding, Academic Success, Parent-Child Relations

ÖNSÖZ

Emzirme dönemi anne ve bebeği her yönden etkileyen bir dönemdir. Bu çalışmada emzirme süresinin özellikle çocukların kognitif ve akademik becerilerine olumlu katkılarını ve çocuğun doğumundan itibaren hayatını etkileyen anne baba tutumunun da akademik başarısına etkisini araştırmaya çalıştım. Araştırmanın daha önce literatürde örneğinin olmaması açısından bilimsel çalışmalara kaynak olmasını umuyorum.

Yüksek lisans eğitimim boyunca; her konuda bilgi ve deneyimleri ile desteğini ve yardımını esirgemeyen, beni sabırla ve anlayışla yönlendiren ve özveride bulunan, bizlere titiz çalışma tarzını aşılayan ve tecrübesi ile ışık tutan, profesyonel kişiliğini örnek aldığım değerli hocam ve danışmanım Doç.Dr. Mahmut KILIÇ hocama,

Yaşarken sonsuz sevgisini hissettiğim ve emekleri için minnettar olduğum ve yanımda olmasa da her zaman yanımda hissettiğim canım rahmetli babama,

Her zaman destek olan canım annem, ablam ve kardeşime,

Sevgili eşime ve yardımlarını hep gördüğüm kayınvalideme,

Veri toplama aşamasında yardım eden Gökhan TANIŞ'a, müdürüm ve iş arkadaşlarıma (Özer Şişman, İbrahim Sulbi, Ebru İPEK, Funda Çevik, Altun Duran),

Okullarda anketlerimize sabırla katılan sevgili öğrencilere ve yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer öğretmenlerimize gönülden teşekkür ediyorum.

Ve canım kızlarım iyi ki varsınız, sizi çok seviyorum...

Tuğba UÇAK OZAN

29/12/2021

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo

Sayfa

Tablo 1. Çocuğun ailesine ait demografik özellikler	38
Tablo 2. Çocuğun doğumu ve gelişim durumu ile ilgili özellikler	39
Tablo 3. Çocukken beslenme durumu	40
Tablo 4. Aile özelliklerine göre emzirme süresi	41
Tablo 5. Çocuğun doğum ve gelişimine göre emzirme süresi	42
Tablo 6. Emzirme davranışları ile emzirme süresi	44
Tablo 7. Çocuğun eğitim- öğretim durumu	45
Tablo 8. Çocuğun eğitim- öğretim durumuna göre LGS puanı	46
Tablo 9. Emzirme süresine göre ana-baba tutumu ve babanın bebek bakımına katılımı	47
Tablo 10. LGS puanı, ABT, BBK ve diğer sürekli/ ordinal değişkenler arasındaki korelasyon	48
Tablo 11. LGS puanı ile diğer ordinal değişkenler arasındaki korelasyon	49
Tablo 12. Akademik başarıyı etkileyen faktörlerin doğrusal regresyon ile analizi	50
Tablo 13. Akademik başarıyı etkileyen faktörlerin çok gruplu (multinomial) regresyon ile analizi	51

1. GİRİŞ

Anne sütü yeni doğan bir bebeğin ilk altı ay boyunca bütün gereksinimlerini cevaplayan fizyolojik bir besindir. Her anne bebeğine özel süt üretmektedir. Geçmişten günümüze insanlar bebek beslenmesinde anne sütünün benzersiz bir besin olduğunu kabul etmektedir. Bebeklere anne sütünün en sağlıklı şekilde verilme yolu ise emzirmekten geçmektedir. Bebek beslenmesi ve anne sütünün bebeğe verilmesi hem çocuk sağlığına hem de toplum ve anne sağlığına etki etmektedir (Coşkun, 2003).

Bebekleri emzirerek anne sütü ile beslemenin kızamık, memenjit, gastrointestinal sistem enfeksiyonları, ishal, orta kulak iltihabı, pnömoni gibi birçok hastalıktan bebekleri koruduğu bilinmektedir (Schack-Nielsen ve Michaelsen, 2006; Gür, 2007). Ayrıca anne sütünün bağışıklık sistemini kuvvetlendirerek astım ve egzama gibi alerjik reaksiyonları, çocuk lenfoması gibi bazı kanserler, Crohn gibi hastalıklar, diabetes mellitus, obezite ve nekrotizan enterekolit gibi hastalıkların görülme sıklığını azalttığı da bildirilmiştir (Özmert, 2005; Savino ve Lupica, 2006; Irmak, 2016).

Anne sütü ve emzirme ile ilgili literatürde çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Yapılan çalışmalarla emzirmenin kısa vadeli faydaları iyi anlaşılmıştır. 0-6 aylık bebeklerde, tüm nedenlere bağlı ölüm riskinin yalnızca anne sütüyle beslenen bebeklere kıyasla, anne sütüyle beslenmeyen bebeklerde 14 kat daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir (Sankar vd., 2015). Yapılan bir sistematik inceleme ve meta analiz anne sütüyle beslenmeyen bebeklere göre anne sütüyle beslenenlerde ishal morbidite riskinin daha düşük olduğunu bildirmiştir. Öte yandan emzirmenin solunum yolu enfeksiyonlarına karşı koruyucu etkileri değerlendirilmiş ve emzirmenin alt solunum yolu enfeksiyonlarından kaynaklanan morbidite ve mortalite riskinin azalmasıyla ilişkilendirilmiştir (Horta ve Victora, 2013).

Emzirmenin bebeğe yalnızca sağlık ve hastalıktaki katkısı değil; aynı zamanda beşeri sermayenin gelişiminde de uzun vadeli faydalar sağladığına dair artan kanıtlar vardır. Çocukluk ve ergenlik dönemindeki zeka testlerinde emzirme ile performans arasındaki ilişkiyi inceleyen 17 gözlemsel çalışmanı meta analizinde emzirilen bebeklerin anne sütüyle beslenmeyen bebeklere kıyasla daha yüksek IQ elde ettikleri bulunmuştur (Horta vd., 2015). Bu bulgular diğer çalışmalarla da desteklenmektedir (Brion vd., 2011; Patel vd., 2014). Öte yandan emzirmenin daha yüksek akademik başarı ve daha yüksek

gelir dahil olmak üzere beşeri sermayedeki uzun vadeli faydalarla olumlu ilişkili olduğu düşünülmektedir (Horta, 2019).

Öte yandan aile, kişinin yaşamında ve toplumda önemli rolü olan toplumun temel yapı taşıdır. Ailenin sosyal bir yapı olarak önemi tartışılmaz derecede büyüktür. Toplumdan ve akranlarından etkilenmesine rağmen, çocuklar aileden daha fazla etkilenmektedir. Ailenin çocuk üzerindeki etkisi ve onun yaratıcılık, kültürel, sosyal ve ahlaki yönlerdeki rolü çok büyük ve önemlidir. Ebeveynler ve çocukları arasındaki doğru ve dengeli ilişki, hem fiziksel hem de zihinsel sağlıklarını etkileyen faktörlerden biridir. Araştırmalar, çocuklar ve ebeveynler arasındaki etkileşimin ve ebeveynlerin çocuklarla nasıl iletişim kurmasının, çocukların beslenmesini ve sağlıklı karakterini etkileyen çeşitli faktörler arasında en önemli ve temel faktörler olarak kabul edildiğini göstermiştir (Zahedani vd., 2016).

Ebeveynlerin çocuklarla ilişkisi veya anne-baba tutumu birçok amaca hizmet etmektedir. Ahlaki ve psikolojik eğitim, çocukların yeteneklerinin belirlenmesi, gelişmesi, beceriler, toplumun kural ve normlarını ebeveyn gözünden tanıması bu amaçlar arasındadır. Bu nedenle, ebeveynlerin anne-baba tutumunun çocukların kişilik özelliklerini etkilemesi kaçınılmaz olmaktadır. Anne-baba tutumu, ebeveyn ve çocuk etkileşimlerini çok çeşitli durumlarda tanımlayan ve etkili bir etkileşim ortamı yaratan bir davranışlar kümesi veya sistemi olarak tanımlanabilmektedir (Maher ve Komaijani, 2006). Anne-baba tutumu, çocukların psikopatolojisinde ve büyümesinde önemli rol oynayan belirleyici ve etkili bir faktördür (Seif, 2011). Ayrıca eğitimdeki başarısında da rol oynamaktadır.

Bir ülkenin en değerli kaynağını insan gücü oluşturmaktadır. Çocukların yetiştirilmesi ve geleceğin insan gücünü oluşturmaları açısından eğitim oldukça önemlidir. Günümüzde özellikle yaratıcı, üretken, bilimsel düşünme becerisine sahip ve karşılaştığı sorunu çözme becerisi kazanmış kişilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda bireylerin akademik başarılarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi oldukça önemlidir.

LGS (Liseye Giriş Sınavı) ülkemizde 2017-2018 yılından bu yana uygulanan ve ortaöğretime geçişi belirleyen bir sınavdır. Bu sınavdan iyi bir başarı elde edilmesi öğrencilerin iyi eğitim alabileceği bir liseyi kazanmalarını sağlamaktadır. Ayrıca iyi bir lise eğitimi almak demek, üniversite eğitiminin de kalitesini belirleyebilmektedir. Bu bağlamda çocukların geleceklerini, kariyerlerini belirleyecek öneme sahip bu sınava etki edecek faktörlerin belirlenmesi oldukça önemlidir.

Ülkemizde LGS ile ilgili çalışmalara bakıldığında genel olarak bu sınava ilişkin öğrenci görüşleri (Çaylar, 2020), öğretmen görüşleri (Güler vd., 2018; Çetin, 2019), veli görüşleri (Yalçın, 2019), soruların analizi (Afacan ve Nuhoglu, 2008; Baydar, 2019; Çakır, 2019) üzerinde durulduğu görülmektedir.

1.1.Araştırmanın Amacı

Öğrencilerin akademik başarısı ile emzirme süresi, anne baba tutumu ve diğer değişkenlerle olan ilişkisini ortaya koymaktır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma ile emzirme süresine bakarak anne sütünün beyin gelişimi üzerine etkisi dolaylı olarak akademik başarı düzeyi ölçülerek saptanmaya çalışılmıştır. Anne sütünün dışında akademik başarıyı etkileyen diğer faktörler çok değişkenli analizlerde birlikte incelenerek karıştırıcı faktörlerin etkisi ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın literatürde öncül olacağı düşünülmektedir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Emzirme

Kadın hayatı boyunca kadınlık rollerini yaparken, bir sıra fizyolojik basamaktan geçmektedir. Kadın hayatında önemli hayat evrelerinden birisi de doğurganlık devri içinde bulunan laktasyon dönemidir. Anne sütünün yapılması sürecine laktasyon adı verilmektedir. Bebekler için anne sütü eşsiz ve gelişimini tam olarak destekleyecek özelliğe sahip bir besini oluşturmaktadır. Neredeyse tüm kültürlerde ve tüm çağlarda yenidoğan bebeklerin beslenmesinde anne sütünün bebekleri verilmesi için emzirme en sağlıklı yöntemi oluşturmuştur (Cangöl ve Şahin, 2014).

Emzirme bebeklerin sağlıklı gelişmeleri ve büyümeleri için en iyi yöntem olup, anne sağlığını da olumlu etkilemektedir. DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü), bebeklerin hayatlarının ilk altı aylık döneminde yalnızca anne sütüyle beslenmesini önermektedir (DSÖ, 2013). Sonrasında ise iki yıla kadar optimal büyümenin sağlanması için anne sütüne devam edilmesi ve ek besinlere ek olarak anne sütünün kesilmemesi önerilmektedir (Yılmaz vd., 2017).

Anne sütü yenidoğanın ilk altı ayı boyunca psikososyal ve fizyolojik gereksinimlerini yalnız başına karşılayabilen, her daim bebeğe vermeye hazır, temiz, taze ve sindirimi kolay, en kaliteli besindir (Alsaç ve Polat, 2018).

Anne sütü bileşenleri açısından da oldukça önemlidir. İnsan sütünün makro besin bileşimi anneler arasında ve emzirme döneminde değişiklik göstermektedir; ancak annenin beslenme durumundaki değişikliklere rağmen popülasyonlar arasında dikkate değer ölçüde korunmaktadır (Jensen, 1995). Anne sütünün ortalama makro besin bileşiminin protein için yaklaşık 0,9 ila 1,2 g/dL, yağ için 3,2 ila 3,6 g/dL ve laktoz için 6,7 ila 7,8 g/dL olduğu tahmin edilmektedir. Anne sütünün proteinleri peynir altı suyu ve kazein fraksiyonlarına veya komplekslerine bölünmekte ve her biri dikkate değer bir dizi spesifik protein ve peptidden oluşmaktadır (Gao vd., 2012; Liao vd., 2015). En bol bulunan proteinler kazein, α -laktalbümin, laktoferrin, sekretuar immünoglobulin IgA, lizozim ve serum albümini şeklindedir. Üre, ürik asit, kreatin, kreatinin, amino asitler ve nükleotidler dahil protein içermeyen nitrojen içeren bileşikler, anne sütü nitrojeninin yaklaşık %25'ini oluşturmaktadır (Lönnerdal, 2004).

Anne sütü yağı, yüksek oranda palmitik ve oleik asit içeriği ile karakterize edilmektedir; bunlardan ilki, 2-konumunda ve ikincisi trigliseridlerin 1- ve 3-pozisyonlarında yoğun şekilde bulunmaktadır. Yağ, sütün en çok değişken olan makro besin maddesidir (Saarela vd., 2005). 71 anneden alınan süt üzerine 24 saatlik bir süre boyunca yapılan bir araştırmada süt yağı içeriğinin öğleden sonra veya akşam beslenmelerine göre gece ve sabah beslenmelerinde önemli ölçüde daha düşük olduğu görülmüştür (Kent vd., 2006). Başka bir çalışma, anne sütü arasındaki lipid konsantrasyonundaki değişimin yaklaşık % 25'inin anne protein alımı ile açıklanabileceğini belirtmiştir (Nommsen vd., 1991).

Anne sütünün ana şekeri disakkarit laktozdur. Anne sütündeki laktoz konsantrasyonu, makrobesinlerin en az değişkenidir, ancak daha yüksek miktarlarda süt üreten annelerin sütünde daha yüksek konsantrasyonlarda laktoz bulunmaktadır. Anne sütünün diğer önemli karbonhidratları, laktasyon evresine ve maternal genetik faktörlere bağlı olarak anne sütünde yaklaşık 1 g/dL olan oligosakkaritlerdir (Newburg vd., 2005).

Anne sütü, bebek beslenmesi için normatif standart sağlamaktadır. Bununla birlikte, anne sütünde A, B1, B2, B2, B6, B12, D ve iyot dahil olmak üzere birçok mikro besin, anne diyetine ve vücut depolarına bağlı olarak değişmektedir (Valentine ve Wagner, 2012). Anne diyeti her zaman optimal değildir, bu nedenle emzirme döneminde çoklu vitaminlere devam edilmesi önerilmektedir (Greer, 2001).

Kısacası emzirme ile alınan anne sütü, bebek sağlığı ve gelişimi için gerekli besinleri ve biyoaktif faktörleri içeren dinamik, çok yönlü bir sıvıdır. Kompozisyonu, emzirme dönemine göre ve zamanında ve erken doğmuş bebekler arasında değişmektedir. Anne sütünün bileşimi üzerine birçok çalışma yapılmış olsa da, anne sütünün bileşenleri hala tanımlanmaktadır. Her geçen anne sütünün bileşimi hakkındaki bilgi artmakta ve bu da anne sütünün bebek sağlığı ve gelişimindeki rolünün daha iyi anlaşılmasına yol açmaktadır (Neville vd., 2012). Genel olarak emzirmenin ve anne sütünün büyüme ve gelişmeye olan etkisine geçmeden önce emzirme başlama zamanı, sıklığı ve süresinden bahsetmek faydalı olacaktır.

Emzirme: Bir çocuğun anne sütü ile beslenmesidir (İrmak, 2016).

Anne baba tutumu: Anne ve babanın çocuk üzerindeki denetimini ve çocukla kurduğu duygusal ilişkiyi ifade etmektedir (Yavuzer, 2014).

LGS: Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2017-2018 eğitim öğretim yılından itibaren uygulamaya başladığı ortaöğretime geçiş sınavıdır.

2.1.1. Emzirmeye başlama zamanı

Emzirme ideal olarak bebek doğduktan hemen sonra başlamalıdır. Bir bebek genellikle doğumdan sonra tetikte olmakta ve annesinin vücudu ile deriden cilde temasta rahatsız edilmeden bırakılırsa kendiliğinden memeyi aramaktadır. Araştırmalar, annenin bebeğinin hazır olduğunu gösterdiğinde bebeğinin beslenmesine izin vermesi gerektiğini öne sürmektedir. Bu, tartılmadan, yıkanmadan ve giydirilmeden önce bile olabilmektedir. Kılavuzlar ve uzmanlar emzirmeye başlama zamanını genellikle yenidoğan dönemine göre önermektedir. Buna göre doğumdan hemen sonraki dönemde ilk 15-30 dk'lık dönemi birinci reaktif dönem; 30 dk-2 saatlik dönemi inaktif dönem ve 2 saat ve 6 saatlik dönemi ise ikinci reaktif dönem oluşturmaktadır (Mammadov, 2018).

Genel olarak emzirmenin birinci reaktif dönemde yani doğduktan sonraki ilk 15-30 dakika içerisinde bebek ve anne uygunsa başlanması önerilmektedir. Bebek bu sürede oldukça güçlü şekilde emmektedir ve bu nedenle emzirme başarısı yüksek olmaktadır. Anne ve/veya bebek uygun olmadığı için bu sürede emzirme olmadıysa ikinci reaktif dönemde emzirme başlanmalıdır. Bu dönemde bebek çevredeki uyaranlara etkili yanıt vermektedir ve etkili bir anne-bebek iletişimi sağlanabilmektedir. Bebek ilk reaktif dönemde emzirilemediyse bebeğin 30 dk-2 saatlik dönemdeki inaktif durumda olduğu süreçte emzirilmesi önerilmemektedir. Çünkü bu süreçte bebek uykulu olmakta ve emzirme başarısız sonuçlanabilmektedir (Conk vd., 2013).

Genel olarak yapılan çalışmalar bebeklerin yarısının doğumdan sonraki ilk bir saat içinde emzirildiğini göstermektedir. Bu süreçte emzirilememişse, genellikle şu sebeplerden olmaktadır (Başer, 2018):

- Emzirmek istememek
- Tecrübesizlik
- Bebeğin emmesi
- Bebeğin kuvöze alınması
- Anneye dair süt gelmemesi ve sezaryen gibi sebepler

Emzirmeye başlamada yeni doğan refleksleri özellikle ilk reaktif dönemde oldukça önemlidir. Yenidoğan refleksleri doğrultusunda meme başı ve areola bebeğin ağzına alındığında meme başı ağız içinde uzamaktadır. Yenidoğan damağı ile diliyle uzayan meme başını sıkıştırmakta ve sütün boşalmasını sağlamaktadır. Laktiferöz kanallarından sütün inmesi ise diş etleri arasına sıkıştırması ile olmaktadır (Taşkın, 2009).

Emzirmeye erken başlanmasının hayatta kalmak ve ötesinde faydaları vardır. Emzirme, çocuğun hayatta kalmasını, sağlığını, beyin ve motor gelişimini desteklemektedir. Emzirmenin hem anne hem de çocuk için ömür boyu yararları olsa da, emzirmeme riskleri özellikle yaşamın erken dönemlerinde belirgindir. Emzirmeye erken başlanması ve yaşamın ilk altı ayı boyunca yalnızca emzirme, yenidoğan ve bebek ölümlerini önlemekte; büyük ölçüde bulaşıcı hastalık riskini azaltmaktadır; çünkü (DSÖ, 2010):

- Kolostrum, ilk süt ve anne sütü, çok çeşitli bilinen patojenlere karşı pasif ve aktif koruma sağlayan çok sayıda koruyucu faktör içermektedir. Kolostrum, bu koruyucu faktörler açısından özellikle zengindir ve yaşamın ilk bir saatinde yutulması neonatal mortaliteyi önlemektedir.
- Sadece anne sütü ile beslenme, kontamine su, diğer sıvılar ve yiyecekler yoluyla patojen mikroorganizmaların yutulmasını ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca bebeğin bağırsağındaki immünolojik bariyerlerin, bebek mamasında bulunan kontaminantlardan veya alerjen maddelerden zarar görmesini önlemektedir.

2.1.2. Emzirme sıklığı ve süresi

Bebeğin emzirilme sıklığı;

- Midenin kapasitesine,
- Memelerin süt depolama miktarına,
- Bebeğin emme becerisine

Göre değişmektedir. Anne sütüyle beslenen bebeklerde genellikle midenin yarı boşalma zamanı 16-86 dk arasındadır (Conk vd., 2013). Bu sebeple çok sık acıktıkları görülmekte ve ortalama olarak günde 8-10 kez beslenmeleri önerilmektedir (Şirin ve Kavlak, 2008).

Emzirmek için bir bebek gündüzleri üç saatte bir; geceleri ise dört saatte bir uyandırılarak emzirilmelidir. Genel olarak ilk bir hafta boyunca yeni doğan bebek her uyandığında aç olduğunun düşünülmesi gerekmektedir. Bu bağlamda bebeklerin ağlaması beklenmeden ve şu erken açlık belirtileri varlığında hemen emzirilmesi gerekmektedir (Şirin ve Kavlak, 2008):

- Mırıldanma
- Huysuzlanma
- Gözlerini açma ya da göz kapakları kapalıyken göz hareketlerinin artması
- Dudak şapırdatma
- Meme arama
- Elini ağzına götürme
- Bacak ve kollarını oynatma
- Atıklık

Emzirirken memeler dönüşümlü kullanılmalıdır. Dönüşümlü şekilde her iki memede bebeğe verilmelidir. Her iki meme içinde emzirme süresi genellikle 10-15 dk olmaktadır (Conk vd., 2013).

Öte yandan araştırmalar göstermiştir ki, ilk emzirmenin zamanlaması (doğumdan sonraki bir saat içinde) ve bebeğin doğumdan sonraki ikinci gününde emzirilme sıklığı, doğumdan sonraki beşinci güne kadar annenin üreteceği süt miktarı ile ilişkilidir. Süt üretimi, öncelikle doğum sonrası erken dönemde arz-talep durumudur. Bebek anneden ne kadar çok süt alırsa, anne vücudu kısa süre sonra o kadar çok süt üretmektedir. Çünkü bebek emince bir nevi anne vücuduna daha fazlasını yapmasını söylemiş olmaktadır (Lawrence ve Lawrence, 2016). Bu bağlamda bebeğin ikinci günden başlayarak, süt üretimini teşvik etmek için 24 saat içinde 8 ila 12 kez emzirilmesi hedeflenmelidir. Bu öneri birçok araştırma enstitüsü tarafından desteklenmektedir (NICE, 2016).

Yeni doğanlarda geceleri bebeklerin emzirilmesi ile ilgili anneler genellikle endişeli olmaktadır. Gece emzirmesi oldukça önemlidir. Gece emzirmek süt üretimini artırmaya, emzirme ilişkisi kurmaya ve bebeğin anne tarafından kazanılmasına önemli oranda katkıda bulunmaktadır. Tüm yeni bebeklerin, ister anne sütüyle beslenmiş olsun, ister mama ile beslenmiş olması fark etmeksizin DSÖ ve Amerikan Pediatri Akademisi tarafından tavsiye

edildiği gece uyanmaları ve/veya beslenmeleri oldukça normaldir. Altı ila 12 aylık 700'den fazla bebek üzerinde yapılan bir araştırma, yaklaşık %80'inin beslenmek için uyanmalar bile geceleri en az bir kez uyandığını ve mama ile beslenen ve emzirilen bebekler arasında uyanma sayısında hiçbir fark olmadığını göstermiştir (Hauck vd., 2011).

Bebekler yeni doğduklarında henüz bir şeyler istemeyi öğrenemedikleri için şımartılamazlar. Bu dönemde yalnızca ihtiyaçları vardır ve ihtiyaçları açlık, susuzluk ve anneye yakınlık şeklindedir. Her üç ihtiyacın giderilmesinde de emzirmek oldukça önemlidir. Yani bir bebeğin emzirilmesi, bebeğe mama, su ve annesine yakınlığı sunmaktadır. Bu nedenle bir bebeği emzirmek onu yalnızca doyurmak değil; onun yakınlık ihtiyacını karşılamakla da ilgilidir ve bebeğin emzirilme süre ve sıklığı buna göre de ayarlanmalıdır. Yani bu bağlamda emzirme fiziksel, biyokimyasal, hormonal ve psikososyal alışverişin gerçekleştiği bir süreçtir (Blasi vd., 2011).

Yaşamın ilk yılında bebeklerin büyümesi ve gelişmesi düz bir çizgide gerçekleşmemekte; daha ziyade, sıçrayışlar ve sınırlar halinde ve arada duraklamalarla birlikte ortaya çıkmaktadır. Doğumdan sonraki ilk iki ay, bebeğin ilk yılında yaşayacağı en hızlı büyüme dönemidir. Yaklaşık beş haftalık olana kadar, bebek süt tedarikini ve süt alma kapasitesini geliştirmek için çalışmakta, ardından birkaç hafta boyunca hızlı büyümeye çalışmaktadır. Bazen yemekten başka bir şey yapmadığı günler olmaktadır. Bu ilk iki aydan sonra, bebeğinizin emzirme sıklığını ve belki de telaşını artırdığı birkaç başka an olabilmektedir. İlk yıl boyunca (ve diğer gelişim dönemlerinde olduğu gibi), daha fazla yiyecek ihtiyacı veya karışıklık ortaya çıkabilmektedir. Örneğin bebekler dizlerinin üzerine itmeyi, emeklemeyi veya yürümeyi öğrenmek için çok çalıştığı günlerde sürekli emzirmek isteyebilmektedir. Ayrıca, zihinsel olarak çok aktif olduğu, gevezelik ettiği veya anneye "konuşmaya" çalıştığı günlerde ekstra emzirme gereksinimi olabilmektedir. Bebeğin emzirme sıklığını artırabilecek bir başka gelişimsel olay diş çıkarma işlemidir. Bunun nedeni, diş çıkarmanın bebeğin çenelerini ve diş etlerini ağrıtabilmesidir. Anne sütünde ağrı kesici görevi gören bileşenler bulunmakta ve emzirme eylemi bebeğin ağrısını azaltmaya yardımcı olabilecek endorfin salgılamaktadır (Peres vd., 2018).

2.2. Emzirmenin Büyüme ve Gelişmeye Etkisi

Emzirmenin büyüme ve gelişmeye olan bedensel, zihinsel ve sosyal etkisini ayrı ayrı detaylıca ele almadan önce emzirmenin ve anne sütünün bebeğe ve anneye olan sayısız faydalarından bahsedebiliriz. Genel olarak emzirme ve anne sütü, bağışıklık

sisteminin korunması ve geliştirilmesi, sağlıklı büyüme ve gelişmenin sağlanması ve sağlığın geliştirilmesi ve korunması bakımından oldukça önemlidir (Yılmaz ve Bolışık, 2012). Anne sütüyle beslenen ve emzirilen bebeklerde astım, hiperkolesterolemi, obezite, hodgkin hastalığı, lösemi, lenfoma, tip 2 diyabet, ani bebek ölüm sendromu gibi durumlar anne sütü almayan bebeklere göre daha az görülmektedir (AAP, 2012). Anne sütüyle beslenme idrar yolları enfeksiyonları, menenjit, apandisit, solunum sistem enfeksiyonları, otitis media, ishal riskini azaltmakta ve immün, gastrointestinal ve solunum sistemlerini güçlendirmektedir (Taşkın, 2009; AAP, 2012). 4 ay ve sonrasında anne sütü ile beslenmeye devam eden bebeklerde %40 oranında azalmış otitis media ve 1 yıl kadar anne sütü ile beslenen bebeklerde %50 oranında azalmış ishal sıklığı görülmektedir (Coşkun, 2003). İlk altı aylık kritik dönemde anne sütü almayan bebeklerde pnömöni insidansı 2 kat ve mortalitesi 15 kat, diyare insidansı 4 kat ve mortalitesi 11 kat artış göstermektedir. Bunun yanı sıra anne sütünün ve emzirmenin sayısız faydası bulunmaktadır. Bunlar şu şekildedir (Gökçay, 2008; Samur, 2008; Taşkın, 2009; Çavuşoğlu, 2011; Toruner ve Büyükgönenç, 2012; Yılmaz ve Bolışık, 2013; Tetik, 2016; Topal vd., 2017):

- Anne sütü bebeğim gereksinimi olan tüm besin öğelerini içermektedir.
- Anne sütünün analjezik etkisi bulunmaktadır. Gece ve gündüz anne sütünde salgılanan nükleotid farklılığı ile gündüz aktivite artmakta ve gece uyku düzeni sağlanmaktadır.
- Anne sütü içeriğinde bebeği kanserden koruyan kök hücreler bulunmaktadır.
- Emzirme süresi uzadıkça diyabet riski düşmektedir.
- Anne sütüyle beslenen bebeklerde mide ve özofagus lezyonları, ani bebek ölüm sendromu, nekrotizan enterokolit daha az görülmektedir.
- Anne sütünde lizozim enzimi bulunmakta ve bu enzimle antikor etkinliği azaltılmaktadır. Ayrıca enzim bakterilerin hücre membranlarını eritmekte ve bebeği bakterilere karşı koruma altına almaktadır.
- İçerdiği yağlar nedeniyle anne sütü antiviral özellik göstermektedir.
- Anne sütünde mevcut kazein İnfluenza ve *Streptococcus pneumonia*'nın solunum sistemi epiteline, *Helicobacter pylori*'nin mide mukozasına tutunmasını önlemektedir.

- Anne sütüyle beslenen bebeklerde *Clostridium* kolonizasyonu düşük, *Bifidobacter* kolonizasyonu yüksek olmaktadır. Yani anne sütü probiyotik ve prebiyotik özellik göstermektedir.
- Anne sütünde bulunan oligosakkaritler idrar yolları, solunum yolları ve bağırsaklarda antienfektif özellik göstermektedir.
- Anne sütündeki yağlar gliserol molekülünden üretilmektedir. Bu nedenle inek sütüne göre daha kolay absorbe edilmekte ve sindirilmektedir.
- Anne sütünde Ig G ve Ig M bulunmaktadır. Bu nedenle bakteri, virüs gibi yabancı protein moleküllerin gastrointestinal sistemde emilmesine engel olmaktadır.
- Anne sütünde kemiklerin mineralizasyonu için gereken ideal değerde kalsiyum/fosfor bulunmaktadır.
- Anne sütünde bulunan selenyum, krom, magnezyum, çinko, bakır ve demir gibi eser elementler bebeğin büyüme ve gelişmesinde etkilidir.
- Anne sütünde inek sütünden 20 kat daha fazla laktoperosidoz vardır. Bu da bebeği B grubu *Streptococcus* enfeksiyonlarına karşı korumaktadır. Öte yandan bu laktoperosidazlar bebeği *Shigella* ve *Salmonella* gibi bakterilere karşı da korumaktadır.
- Anne sütünde inek sütüne göre daha fazla demir bulunmaktadır.
- Anne sütüyle beslenen bebeklerde Crohn hastalığı riski daha düşüktür.
- Anne sütünde Whey proteinlerinin yüksek olması hem bebeği enfeksiyonlara karşı korumakta hem de sindirimi kolaylaştırmaktadır.
- Anne sütünde bulunan uzun zincirli yağ asitleri bebeğin göz ve beyin gelişimi için oldukça önemlidir ve inek sütüne göre anne sütünde sekiz kat daha fazladır.
- Anne sütünde oldukça fazla olan kolesterol lipotik enzim sistemlerinin gelişimini uyarmakta ve ilerleyen yıllarda ateroskleroz için risk oluşturan lipid birikimini engellemektedir.
- Anne sütüyle beslenen bebeklerde diyabet, obezite, kanser, diş eti hastalıkları ile egzama ile pişik gibi cilt hastalıkları daha az görülmektedir.

- Anne sütünde hücre gelişiminde rol oynayan protein dışı azot bileşikleri bulunmaktadır.
- Anne sütündeki sistein ve metionin aminoasitlerinin oranı bebeklerde beyin gelişiminde rol oynamaktadır.
- Anneyi emmesi bir bebeğin diş ve çene gelişimini olumlu etkilemektedir.
- Emziren kadınlarda uterus, over, meme kanseri ve osteoporoz görülme olasılığı daha düşüktür.
- Emzirme ile hipofiz bezinin arka lobundan oksitosin hormonu salgılanmakta; hormon da uterus involüsyonunu hızlandırarak anneyi anemi ve atoniden korumaktadır.
- Emzirirken anneler kalori harcamakta ve daha kolay kilo vermektedir.
- Emziren annelerin özgüveni daha yüksek olmaktadır.
- Emzirme bebekle anne arasındaki bağı güçlendirmektedir.

Emzirmenin büyüme ve gelişmeye olan bedensel, zihinsel ve sosyal etkisi aşağıda başlıklar halinde ele alınmaktadır.

2.2.1. Bedensel etkisi

Çocuklarını emziren ebeveynler, uzun bir yardım listesi ile ödüllendirilmektedir. Anne sütüyle beslenen çocuklar, bulaşıcı hastalıklara karşı formülle beslenen akranlarına göre daha fazla direnç ve daha güçlü bağışıklık sistemi sergilemektedir. Ayrıca daha düşük oranlarda kronik hastalık yaşamaktadır. Anne sütünün ideal bileşimi çocuğa beslenme, büyüme ve gelişimsel avantajlar sağlamaktadır (USDHHS, 2000).

Araştırmalar, anne sütüyle beslenen bebekler arasında bulaşıcı hastalık oranlarının daha düşük olduğunu defalarca göstermiştir. Hastalığa karşı bu artmış direncin açıklaması anne sütü biyolojisinde bulunabilmektedir. Emziren bir anne bulaşıcı bir ajana maruz kaldığında, olgun bağışıklık sistemi, insan bağışıklık sistemindeki başlıca hastalık savaşçısı olan bir bileşik olan salgısal immünoglobulin A [S-IgA] üretmeye başlamaktadır. Bu madde anne sütüne salgılanmakta ve emziren bebeği tarafından tüketilmektedir. Çocuğun kendi bağışıklık sistemi de S-IgA ürettiyor olabilmektedir, ancak iki yaşın altındaki çocuklar, bazen hastalığı önleyemeyen olgunlaşmamış bağışıklık tepkilerine sahiptir (USDHHS, 2000). Annenin S-IgA'sının tüketimi sadece hastalığa karşı aktif direnç

sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda bebekte ek S-IgA üretimini uyarmakta, bu da anne sütüyle beslenen bebekler arasında formülle beslenen akranlarına göre daha güçlü bağışıklık tepkilerine neden olmaktadır (Cunningham, 1995).

Gastroenterit veya birincil semptomu ishal olan sindirim hastalıkları ailesi, anne sütüyle beslenen çocuklarda daha az görülmekte ve ortaya çıktığında daha az şiddetli olmaktadır. Howie ve diğerleri (1990) Dundee, Birleşik Krallık'taki bebeklerde gastrointestinal hastalık oranlarını incelemişlerdir. Anneler hamileyken incelenmiş ve doğum sonrası 2. haftada ve tekrar doğumdan sonra 1, 2, 3, 4, 6, 9, 12, 15, 18, 21 ve 24. ayda bir hemşire tarafından evde ziyaret edilmiştir. Sağlık ve hastalık verileri, annenin çocuğunun sağlığını tanımsamasına ve ayrıca bebek besleme yöntemine ilişkin bilgilere dayanarak rapor edilmiştir. Tamamen anne sütüyle beslenen bebekler (en az 13 haftaya kadar ek besin almayan bebekler olarak tanımlanır) arasında gastrointestinal hastalık prevalansı % 2,1 iken mama ile beslenen bebeklerin % 19,5'inin ishal olduğu belirlenmiştir. Bu eğilim, çocuk 13. haftada süten kesilse bile ilk yıl boyunca devam etmiştir.

Howie ve arkadaşları (1990) aynı çalışmada solunum yolu enfeksiyonları hakkındaki verileri de analiz etmişlerdir. Anne sütüyle beslenen bebeklerin %23'ünde ve biberonla beslenen bebeklerin %38,9'unda solunum yolu enfeksiyonları görülmüştür. Bu bulgu, emzirmenin solunum yolu enfeksiyonlarını önlemede faydalı olduğunu düşündürmektedir.

Diğer bir yaygın çocukluk çağı enfeksiyonu, orta kulak iltihabı veya kulak enfeksiyonunun da Arizona temelli bir kohort çalışmasında anne sütüyle beslenen bebekler arasında daha az görüldüğü bulunmuştur. Veriler, bir sağlık bakım organizasyonunun sağlık kayıtlarından toplanmıştır. Bebek besleme yöntemi sağlık kayıtlarından veya ebeveynlere gönderilen anketlerden belirlenmiştir. Bebekler beş gruba ayrılmıştır: Emzirme yok, 4 aydan az emzirme, 4 aydan önce emzirme artı ek mama, 4-6 ay arasında emzirme artı takviyeler ve en az 6 aya kadar sadece emzirme. Araştırmacılar, ailede alerji öyküsü, günlük bakım kullanımı ve annenin sigara içmesi gibi potansiyel değişkenleri kontrol ettikten sonra, anne sütüyle beslenen bebeklerde daha az orta kulak iltihabı epizoduna doğru açık bir eğilim bulmuşlardır. Veriler, yalnızca anne sütüyle beslenen bebekler için azalan bir riskle, en az 6 ay boyunca yalnızca anne sütüyle beslenen bebekler için riskte %61'lik bir azalma ile zirve yapan bir doz-yanıt ilişkisini göstermiştir. Araştırmacılar bu koruyucu etki için iki olası açıklama önermişlerdir. Emzirmenin

mekaniği biberonla beslemeden önemli ölçüde farklıdır ve sıvıların daha iyi drenajıyla sonuçlanmaktadır. Ayrıca, emzirmenin sunduğu enfeksiyona karşı genel koruma, orta kulak iltihabının önlenmesine yardımcı olabilmektedir (Duncan vd., 1993).

Antibiyotiğe dirençli pnömoni için risk faktörleri üzerine yapılan bir araştırma, emzirmenin çocukları da bu bulaşıcı hastalıktan koruduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu vaka-kontrol çalışması, Kuzey Amerika'da 2-59 aylık çocuklarda antibiyotiğe dirençli pnömoni oranlarını analiz etmiştir. Çocuğun beslenmesi de dahil olmak üzere çeşitli risk faktörleri konusunda ebeveynlerle telefonla görüşülmüştür. Görüşmeler standart bir ankete dayandırılmış ve deneyimli gözetim personeli tarafından gerçekleştirilmiştir. Mevcut emzirmenin, 2-11 aylık çocuklar arasında invaziv pnömokok hastalığına karşı güçlü bir koruyucu faktör olduğu kanıtlanmış ve bu hastalık için riskleri %73 oranında azalmıştır (Levine vd., 1999).

6 aylıktan küçük bebekler üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, emzirmenin enfeksiyona karşı koruyucu etkisi idrar yolunda da görülmektedir. Araştırmacılar, İtalya'daki Napoli Tıp Fakültesi hastanesinden işe alınan katılımcılarla bir vaka kontrol çalışması yürütmüşlerdir. Beslenme yöntemi ile ilgili bilgiler klinik çizelgelerden toplanmıştır. Bebekler, emzirmenin kapsamına ve münhasırlığına göre gruplara ayrılmıştır. Çalışma, anne sütüyle beslenmenin, bir bebeğin idrar yolu enfeksiyonuna (İYE) yakalanma riskini %62 oranında azalttığını göstermiştir. Mevcut emzirme, %82'lik bir risk azalması ile daha güçlü bir koruyucu etki sergilemiştir. Araştırmacılar, emzirmenin yaşamın ilk 6 ayında İYE'ye karşı koruma sağladığı sonucuna varmışlardır (Pisacane vd., 1992).

Önceki çalışmalar, emzirmenin bulaşıcı hastalıktan sağladığı koruyucu etkiyi göstermektedir. Son araştırmalar ayrıca anne sütüyle beslenen bebeklerin daha düşük kronik hastalık oranlarından muzdarip olduğunu göstermektedir. Anne sütü ideal olarak bebek için oluşturulduğundan, emzirilen bebeklerde belirli metabolik hastalıkların görülme olasılığı daha düşüktür (Cunningham, 1995; Pettitt ve Forman vd, 1997). Kronik sindirim ve solunum hastalıkları da daha az yaygındır (Cunningham, 1995; Oddy vd., 1999) ve çalışmalar, emzirmenin çocukluk çağı kanser riskini azalttığını göstermektedir (Shu vd., 1999).

Tip 1 diyabet (önceden juvenil diyabet olarak biliniyordu) emzirme oranları düştükçe daha yaygın hale gelmiştir. Tip 1 diyabet vakalarının yüzde yirmi beşi doğrudan emzirme eksikliğine bağlanabilmektedir. Araştırmalar, hassas çocuklarda tip 1 diyabet

gelişimi için birincil tetikleyicinin inek sütü proteinine maruz kalmak olduğunu göstermektedir. İnek sütünde ve inek sütü bazlı formülde bulunan belirli bir protein parçası, bir bağışıklık tepkisini uyarımakta ancak bu proteinin yapısı, sığır proteiniyle savaşmak için üretilen antikorların insan pankreas betasını yok etmesine neden olacak kadar insan sistemine yeterince benzemektedir. Bu otoimmün yanıt, klinik diyabet gelişene kadar zamanla kötüleşmektedir (Cunningham, 1995).

Tip 2 diyabet (eskiden yetişkin başlangıçlı diyabet olarak biliniyordu), emzirme öyküsü olduğunda ortaya çıkma olasılığı daha düşüktür. Çok yüksek tip 2 diyabet oranlarına sahip bir popülasyon olan Pima Kızılderilileri üzerinde yapılan bir araştırma, emzirme ile hastalık riskinin azalması arasında bir ilişki ortaya çıkarmıştır. Eğitimli görüşmeciler, araştırma katılımcılarının annelerini, deneklerin çocukluklarından itibaren bebek besleme seçenekleri konusunda sorgulamışlardır. Katılımcılar, yalnızca anne sütüyle beslenen, kısmen anne sütüyle beslenen veya yalnızca biberonla beslenen olarak sınıflandırılmıştır. Çalışma oranları yaş ve ağırlığa göre analiz etmiştir. Tüm yaş ve ağırlık aralıklarında, en az dört aylık olana kadar sadece anne sütüyle beslenen katılımcılar daha düşük tip 2 diyabet oranları göstermiştir. Kısmen emzirme bile koruyucu bir etki göstermiştir, çünkü en yüksek hastalık oranları, yalnızca biberonla besleme öyküsü var olduğunda bulunmuştur. Araştırmacılar, emzirme öyküsü olan deneklerin daha düşük obezite oranları gösterdiğini belirtmiş ve bu faktörün, emzirmenin tip 2 diyabete karşı koruyucu etkisini açıklayabileceğini öne sürmüşlerdir (Pettit ve Forman vd., 1997).

Tip 1 diyabette olduğu gibi, birçok kronik sindirim hastalığı inek sütü proteinlerine erken maruz kalma ile ilişkilendirilmiştir. İltihaplı bağırsak hastalığı, Crohn hastalığı ve çölyak hastalığı, immünolojik sorunlardan kaynaklanan bağırsak rahatsızlıklarıdır. Bu koşulların belirtileri biberonla beslenen bebeklerde 2 haftalıkken tespit edilmiştir. Bu hastalıkların ortaya çıkması, emzirmenin olmaması veya erken sonlandırılması ile güçlü bir şekilde ilişkilendirilmiştir. Araştırma, bu hastalıkların yabancı antijenlere erken maruziyetten mi, insan sütünde bulunan koruma eksikliğinden mi yoksa her iki faktörün bazı kombinasyonlarından mı kaynaklandığını kesin olarak göstermemekte, ancak emzirmenin bir kez daha koruyucu bir faktör olduğu gözlemlenmektedir (Cunningham, 1995).

Emzirme ve kronik hastalık arasındaki doz-cevap ilişkisinin bir başka örneği, çocukluk çağı lösemisi için bildirilmiştir. Bir vaka kontrol tasarımı kullanan araştırmacılar, bu hastalığın nedenlerini belirlemek amacıyla çok sayıda çocukluk çağı lösemi vakasını

risk faktörleri açısından analiz etmişlerdir. Bebek besleme yöntemi, deneklerin anneleri ile yapılan yapılandırılmış bir telefon görüşmesi ile belirlenmiştir. Katılımcılar, birincil olarak anne sütü almayan, 1-6 ay anne sütüyle beslenen ve altı aydan uzun süre anne sütüyle beslenen olarak sınıflandırılmıştır. Öncelikle anne sütüyle beslenen çocuklarda % 21'lik bir risk azalması görülmüş, ancak bu koruma emzirme süresi arttıkça artmıştır. Bir çocuk 6 aydan daha uzun süre anne sütüyle beslenirse akut lösemi riski %43 oranında azalmıştır. Yazarlar, anne sütüyle beslenen çocukların daha güçlü bağışıklık sistemlerinin azalmış risklerinden sorumlu olabileceğini teorileştirmişlerdir (Shu vd. 1999).

Daha güçlü bağışıklık sistemleri, çocukları kronik solunum koşullarından korumaya da yardımcı olabilmektedir. Tipik olarak çocukluk döneminde teşhis edilen kronik solunum yolu hastalıkları olan astım ve alerji, emzirme öyküsü olan çocuklarda daha az görülmektedir. Bir çalışmada 2000'den fazla Avustralyalı çocuk bu hastalıkların görülme sıklığını belirlemek için doğumdan altı yıla kadar izlenmiştir. Bebek besleme yöntemi, çocukları bir yaşındayken ebeveynler tarafından doldurulan anket ile belirlenmiştir. Emzirme öyküsü, hem herhangi bir emzirme süresine hem de yalnızca emzirme süresine göre kategorize edilmiştir. Dört aylıktan önce inek sütü veya soya bazlı formüllere maruz kalan çocukların astım tanısı alma olasılığı % 25, hırıltılı solunum teşhisi alma olasılığı %40 artmıştır. Sadece anne sütüyle besleme süresinin, emzirme süresinden daha güçlü bir koruyucu faktör olduğu kanıtlanmıştır. Araştırmacılar, yalnızca anne sütüyle beslenmenin artırılmış süresini destekleyen müdahalelerin, çocukluk çağı astımının morbidite ve prevalansını azaltmaya yardımcı olabileceği sonucuna varmışlardır (Oddly vd. 1999).

Emzirme, çok çeşitli bulaşıcı ve kronik hastalıklardan koruma sağlamanın yanı sıra, aşırı kilolu veya obez olma riskini azaltarak çocuğun gelecekteki sağlığını iyileştirme potansiyeline sahiptir. Almanya'da yürütülen kesitsel bir araştırma, 100.000'den fazla çocuğun boy ve kilo ölçümlerini değerlendirmiştir. Bebek besleme yöntemi, yaklaşık 10.000'lik bir alt kümede daha ayrıntılı araştırılmıştır. Emzirme süresi hiç, iki aydan az, üç ila beş ay, altı ila on iki ay veya on iki aydan fazla olarak sınıflandırılmıştır. Sosyal sınıf ve ebeveyn eğitimi gibi karıştırıcı faktörleri ayarladıktan sonra, yalnızca anne sütüyle beslenme ile aşırı kilolu veya obez olmaktan korunma arasında bir doz-yanıt ilişkisi ortaya çıkmıştır. 12 ay veya daha uzun, araştırılan en uzun özel emzirme dönemi için, aşırı kilo riski %57 ve obezite riski %72 azaltılmıştır. Araştırmacılar, bebeklerin emzirme sırasında normal olarak gelişen tokluk sinyallerine duyulan dikkatin, ebeveynlerin çocuklarına uygun porsiyonlar sunmalarına yardımcı olduğunu ve anne sütüyle beslenen bebekler

arasında daha düşük protein alımının da risk azalmasına katkıda bulunduğunu öne sürmüşlerdir (von Kries vd., 1999). .

Özetle; emzirmenin faydaları üzerine yapılan araştırmalar, hem emzirme döneminde hem de sonrasında sunduğu koruma için uzayan bir liste oluşturmuştur. Ebeveynleri onları doğumdan itibaren anne sütü ile beslemeyi seçtiklerinde, çocuklar çeşitli oranlarda bulaşıcı ve kronik hastalıklardan korunmaktadır. Bu korumalar anne sütünün bileşiminden, memede emzirmenin mekanizmasından ve süt üretiminin biyolojisinden kaynaklanmaktadır. Ancak emzirmenin faydaları bebeğin sağlığı ile sınırlı değildir. Anneler, emzirmenin sağlık açısından yararlarını tecrübe etmekte ve aileler ve toplum da bu bebek besleme seçiminden kaynaklanan iyileştirilmiş sağlık ve daha düşük maliyetlerden yararlanabilmektedir.

Öte yandan emzirmeyi seçmenin de kanser oranları üzerinde önemli bir etkisi olabileceği düşünülmektedir. İlk olarak, anne sütüyle beslenen bir kız bebeğin, daha sonraki yaşamda meme kanseri riskinde % 25'lik bir azalma bekleyebileceği gösterilmiştir (USDHHS, 2000). Ayrıca, bazı ABD eyaletlerinde meme kanseri hastalarında yapılan büyük bir vaka-kontrol çalışması, bir kadının doğurganlık yılları boyunca toplam 24 ay emzirme öyküsü olduğunda riskte bir azalma olduğunu göstermektedir. 5800'den fazla vaka ve 8200 kontrol, emzirme ve üreme geçmişiyle ilgili telefonla görüşülmüştür. Karıştırıcı faktörlere göre ayarlama yapıldıktan sonra, en az 24 ay boyunca emzirme, menopoz öncesi meme kanseri riskinde %28 azalma görülmüştür. Emzirmeye erken başlanması, bu korumayı olasılık oranıyla güçlendirmiştir. Araştırmacılar, emzirmenin “sadece yumurtlamayı keserek veya hipofiz ve yumurtalık hormonu salgılanmasını değiştirerek meme kanseri riskini azaltabileceğini” öne sürmüşlerdir (Newcomb vd., 1994).

2.2.2. Zihinsel etkisi

Emzirme ve emzirme süresi ile bebeğin sonraki gelişimi, bilişi, eğitimsel, zihinsel, psikomotor ve davranışsal işleyişi arasındaki bağlantı birçok bilimsel araştırmanın konusu olmuştur. Gerçekten deeslenmenin bebek sağlığı ve gelişimi üzerindeki etkisi ilk olarak yarım yüzyıldan daha uzun bir süre önce anne sütüyle beslenen bebeklerin yapay olarak beslenen bebeklerden daha iyi bilişsel sonuçlara sahip oldukları bildirilmiştir (Hoefler ve Hardy 1929).

Bazı araştırmalar, emzirmenin çocuk nörogelişimine sağlayabileceği görece avantajlara ilişkin çarpıcı sonuçlar bulmuştur (Oddy vd., 2003; Vohr vd.. 2006; Kramer

vd., 2008). Emzirme, daha önce hiç emzirmemeye kıyasla düşük doğum ağırlıklı bebekler için nörogelişimsel alanlardaki gelişmelerle ilişkilendirilmiştir (Vohr vd., 2006). Bir çalışma, büyük bir randomize kontrollü çalışmanın sonuçlarını bildirmiş ve daha uzun süreli emzirmenin ve sadece emzirmenin, altı yaşına kadar çocuğun IQ'sunda önemli artışlarla ilişkili olduğunu bulmuştur (Kramer vd., 2008).

Emzirme ve mama ile beslenmenin gelişim, bilişsel ve dil üzerinde farklı etkileri olup olmadığı sorusu henüz kapsamlı bir şekilde yanıtlanmamıştır (Drane ve Logemann 2000). Bunlar arasında bebek beslemesi, ilgili değişkenler ve daha sonra çocuklukta doğrulanmış sonuç testleri bulunmaktadır. İnsanlarda dil gelişimi büyük ölçüde genetik kontrol altındayken (Stromswold, 2001; Spinath vd., 2004), erken beslenme gibi çevresel faktörlerin genomun ifadesini değiştirebileceğine ve kalıcı fenotipik değişikliklere yol açabileceğine dair biriken kanıtlar vardır (Horta ve Victora, 2013).

20 çocuk çalışmasının meta-analizini yapan bir çalışmada anne sütüyle beslenen bebeklerin formülle beslenen bebeklere göre bilişsel avantajlara sahip olduğu belirlenmiştir (Anderson vd., 1999). Gelişimsel zaman noktalarını inceleyen araştırmalar, emzirmenin yenidoğan döneminden (Hart vd., 2003), bebeklik (Vestergaard vd., 1999), erken çocukluk (Fergusson vd., 1982), orta çocukluk (Oddy vd., 2011), ergenlik (Oddy vd., 2010) ve orta yaşa (Richards vd., 2002) kadar bebek gelişimi için emzirmemeye göre görülebilen avantajlarını gözlemlemiştir:

Hart ve diğerleri (2003), bir haftalık çocukların nörodavranışsal işlevlerinin beslenme yöntemi ile farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla 42 emzirilen ve 41 emzirilmeyen bebek ve anneleri üzerinde çalışma yapmışlardır. Yaptıkları çalışma sonucunda anne sütüyle beslenen bebeklerin, BNBAS'ın oryantasyon, motor, durum aralığı ve eyalet düzenleme boyutlarında formülle beslenen bebekleri geride bıraktığını; anne sütüyle beslenen bebeklerin ayrıca daha az anormal refleks, depresyon belirtileri ve geri çekilme sergilediğini belirlemişlerdir. Sonuç olarak, emzirmenin yenidoğanların nörodavranışsal organizasyonu için avantajlı olduğuna dair ikna edici kanıtlar sağlamışlardır.

Vestergaard ve diğerleri (1999), 1 yaşından küçük bebeklerde emzirme süresi ve anne sütü ile beslemenin 8 aylıkken genel ve ince motor beceriler ve erken dil gelişimi ile ilişkisini incelemişlerdir. Danimarka'nın Aarhus kentinde Mayıs 1991 ile Şubat 1992 arasında doğan, doğum ağırlığı en az 2500 gr olan 1656 sağlıklı, tekil zamanında doğan

bebekten 16 haftalık gebelikte, doğumda ve 8 aylıkken aldıkları verileri analiz etmişlerdir. Yaptıkları çalışma sonucunda emzirmenin nörogelişime fayda sağladığını belirlemişlerdir.

Oddy ve diğerleri (2011), emzirme ve erken çocuk gelişimi arasındaki ilişkiyi belirlemek için 4 ay veya daha uzun süreli emzirmenin 1, 2 ve 3 yaşlarındaki çocuk gelişimi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmalarında Batı Avustralya Gebelik Kohortu (Raine) Çalışması ile 2900 hamile kadını kaydetmiş ve canlı doğan çocukları 3 yaşına kadar izlemişlerdir. Her yaşta bebek besleme verileri toplamış ve annelere kaba ve ince motor beceriler, uyum, sosyallik ve iletişim alanlarında gelişimsel kilometre taşlarına doğru ilerlemeyi ölçen Bebek/Çocuk İzleme Anketi uygulamışlardır. Yaptıkları çalışma sonucunda 4 ay veya daha uzun süre anne sütüyle beslenen bebeklerin, 1 ve 3 yaşlarında ince motor beceriler için önemli ölçüde daha yüksek ortalama puanlara (daha iyi işlevselliği temsil eder), iki yaşına kadar anlamlı derecede daha yüksek uyum puanlarına ve 1 ve 3 yaşlarında daha yüksek iletişim puanlarına sahip olduğunu belirlemişlerdir. Ayrıca 4 ay boyunca ya da daha fazla anne sütüyle beslenen bebeklerin, 4 ay veya daha uzun süre anne sütüyle beslenenlere göre beş gelişimsel alanda en az bir atipik puana sahip olma olasılığını daha yüksek bulmuşlardır.

Fergusson ve diğerleri (1982), yaşamın ilk yedi yılında emzirme ve bilişsel gelişim arasında ilişkiyi belirlemek için Yeni Zelandalı çocuklardan oluşan bir doğum kohortunda emzirme uygulamaları ile çocukluk zekası ve dil gelişimi arasındaki ilişkiyi 3, 5 ve 7 yaşlarında incelemişlerdir. Yaptıkları çalışma sonucunda anne zekası, anne eğitimi, çocuk yetiştirmede anne eğitimi, çocukluk deneyimleri, ailenin sosyo-ekonomik durumu, doğum ağırlığı ve gebelik yaşı gibi bir dizi kontrol faktörü hesaba katıldığında bile emzirilen çocukların biberonla beslenen bebeklerden biraz daha yüksek test puanlarına sahip olduğunu belirlemişlerdir. Çalışmada ortalama olarak, anne sütüyle beslenen çocukların tüm kontrol faktörleri hesaba katıldığında, standart sapma 10 olan ölçeklerde biberonla beslenen bebeklerden yaklaşık iki puan daha yüksek puan aldığını saptamışlardır. Ayrıca emzirmenin zeka ve dil gelişiminde çok küçük gelişmelerle ilişkili olabileceği veya alternatif olarak, farklılıkların analize girilmeyen diğer karıştırıcı faktörlerin etkilerinden kaynaklanabileceği sonucuna varmışlardır.

Oddy ve diğerleri (2010), emzirmenin çocuk ve ergen ruh sağlığı üzerinde bağımsız bir etkisinin olup olmadığını belirlemek için Batı Avustralya Gebelik Kohortu (Raine) Çalışması ile 2900 hamile kadını ve 14 yıl boyunca canlı doğumları takip etmişlerdir. Ruh sağlığı durumu Çocuk Davranışı Kontrol Listesi (CBCL) ile 2, 6, 8, 10 ve 14 yaşlarında

değerlendirilmiştir. Anne gebelik, doğum sonrası ve bebek faktörlerini emzirme süresinin ruh sağlığı morbiditesi üzerindeki etkilerini incelemek için çok değişkenli rastgele etki modelleri ve genelleştirilmiş tahmin denklemlerinde test etmişlerdir. Yaptıkları çalışma sonucunda 6 aydan az emzirmenin, 6 ay veya daha uzun süre ile karşılaştırıldığında, çocukluktan ergenliğe kadar ruh sağlığı sorunlarının bağımsız bir öngörücüsü olduğunu belirlemişlerdir. Çalışmalarında daha kısa süreli emzirmenin çocukluk ve erken ergenliğin gelişimsel yörüngesi boyunca olumsuz ruh sağlığı sonuçlarının bir göstergesi olabileceğini belirtmişlerdir.

Richards ve diğerleri (2002), emzirmenin uzun vadeli etkilerini değerlendirmek için 1946 İngiliz doğum kohortunda, emzirmenin eğitimsel kazanım ve orta yaştaki bir dizi bilişsel beceriler üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Yaptıkları çalışma sonucunda emzirmenin, erken sosyal geçmişten bağımsız olan, ancak büyük ölçüde 15 yaşındaki bilişsel yeteneklerle açıklanmış bir etki olan, eğitimsel kazanımla anlamlı ve olumlu bir şekilde ilişkili olduğunu; 53 yaşında okuma yeteneği ile anlamlı ve olumlu bir şekilde ilişkili olduğunu; bunun erken sosyal geçmişten, eğitimsel kazanımdan ve yetişkin sosyal sınıfından bağımsız, ancak yine büyük ölçüde 15 yıldaki bilişsel yeteneklerle açıklandığını; 53 yılda emzirmenin zamanlı görsel arama veya sözlü hafıza üzerinde bağımsız bir etkisi olmadığını belirlemişlerdir. Yani emzirmenin çocukluk bilişi ve eğitimsel kazanım üzerindeki etkisi aracılığıyla yaşam boyunca uzun vadeli potansiyel etkiye sahip olduğunu belirlemişlerdir.

Bazı incelemeler ve bireysel çalışmalar, daha uzun süreli emzirmenin çocuk davranışı ve bilişi üzerindeki koruyucu etkisinin gerçek bir ilişkiden ziyade sosyodemografik kafa karıştırıcı bir yapı olduğunu bulmuştur. Zhou ve diğerleri (2007), ev ortamındaki gelişmeler dikkate alındığında emzirmenin faydalarının azaldığını öne sürmüş ve sosyoekonomik faktörlerin emzirme ile çocuğun bilişsel gelişimi arasındaki ilişkiye aracılık ettiği sonucuna varmışlardır. Emzirme ve çocuk zekası ile ilgili çalışmaların bir meta-analizinin yazarları, emzirme ve çocuk gelişimi arasındaki ilişkide büyük ölçüde annenin IQ'sunun aracı olduğunu ve maternal IQ'ya uyum sağlamayan çalışmaların yanlış sonuçları gözlemleyeceğini savunmuşlardır (Der vd., 2006). Bununla birlikte, diğer çalışmalar, anne eğitimini ve IQ'yu kontrol etmenin emzirmenin olumlu etkilerini ortadan kaldırmadığını bulmuş, bu da annenin IQ'sunun sonuçlar için her zaman alternatif bir açıklama olmadığı şeklinde yorumlanmıştır (Bartels vd., 2009).

2.2.3. Sosyal etkisi

Çocukların bilişsel ve beyin gelişimi üzerinde yani zihinsel gelişim üzerinde bildirilen etkilere ek olarak, emzirmenin çocuklarda sosyal ve duygusal gelişimi de etkilediğine dair kanıtlar da bulunmaktadır. Emzirme deneyiminin bebek mizacındaki farklılıklarla ilişkili olduğunu öne süren çalışmalar vardır. Örneğin, 3 aylıkken anne sütüyle beslenen bebeklerin formülle beslenen bebeklerden daha fazla olumsuz etki gösterdiği bildirilmiştir (Lauzon-Guillain vd., 2012). Benzer şekilde, huzursuzluk gibi olumsuz mizacın da bebeklik döneminde uzun süreli emzirme ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Taut vd., 2016). Aksine, başka bir çalışma, anne sütüyle beslenen bebeklerin, formülle beslenen bebeklere göre daha fazla yaklaşım ve aktivite ile karakterize edilen 3 aylıkken daha “canlı” oldukları bildirilmiştir (Kielbratowska vd., 2015). Bu nedenle, emzirme arasındaki ilişkiye ilişkin kanıtlar karışıktır ve incelenen belirli mizaç özelliklerine bağlı olabileceği düşünülmektedir.

Emzirme deneyimi ile saldırgan davranış arasında negatif bir ilişki olduğunu gösteren araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin, emzirme deneyiminin süresinin, 4-11 yaş arası çocuklarda ebeveyn tarafından bildirilen antisosyal ve saldırgan davranışla negatif olarak ilişkili olduğu gösterilmiştir (Shelton vd., 2011). Antisosyal davranış üzerindeki bu etkiler, çocukluktan yetişkinliğe kadar uzanıyor gibi görünmektedir. 20 ila 40 yaş arasındaki yetişkinleri izleyen uzunlamasına bir çalışma, anne sütüyle beslenenlere kıyasla bebekken anne sütüyle beslenmeyen erişkinlerde önemli ölçüde daha fazla düşmanca (saldırgan) davranış bulmuştur (Merjonen vd., 2011).

Yalnızca anne sütüyle beslenmenin yokluğunun veya kısa süresinin, sosyal bozukluklarla karakterize nörogelişimsel bir bozukluk olan otizm spektrum bozukluğunun (OSB) gelişmesiyle ilişkili olabileceğini gösteren kanıtlar bulunmaktadır. 2000'den fazla çocuğun yakın tarihli bir meta-analizi, OSB teşhisi konanların, nörotipik çocuklara göre anne sütüyle beslenme olasılığının anlamlı olarak daha düşük olduğunu bildirmektedir (Tseng vd., 2019). Dahası, 6 aydan fazla sadece anne sütüyle beslenen veya DHA ile takviye edilmiş formülü olan çocukların, daha sonra OSB teşhisi konması için en düşük olasılığı sergiledikleri bildirilmiştir (Schultz vd., 2006). Aynı çizgide, Al-Farsi ve diğerleri (2012), yalnızca emzirme süresinin OSB gelişme olasılığını önemli ölçüde azalttığını gözlemlemişlerdir. Bu çalışmada ayrıca, emzirmeye geç başlanmasının, muhtemelen antikorlar, bağışıklık hücreleri ve protein içeriği açısından özellikle zengin olan yeni doğan

bebek tarafından sınırlı veya eksik kolostrum veya ilk süt tüketimiyle ilişkili olarak OSB gelişme olasılığını artırdığını bildirmişlerdir.

Bazı çalışmalarda emzirmenin OSB teşhisi üzerinde bir etkisi olmadığını vurgulamak önemlidir. Örneğin, 2,5 ila 5 yaşındaki çocukların ebeveynleri ile yapılan geniş bir araştırmada, OSB tanısı, yalnızca emzirme süresi de dahil olmak üzere herhangi bir emzirme öyküsü ölçümü ile ilişkili bulunmamıştır (Husk ve Keim, 2015). OSB'nin gelişiminde emzirmeye nedensel bir rol atamanın sorunlu olduğunu belirtmek de önemlidir, çünkü daha sonra çocuk olarak OSB tanısı alan bebekler, anne sütüyle beslemeyi anneler için daha zor hale getiren bazı özellikler gösterebilmektedir. Lucas ve Cutler (2015) tarafından yapılan bir çalışma, daha sonra OSB tanısı alan bebeklerde "düzensiz" emzirme kalıplarını bildirmekte ve sosyal etkileşimler sırasında azalmış eklem dikkati gibi atipik beslenme düzenleri için potansiyel mekanizmalardan söz etmektedir.

Öte yandan emzirme deneyiminin bebeklik döneminde sosyal bilgi işlemeye verilen tepkileri nasıl etkilediğine dair ampirik araştırmalar henüz yeni başlamıştır. Örneğin, Krol ve diğerleri (2015), olayla ilişkili potansiyelleri (ERP'ler) kullanarak bebeklerin duygusal vücut ipuçlarına karşı beyin tepkilerini münhasıran emzirme süresinin nasıl etkilediğini incelemişlerdir. Bu çalışmada, daha uzun süre (5 aydan fazla) anne sütüyle beslenen 8 aylık bebeklerin, korkulu ifadelerle olan ilgiyi azaltırken mutlu ifadelerle karşı gelişmiş bir bilinçli beyin tepkisi sergilediği gösterilmiştir. Benzer şekilde, 7 aylık bebeklerde göz takibini kullanan başka bir çalışmada, yalnızca emzirme süresi, mutlu gözlere artan bir ilgi ve kızgın gözlere olan ilginin azalmasıyla ilişkilendirilmiştir (Krol vd., 2015). Ayrıca, emzirmenin etkisi, oksitosin salınımına aracılık eden bir ektoenzim olan CD38'i kodlayan gen üzerindeki ortak bir SNP (rs3796863) tarafından indekslenen endojen oksitosin sistemi içindeki genetik varyasyona bağlı bulunmuştur. Bu çalışma, azalmış oksitosin seviyeleri ve artmış OSB riski (CC genotipi) ile bağlantılı genotipli bebeklerin, yalnızca emzirme deneyiminin süresinden en güçlü şekilde etkilendiğini göstermiştir. Tipik olarak gelişen bebeklerle yapılan deneysel çalışmalardan elde edilen bu bulgular, duygusal bilgilere yanıt vermedeki bireysel değişkenliğin sistematik olarak emzirmeye bağlı olduğunu ve oksitosin sistemiyle ilgili endojen faktörlere bağlı olabileceğini göstermektedir. Bu nedenle, gelişmekte olan oksitosin sistemini etkileyen endojen (genetik) ve eksojen (emzirme) faktörlerin, çocuklarda sosyo-duygusal gelişmeyi şekillendirmekten en azından kısmen sorumlu olması mümkündür (Munesue vd., 2010; Feldman vd., 2012).

Anneler açısından bakıldığında ise emzirmenin annelerde ruh halini ve stres reaktivitesini etkilediği bildirilmiştir (Heinrichs vd., 2002). Spesifik olarak, emziren anneler mamayla besleyen annelere kıyasla kaygı, olumsuz ruh hali ve strese azalma olduğunu bildirmiştir (Groer, 2005). Öznel öz bildirim ölçütlerine dayanan bu bulgular, emzirmenin duygusal iyilik hali üzerindeki olumlu etkisinin göstergesi olan nesnel fizyolojik ölçütlerle desteklenmektedir. Örneğin, emziren anneler, mama ile besleyen annelere göre daha güçlü kalp vagal tonu modülasyonuna, daha düşük kan basıncına ve düşük kalp hızı reaktivitesine sahiptir, bu da sakin ve kaygısız bir fizyolojik durumu indekslemektedir (Mezzacappa vd., 2005). Dahası, emziren annelerin sosyal stresle karşı karşıya kaldıklarında kortizol yanıtının azaldığını gösteren kanıtlar bulunmaktadır (Groer, 2005). Emziren anneler ayrıca bebek mamasıyla besleyenlere göre daha uzun ve daha kaliteli uyku düzenleri sergilemektedir. Spesifik olarak, doğum sonrası 3. ayda emzirmenin uykudaki yaklaşık 45 dakikalık bir artış ve azalmış uyku bozukluğu ile ilişkili olduğunu gösteren araştırmalar vardır (Doan vd., 2007). Kritik olarak, emzirme aynı zamanda annelerin başkalarındaki duygulara verdiği tepkileri de etkilemekte ve böylece sosyal etkileşimleri ve ilişkileri geliştirebilmektedir. Daha spesifik olarak, yakın zamandaki çalışmalar, uzun süreli emzirme sürelerinin davetkar (mutlu) yüz ifadelerine verilen yanıtların kolaylaştırılmasıyla bağlantılı olduğunu ve belirli bir günde daha sık emzirmenin, tehdit edici (kızgın) yüz ifadelerine azalan yanıtla bağlantılı olduğunu göstermektedir (Krol vd., 2014).

Özetle, emzirmenin annenin kendi ruh hali, duygulanımı ve stresi üzerinde faydalı etkileri olduğunu ve ayrıca emzirmenin başkalarındaki olumlu duygulara tepkileri kolaylaştırdığını gösteren araştırmalar vardır. Burada emzirme için görüldüğü gibi duygulanım ve stres üzerinde benzer etkiler, plaseboya kıyasla intranazal olarak oksitosini uygulayan çalışmalarda da gözlenmiştir (De Oliveira vd., 2012), bu da emzirmenin annelerde endojen oksitosin düzeylerini etkileyebileceğini (artırabileceğini) düşündürmektedir. Bu, oksitosinin emzirme sırasındaki bilinen rolü ile uyumludur ve emzirme sırasında maternal oksitosin düzeylerindeki artışı belgeleyen araştırmalarla desteklenmektedir (Dawood vd., 1981). Bu fikri destekleyen daha fazla kanıt, annelerin oksitosindeki genetik varyasyonunun (CD38 rs3796863 SNP ile indekslendiği gibi) emzirme seansı sırasında kortizolün azalma oranını etkilediğini ortaya koyan yeni bir araştırmadan gelmektedir. Spesifik olarak, yüksek oksitosin seviyeleri ile ilişkili risksiz

genotipe sahip anneler, kortizolde daha hızlı bir azalma göstermektedir. Çarpıcı bir şekilde, kortizoldeki bu farklı azalma bebeklerde de bulunmaktadır (Krol vd., 2018).

Sosyal açıdan emzirme yetişkin psikopatolojisinde rol oynadığı düşünen anne-bebek bağlanmasına da etki etmektedir. Emzirmenin annenin duyarlılığını kolaylaştırdığı ve anne ile çocuk arasında güvenli bağlanmayı sağladığı düşünülmektedir (Zetterström, 1999). Emziren annelerin bebeklerine daha fazla dokunma eğiliminde olduğunu (Bernal ve Richards, 1970), bebeklerine daha duyarlı olduklarını (Wiesenfeld vd., 1985) ve biberonla beslenen anne-bebek çiftlerine göre emzirme sırasında bebeklerle karşılıklı bakışta daha fazla zaman geçirdiklerini gösteren araştırmalar vardır (Lavelli ve Poli, 1998). 675 anne-bebek ikilisi üzerinde yapılan ileriye dönük boylamsal bir çalışmada, emzirme süresinin artması, anneye duyarlı duyarlılık, artan bağlanma güvenliği ve bebekler 14 aylıkken azalmış bağlanma düzensizliği ile ilişkilendirilmiştir (Tharner vd., 2012). Beyin görüntüleme çalışması aynı zamanda emzirmenin anne-çocuk ilişkisi üzerindeki olumlu etkisine dair kanıt sağlamaktadır. Örneğin, işlevsel bir MRI (fMRI) çalışmasında, yalnızca emziren annelerin, kendi bebeklerinin ağlamalarını dinlerken birkaç limbik beyin bölgesinde daha fazla beyin aktivasyonu sergiledikleri belirlenmiştir (Kim vd., 2011).

Bu bağlamda, emzirmenin her zaman doğrudan bağlanma kalitesiyle bağlantılı olmadığına dikkat etmek önemlidir (Jansen vd., 2008). Örneğin Britton ve diğerleri (2006), emzirme deneyimi ile 12 aylık anne-bebek bağlanması arasında bir ilişki bulamamıştır. Bununla birlikte, bu çalışma, 3 aylık anne duyarlılığının, yaşamın ilk yılı boyunca emzirme süresini önemli ölçüde yordadığını bulmuştur. Ek olarak, diğer çalışmalardaki maternal duyarlılık, gelişmiş bağlanma kalitesiyle ilişkilendirilmiştir (Belsky ve Fearon, 2002). Birlikte ele alındığında, bu bulgular, emzirme ve bağlanma kalitesi arasındaki ilişkinin en azından kısmen emzirmenin anne duyarlılığı üzerindeki daha doğrudan etkileriyle açıklanabileceğini göstermektedir. Bu olasılık, emziren annelerin daha olumlu ruh hali, daha az stres ve başkalarına daha etkili duygusal tepki gösterdiklerini gösteren, anne davranışlarını olumlu yönde etkileme olasılığı bulunan yukarıda bildirilen bulgularla da desteklenmektedir (Heinrichs vd., 2002; Krol vd., 2014).

2.3. Anne-Baba Tutumu

Anne baba tutumlarını (ebeveynlik tutumu) incelemek için öncelikle ebeveynliğin tanımlanması gerekmektedir. Anne babalık (ebeveynlik), hem biyolojik hem de sosyal süreçler aracılığıyla farklı kuşakların üyeleri arasında çift yönlü ilişki örüntüleri olarak

tanımlanmaktadır (Ford ve Lerner, 1992). Öte yandan anne babalık-ebeveynlik inanç sistemini ve tutumlarını açığa çıkarmayı ve çocuklara yönelik davranışsal uygulamalarla meşgul olmayı içeren süreç olarak tanımlanmaktadır. Ebeveynliğin bu tanımları, ebeveynliğin çocuğun sosyalleşmesindeki rolü ve çocukların refahı üzerindeki etkisine odaklanmaktadır (Darling ve Steinberg, 1993). Bu sosyalleşme süreci, tek başına veya birlikte gerçekleştirilebilecek kuralları, eylem dizilerini ve etkileşimleri içermekte ve bu davranışların çocukların kişilik gelişimi ve psikolojik iyiliği üzerinde güçlü bir etkisi olduğu düşünülmektedir. Ancak, bu davranışları tek başına incelemenin çocuk-ebeveyn ilişkilerini ve çocukların iyi olma halini incelerken yanıltıcı olabileceği öne sürülmektedir (Darling, 1999). Bu nedenle, ebeveynlik davranışlarının daha geniş kalıplarını keşfetmek önemlidir.

Anne babalığın yanı sıra, anne baba tutumunun ne anlama geldiğini anlamak da önemlidir. Allport, tutumu “deneyim yoluyla organize edilen, bireyin ilişkili olduğu tüm nesnelere ve durumlara tepkisi üzerinde yönlendirici veya dinamik bir etki uygulayan zihinsel ve sinirsel bir hazırlık hali” olarak tanımlamaktadır (aktaran Greenwald, 1989). Tutumlar üç ana yapıda incelenebilmektedir;

1. Değerlendirici,
2. Bilişsel ve
3. Davranışsal bileşenler (Ajzen ve Fishbein, 1980).

Ramey'e (2002) göre değerlendirici bir bileşen, anne babaların ebeveynlik bağlamında çocuklarının iyiliği hakkındaki yargılarına atıfta bulunmaktadır. Ayrıca, tutumların doğru kabul edilen temel inançlardan kaynaklandığı öne sürüldüğünden, tutumların bilişsel bileşeninin çocukların nasıl geliştiği veya çocuk yetiştirme uygulamalarının nasıl olması gerektiği konusundaki inançları içerdiğini öne sürmektedir. Son olarak, davranışsal bileşen ebeveynlerin çocuklarına nasıl davrandıklarını veya inançlarının ve davranışlarının tutarlı olup olmadığını ifade etmektedir (Greenwald ve Banaji, 1995).

Anne baba tutumlarının temelini oluşturan genel temalar arasında çocukların ihtiyaçlarına duyarlı olma, çocukların bireyselliğini destekleme, sıcaklık ve ifade etme, akademik başarıyı geliştirme, disiplin ve kontrol stratejilerini uygulama yer almaktadır (Ramey, 2002). Holden (1995) meta-analizinde, çocuk yetiştirmeye yönelik sıklıkla incelenen anne-baba tutumlarını incelemiştir. Otoriter kontrol, müsamahakârlık,

cezalandırıcılık, katı ve fiziksel cezanın disiplin ve kontrole ilişkin tutumlar olduğu; onay, sıcaklık, kabul ve reddin ise şefkatle ilişkili tutumlarla ilişkili olduğu bulunmuştur. Diğer anne-baba tutumları arasında tutarlı ebeveynlik, bağımsızlığa karşı bağımsızlığı teşvik etme, tuvalet eğitimi, aşırı katılım, çocuk yetiştirme endişeleri ve çocuğun eğitiminde rol alma yer almaktadır. Son olarak, çocuğun özelliklerine ilişkin görüşlere ilişkin tutumların olduğunu savunmaktadır. Bunlar, girişkenlik, korku, uygunluk, cinsel davranış, sağlık veya çocuğun başarısı olarak sınıflandırılabilir. Darling ve Steinberg'e (1993) göre bu tutumlar düzenlendiğinde anne baba tutumları oluşturmada ve ebeveyn davranışlarının gerçekleştirildiği duygusal bir bağlam meydana getirmektedir.

2.3.1. Anne baba tutumu çeşitleri

Diana Baumrind (1966), ebeveynlik tarzlarını sınıflandıran ilk kişidir. Ebeveynler için çocuklarını sosyalleştirmenin ve onları gelişimlerine katkıda bulunan kişisel bütünlük duygusunu korumaya teşvik etmelerinin kritik olduğunu öne sürmüştür. Ona göre, ebeveynlerin çocuklarını otorite yoluyla kontrol etme biçimleri, ebeveynlik tarzlarını karakterize etmektedir. Bu bağlamda, izin verici (permissive), otoriter (authorian) ve açıklayıcı otoriter (authoritative) ebeveynlik stilleri olan üç ana çocuk yetiştirme tutumu önermiştir.

1. İzin verici (permissive) anne baba tutumu: Baumrind'e (1966) göre izin verici ebeveynler çocukları üzerinde kontrol göstermemektedir. Başka bir deyişle, çocuklarının kendi davranışlarını düzenlemelerine izin vermektedirler. Çocukları dış kurallara ve düzenli davranışlara uymaya teşvik etmemektedirler. İzin verici ebeveynler, çocuğun gelecekteki davranışlarını şekillendirmek veya etkilemek yerine, çocuğun bunları dilediği gibi kullanması için bir kaynak görevi görmektedir. Böylece çocukların onları manipüle etmesine izin vermektedirler. Bu ebeveynler genellikle aile kurallarını veya çocukların sorumluluklarını belirlerken kontrol veya güç uygulamayan nedenleri açıklamaktadırlar. Dahası, çocuklarının taleplerine karşı kabul edici, son derece hoşgörülü ve sınırsız davranmaktadırlar.

2. Otoriter (authorian) anne baba tutumu Açıklayıcı otoriter (authoritative) anne baba tutumu: Baumrind'e (1966) göre otoriter ebeveynler itaati çok vurgulamaktadır. Bu nedenle, çocuklarının daha yüksek otoriteye saygı duymasını beklemektedir. Buna göre, bu ebeveynler, çocuklarını mutlak kural ve standartlara göre şekillendirip değerlendirerek çocuklarının davranışları üzerinde aşırı kontrol göstermektedir. Bu bakımdan itaati

sürdürebilmek için disiplin oluşturmak için cezalandırıcı yöntemler kullanmaktadırlar. Dahası, otoriter ebeveynler, özerkliği kısıtlamakta, katı sınırları zorlamakta, iki yönlü iletişimi caydırmakta ve çocuğun kendini ifade etmesini engellemektedir (Baumrind, 1966).

3. Açıklayıcı otoriter (authoritative) anne baba tutumu: Baumrind (1966) son olarak, çocuklarının gelişimi için açıkça kurallar ve standartlar belirleyen yetkili ebeveynleri tanımlamaktadır. Bu ebeveynler, uygunluğu vurgularken çocuğun bireyselliğini kabul etmekte ve teşvik etmektedir. Çocuklarını duygusal olarak desteklemekte, net sınırlar belirlemekte ve iki yönlü iletişimi teşvik etmektedir. Böylece çocuğun kendini ifade etmesi ve özerkliği uygun sınırlarda geliştirilmektedir.

Maccoby ve Martin (1983), Baumrind'in anne baba stillerini, ebeveynliği ebeveyn talebi ve ebeveyn duyarlılığı olmak üzere iki boyutta değerlendirerek güncellemiştir. Ebeveynin talepkarlığı kontrolü içerirken, ebeveyn duyarlılığı sıcaklık, katılım ve kabul anlamına gelmektedir. Bu iki boyutun etkileşimlerinin otoriter, açıklayıcı otoriter, izin verici/ilgisiz ve izin verici/ihmalkar olan dört ebeveynlik stiliyle sonuçlandığını öne sürmüşlerdir. Böylelikle, Maccoby ve Martin'in (1983) sınıflandırmasına göre izin veren ebeveynliğin iki farklı kategoriye ayrıldığı görülebilmektedir; izin verici/ilgisiz ve izin verici/ihmalkar. İlk olarak, izin verici/ilgisiz ebeveynler, çocuklarına kontrol, denetim ve az ceza varken sınırsız hoşgörü ve kabul gösterirler. İkincisi, izin verici/ihmalkar ebeveynlik, hiçbir tepki verme, kontrol, çocuklara karşı sıcaklık ve yakınlıktan kaçınmayı gerektirmez (aktaran Darling, 1999).

2.4. Emzirmenin Akademik Başarıya Etkisi

Emzirme, hem anne hem de yenidoğan için faydalı olarak tanıtılmaktadır ve en az 6 ay boyunca yalnızca emzirilmesi tavsiye edilmektedir. Emzirmeyi teşvik etmek için pek çok neden olsa da, bilişsel yetenek, zeka ve akademik başarıya olan faydalarına dair çalışmalar giderek artmaktadır (Horwood ve Fergusson, 1998; Der vd., 2006; Silva vd., 2006; Kramer vd., 2008).

Emzirmenin çocuk gelişimi üzerindeki uzun vadeli etkilerine ilişkin araştırma yapmak oldukça zordur. Emzirmeyi seçen anneler genellikle daha yüksek sosyoekonomik statüye ve daha yüksek zekaya sahip olma ve daha yaşlı, daha eğitilmiş ve sigara içmeyen olma eğilimindedir (Scott vd., 2006). Emziren annelerin çocuk gelişimini teşvik eden davranışlarda bulunma olasılığı daha yüksektir, bu da anne sütüyle beslenen ve

emzirilmeyen çocuklar arasında bilişsel performans açısından gözlenen farklılıklara katkıda bulunmaktadır (Anderson vd., 1999). Bu nedenle, emzirmenin bilişsel gelişim üzerindeki belirgin faydalarının anne sütünden elde edilen gerçek bir beslenme avantajını mı yoksa emzirmeyle ilişkili sosyoekonomik avantajı mı yansıttığı açık değildir. Bazı çalışmaların sosyoekonomik durum, ev ortamı ve annenin sözel yeteneği gibi karıştırıcı unsurları ayarladıktan sonra önemli bir farklılık göstermemesi şaşırtıcı değildir (Der vd, 2006; Zhou vd., 2007). Ancak emzirmenin akademik başarıya olumlu etkisini gösteren çalışmalar bulunmaktadır.

Victora ve diğerleri (2005), emzirme süresinin okul başarısı üzerindeki etkisini değerlendirmek için nüfus temelli bir doğum kohortunda, 18 yaşında 2000'den fazla erkeğin okulda ulaştığı en yüksek notu, erken yaşta toplanan emzirme bilgilerine göre analiz etmişlerdir. Analizleri doğum ağırlığı, aile geliri, anne ve babanın eğitim durumu, hanehalkı varlıkları, kardeş sayısı, sosyal sınıf, hamilelik sırasında annenin sigara içmesi ve etnik köken için ayarlamışlardır. Yaptıkları çalışma sonucunda karıştırıcı değişkenler için düzeltme yapıldıktan sonra, emzirme süresinin artmasıyla okul başarısında oldukça önemli bir eğilim olduğunu; 9 ay veya daha uzun süre anne sütüyle beslenenlerde 1 aydan az anne sütüyle beslenenlere göre daha fazla not alındığını; aynı popülasyonda yapılan kesitsel bir araştırmadan elde edilen verilerin böyle bir farkın yetişkin gelir seviyelerinde %10-15'lik bir farka karşılık geldiğini belirlemişlerdir.

Oddo ve diğerleri (2011), emzirme süresi ve akademik başarıyı belirlemek için yaptıkları çalışmalarında 2868 canlı doğan bebeği prospektif olarak takip etmişlerdir. 10 yaşında, 1038 çocuktan gelen verileri standartlaştırılmış matematik, okuma, yazma ve heceleme puanlarıyla ilişkilendirmişlerdir. Emzirme süresi ile eğitimsel sonuçlar arasındaki ilişkileri, cinsiyet, aile geliri, anne faktörleri ve evde okuma yoluyla erken uyarılma ayarlarına sahip doğrusal modeller kullanılarak tahmin etmişlerdir. Yaptıkları çalışma sonucunda bebeklik döneminde ağırlıklı olarak 6 ay veya daha uzun süre anne sütüyle beslenen 10 yaşındaki çocukların, 6 aydan daha kısa süre anne sütüyle beslenen çocuklardan daha yüksek akademik puanlara sahip olduğunu belirlemişlerdir.

Diğer bir çalışmada Heikkilä ve diğerleri (2014), emzirmenin akademik başarıya etkisini belirlemek için 2000–2001 döneminde doğan ve 2006'da okula giden 5489 çocuk üzerinde araştırma yapmışlardır. 2 aya kadar anne sütüyle beslenen çocukların, hiç anne sütü almayan çocuklara göre genel başarıya ulaşma olasılığının daha yüksek olduğu ve bu

ilişkinin 2-4 ay anne sütüyle beslenen çocuklarda ve 4 aydan uzun anne sütüyle beslenen çocuklarda daha belirgin olduğunu belirlemişlerdir.

2.5. Anne Baba Tutumunun Akademik Başarıya Etkisi

Aile, çocuk gelişimine katkıda bulunan temel bir faktördür. Bir çocuk için aile, ilk sosyal ve eğitimsel ortamdır. Bu nedenle doğru başlangıç, çocuğun eğitiminin en önemli parçasını oluşturan şeydir. Ailelerin çocuklar üzerindeki eğitimsel etkileri, aile üyeleri tarafından sunulan davranış modelleri ve ailedeki mevcut psikososyal iklim aracılığıyla ya doğrudan - az ya da çok yönlendirilmiş eylemlerle ya da dolaylı olarak - ortaya çıkabilmektedir. Ailelerin az ya da çok bilinçli eğitim stratejileri büyük ölçüde çocukların kişilik gelişimini ve eğitimsel başarısını belirlemektedir. Ebeveynlerin eğitim uygulamaları ve bunların çocuğun gelecekteki entelektüel, sosyal ve duygusal gelişimi üzerindeki etkileri, literatürde kapsamlı olarak incelenen değişkenlerden biridir (Deslandes vd., 1997, 1998; Jeynes, 2003, 2007; Shute vd., 2007).

İncelenen literatürün çoğu, çocukların akademik başarısını kolaylaştırmada ebeveyn katılımının önemini tutarlı bir şekilde göstermiştir (Jeynes, 2003; Shute vd., 2007). Ebeveyn katılım boyutlarının, bazı aile sosyo-demografik özelliklerine göre okul başarısının daha güçlü yordayıcıları olduğu kanıtlanmıştır (Deslandes vd., 1997, 1998).

Okul sonuçlarını etkileyen ebeveyn katılımının belirli yönleri arasında, ebeveynlik tarzı ve ebeveynlerin beklentileri ve istekleri en önemli değişkenler olarak ortaya çıkmıştır. Bir dizi çalışma otoriter ve izin verici anne baba tutumunun düşük akademik başarı (Demo ve Cox, 2000; Maccoby, 2000; Kim ve Rohner, 2002; Roche vd., 2007) ve daha yüksek okul sorunları (Roche vd., 2007) ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Ancak, ebeveynlik tutumu ile çocukların okul başarısı arasındaki ilişkiyi analiz eden çalışmaların çoğu, eğer ebeveynleri açıklayıcı otoriter ise çocukların daha iyi okul sonuçlarına sahip olduklarını sürekli olarak göstermektedir (Glasgow vd., 1997; Jacobs ve Harvey, 2005; Slaten, 2006; Jeynes, 2007; Shute vd., 2007; Simons ve Conger, 2007). Açıklayıcı otoriter ebeveynlik tarzı, çocuklarıyla yakın, sıcak ilişkiler geliştiren ve sürdüren ebeveynler tarafından tanımlanırken, aynı zamanda gözetim ve kılavuzlar sağlamakta ve onlara psikolojik özerklik vermektedir. Bu eğitim tarzını ortaya koyan ebeveynler aynı zamanda çocuklarına karşı güven ve yaklaşılabirlik göstermektedir. Bu, çocukları yetişkinlerle okul sorunlarını ve okul beklentilerini tartışmaya teşvik etmektedir. Durkin (1995), açıklayıcı otoriter ebeveynlik tarzı ile akademik başarı arasındaki ilişkiyi temsil eden üç nedeni ortaya

koymaktadır: Birincisi, açıklayıcı otoriter stile sahip ebeveynlerin çocuklarına duygusal güvenlik sağladığını, onlara sakinlik ve özerklik duygusu verdiğini ve ayrıca yardımcı olduklarını savunmaktadır. İkinci olarak, bu ebeveynler çocuklarına eylemlerinin sonuçlarını açıklamaktadır. Böylece çocuklar, ebeveynlerinin okul faaliyetleriyle ilişkili ilkeleri, arzuları ve hedefleri hakkında bilgi ve anlayış duygusu kazanmaktadır. Üçüncüsü, açıklayıcı otoriter ebeveynlerin çocuklarıyla karşılıklı ilişki içinde olduklarını savunmaktadır. Çocuklarını desteklemekte, okulda iyi performans göstermeleri için cesaretlendirmekte ve başarılı bir yetişkin olmak için eğitim ihtiyacını açıklamaktadırlar.

2.6. Akademik Başarıyı Etkileyen Diğer Faktörler

Eğitim hizmetleri genellikle somut değildir ve ölçülmesi zordur, çünkü öğrencilerin bilgi, yaşam becerileri ve davranış değişiklikleri şeklinde sonuçlanmaktadır (Tsinidou vd., 2010). Bu nedenle, eğitim alanına uygulanan ortak bir başarı tanımı yoktur. Eğitimde akademik başarının tanımı kültürden kültüre değişebilmektedir (Michael, 1998). Öğrencilerin ortamı ve kişisel özellikleri akademik başarılarında önemli bir rol oynamaktadır. Okul personeli, aile üyeleri ve topluluklar, akademik performanslarının kalitesi için öğrencilere yardım ve destek sağlamaktadır. Bu sosyal yardım, okuldaki öğrencilerin performans hedeflerine ulaşılmasında çok önemli bir role sahiptir (Goddard, 2003). Sosyal yapının yanı sıra, ebeveynlerin çocuklarının eğitime katılımı, çocuklarının akademik başarı oranını arttırmaktadır (Furstenberg ve Hughes, 1995).

Cinsiyet ve öğrencilerin akademik başarıları arasındaki ilişki onlarca yıldır tartışılmaktadır (Eitle, 2005). Kızların bazı durumlarda erkeklerden daha iyi performans gösterdiği erkek ve kız çocuklarının başarıları arasında bir boşluk olduğu bulunmuştur (Chambers ve Schreiber, 2004). Cinsiyet, etnik köken ve babanın mesleği, öğrenci başarısına önemli katkıda bulunmaktadır (Peng ve Hall, 1995; McCoy, 2005). Öğrencilerin akademik başarı seviyesi yaşları, cinsiyetleri ve konu ile ilişkilendirilebilmektedir. Örneğin yapılan bir çalışmada (Ebenuwa-Okoh, 2010), yaşı öğrencilerin akademik başarısının bir yordayıcısı olmadığı bulunmuştur. Öğrencilerin başarıları ve cinsiyet ile ilgili olarak, yapılan bazı araştırmaların sonuçları birbiriyle çelişmektedir çünkü bu araştırmalardan birkaçı, kızların erkeklerden akademik olarak daha başarılı olduğunu göstermiştir (Farooq vd., 2011; Jabbar vd., 2011; Hejazi vd. 2012) Nijerya'da bir çalışma yürüten Udida vd. (2012), erkek çocukların akademik olarak genel olarak kız meslektaşlarına göre biraz daha iyi başardıklarını bulmuşlardır. Buna ek olarak, kızlar öğretmenleri memnun etmek için

ezberci öğrenme modlarını uygularken, erkekler daha çeşitli, tehlike alma uygulamalarına girmektedir (Ridley ve Novak, 1983). Fen kavramlarıyla ilgili 12 yıllık uzunlamasına bir araştırmada, öğrenci kızların, kavram haritalama ile ölçüldüğünde daha az koordineli ve daha az karmaşık kavramlara sahip olma eğiliminde olduğu bulunmuştur. Öte yandan, genel olarak erkek çocuklar, daha sonraki değerlendirmelerde kızlardan daha önemli uygulamalı anlayış geliştirmiş görünmektedir (Novak ve Musonda, 1991).

Diğer demografik faktörlerin ötesinde sosyoekonomik durumun etkileri bireysel düzeyde hâlâ yaygındır (Capraro vd., 2000). Sosyoekonomik durum birkaç farklı yolla müzakere edilebilmektedir; çoğunlukla ebeveyn eğitimi, mesleği, geliri ve bireyler tarafından ayrı ayrı veya toplu olarak kullanılan tesislere bakılarak hesaplanmaktadır. Ebeveyn eğitimi ve ailenin sosyoekonomik statüsü, öğrencinin akademik başarısıyla pozitif korelasyona sahiptir (Caldas ve Bankston, 1997; Ma ve Klinger, 2000; Jeynes, 2002). Sosyoekonomik düzeyi yüksek öğrenciler orta sınıf öğrencilerinden, orta sınıf öğrencileri ise düşük sosyoekonomik durumlu öğrencilere göre daha iyi akademik başarı göstermektedir (Garzon, 2006; Kahlenberg, 2006; Kirkup, 2008).

Öğrencilerin başarısı, bireyin öğrenme kaynaklarına ve kaynaklarına erişimini engellemesi nedeniyle, ebeveynlerin düşük sosyoekonomik düzeyi ile negatif yönde ilişkilidir (Duke, 2000; Eamon, 2005). Düşük sosyoekonomik statü düzeyi, öğrencilerin başarısını güçlü bir şekilde etkilemekte ve onları daha düşük bir düzeye sürüklemektedir (Sander, 2001). Bu etki en çok orta öğretim sonrası düzeyde görülmektedir (Trusty, 2000). Ayrıca ekonomik olarak dezavantajlı ebeveynlerin çocuklarının eğitim masraflarını daha yüksek seviyelerde karşılayamadıkları ve sonuç olarak tam potansiyelleriyle çalışmadıkları gözlemlenmektedir (Rouse ve Barrow, 2006).

Krashen (2005), ebeveynleri eğitilmiş öğrencilerin standart testlerde ebeveynleri eğitilmemiş olanlara göre daha yüksek puan aldıkları sonucuna varmıştır. Eğitilmiş ebeveynler, okul çalışmaları, etkinlikleri ve okulda öğretilen bilgiler hakkında çocuklarıyla daha iyi iletişim kurabilmektedirler. Çocuklarına işlerinde daha iyi yardımcı olabilmekte ve okula katılabilmektedirler (Fantuzzo ve Tighe, 2000; Trusty, 1999).

Yani öğrencilerin eğitim başarısı, velilerinin eğitim düzeyi, aile büyüklüğü ve aile geliri gibi sosyo-demografik temelinden etkilenebilmektedir (Juma vd., 2012). Örneğin yapılan araştırmalarda (Udida vd., 2012; Selvam, 2013), öğrencilerin eğitim başarıları ebeveynlerinin eğitim seviyesinden olumlu etkilenirken, Osuafor ve Okonkwo, (2013)

yaptıkları çalışmada ebeveynlerin eğitim düzeyi, öğrencilerin fen bilgisi başarı ortalamalarını önemli ölçüde etkilememiştir. Dahası, ABD'de ebeveynlerin eğitim seviyesi ile öğrencilerin matematikteki başarısının artması arasında önemli bir ilişki bulunmuştur (Wang, 1996).

Aile büyüklüğü ve başarısı ile ilgili olarak, yapılan bir araştırmada, aile büyüklüğünün öğrencilerin akademik başarısını etkilediği bulunmuştur (Jabbar vd., 2011). Yapılan bir başka araştırma, büyük ölçekli ailelerin öğrencilerinin daha küçük ailelerin öğrencilerinden daha düşük akademik başarı gösterdiğini ortaya koymuştur (Juma vd., 2012). Bununla birlikte, diğer bazı araştırmalar (Tenibiaje, 2009; Makewa vd., 2012) öğrencilerin akademik başarıları ile aile büyüklüğü arasında bir ilişki olmadığını bildirmiştir. Aile geliri ve öğrencilerin başarısı ile ilgili olarak, yapılan birkaç araştırma, aile gelirinin öğrencilerin akademik başarılarını önemli ve olumlu yönde etkilediğini göstermiştir (Fayegh vd., 2010; Jabbar vd., 2011; Shah vd., 2012).

Ev ortamı da öğrencilerin akademik başarısını etkileyen faktörler arasındadır. Eğitimli ebeveynler, çocuklarının akademik başarısı için en uygun ortamı sağlayabilmektedirler. Okul yetkilileri, öğrencilerin çalışma kalitesinin iyileştirilmesi için olumlu bir ev ortamı yaratmaları için ebeveynlere danışmanlık ve rehberlik sağlayabilmektedir. Öğrencilerin akademik performansı, akademik başarıda daha yüksek kalite düzeyine ulaşmak için büyük ölçüde ebeveynlerin akademik faaliyetlerine katılımına bağlı olmaktadır (Shumox ve Lomax, 2001; Barnard, 2004).

Öğrencilerin akademik başarısını etkileyen diğer bir faktör öğrenmeye ilişkin inançlarıdır. Öğrencilerin öğrenmeye ilişkin inançları, öğrenme yeteneklerini etkileyebilmektedir. Öğrencilerin kendileri ve başkaları hakkında sahip olabilecekleri inançlar, dünyayı görmelerine ve yeni karşılaşmaları anlamalarına yardımcı olmaktadır (Purkey, 2000). Akademik öz-yeterlik inançları, öğrencilerin okulda başarılı olmak için ihtiyaç duydukları kesinliğe odaklanmaktadır (Bandura, 1986). Pajares'e (2001) göre, okulların değer taşıdığından emin olan ve öğrenmeyi başlı başına bir amaç olarak gören öğrenciler, iyimserlikle dünya ile bağlantı kurabilir ve başarılarını değerli ve layık olarak görebilmektedir. Bu tutumlar okulda teşvik edilmeli ve desteklenmelidir. Hemati Alamdarloo ve Moradi (2013)'e göre, öğrencilerin bilgi edinme, bilgiyi hatırlama ve kullanma, bir görev, kişisel değişim ve sosyal yeterliliğin gelişimi olarak öğrenme kavramlarının tümü akademik başarı ile önemli ölçüde ilişkilidir.

Öğrencilerin akademik başarısı, ebeveynlerinden aldıkları destekten de etkilenebilmektedir (Lozano Diaz, 2003). Örneğin, çocuklarının eğitim sürecine ebeveyn katılımının akademik performanslarını iyileştirmede önemli bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur (Rafiq vd., 2013). Ayrıca Diaz (2003), annelerin çocukları için iyi bir akademik hazırlık ve olumlu bir kültürel çevrenin öğrencilerin akademik başarısını etkileyen faktörler olarak öne çıkan en etkili unsurlar olduğuna inanmaktadır. Ebeveyn beklentilerinin de çocuklarının akademik başarısı üzerinde açık bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Dahası, aile uyumu ve aile ilişkileri çocukların akademik performansının yordayıcıları olarak bulunmuştur. Çocukların başarı düzeyi ile ebeveynlerinin onlara sunduğu destek arasındaki ilişki ile ilgili olarak, çocuklar arasındaki düşük başarının, ebeveynlerin başarıya daha az desteği ile önemli ölçüde bağlantılı olduğu bulunmuştur (Boon, 2007).

Öğretmenler ve öğrenciler arasında başlatılan olumlu etkileşim öğrencilere fayda sağlayabilmekte ve öğrenmelerine yardımcı olarak (Beyazkurk ve Kesner, 2005), akademik başarılarını artırmaktadır (Hawkins vd., 2013). Allen vd.'ye (2013) göre, duygusal destek, sınıf düzenlemesi ve eğitim desteği öğrenciler arasında yüksek başarının yordayıcılarıdır. Dahası, öğretmenler ve öğrenciler arasında başlatılan duygusal olarak destekleyici etkileşimler, öğretmenler tarafından bildirilen daha düşük düzeyde öğrenci saldırganlığı ile bağlantılıdır (Merritt vd., 2012). Örneğin, yüksek akademik başarıya sahip öğrencilerin, yüksek akademik başarıya sahip diğer öğrencilerle bir araya geldiklerinde daha fazlasını başarabildikleri ve daha fazlasını alabildikleri bulunmuştur (Gentry ve Owens, 2002).

Akademik başarıyı etkileyen faktörler arasında dersane/etüt merkezine gitme de yer almaktadır. Arslantaş ve diğerleri (2012) yaptıkları çalışmada dersane/etüt merkezine giden öğrencilerin akademik başarılarının gitmeyenlere göre daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir. Diğer bir çalışmada Zabun (2011) de dershaneye gitmenin akademik başarıyı yükselttiğini ve öğrencilerin SBS puanlarına olumlu yansıdığını belirlemiştir. Özel ders alma da akademik başarıyı etkilemektedir. Gerek özel ders alma gerekse sınavlara hazırlanma ve dershaneye gitmenin akademik başarıyı olumlu etkilediğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Savaşçı, 2010).

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Tipi

Bu araştırma kesitsel tipte yapılmıştır.

3.2. Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma, Yozgat il merkezinde bulunan liselerde 2019 yılında yapılmıştır

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın evreni, Yozgat il merkezinde bulunan lise 9. sınıflarda okuyan öğrencilerden oluşmaktadır. Yozgat Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı nitelikli okullardan olan ve sınavla öğrenci alan Şehitler Fen Lisesi, Erdoğan Akdağ Fen Lisesi, Yozgat Lisesi, Milli İrade Anadolu İmamhatip Lisesi, Ayşe Ilıcak Kız Anadolu İmamhatip Lisesi, Mimar Sinan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi; sınavla öğrenci almayan Şehit Fuat Bahadır Buharalıoğlu Anadolu Lisesi, Serpil Akdağ Anadolu Lisesi, Şehit Mustafa Aslan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Atatürk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Özel Çözüm Lisesi, Özel AYÇ Lisesi'nde okuyan 9.sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmaya katılmayı kabul eden, anne babasıyla birlikte yaşayan ve LGS sınavına giren 9.sınıf öğrencileri araştırmaya alınmıştır.

Örneklem büyüklüğü hesaplamasında, anne sütünün akademik başarıya en az %50 etki edeceği düşünülerek $p=0,50$ (%95 güven aralığı 0,45-0,55), $\alpha=0,05$, power gücü 0,80 alındığında minimum örneklem büyüklüğü $n=384$ olarak hesaplanmıştır. Araştırmaya, sınavla öğrenci alan okullardan 238 ve sınavla öğrenci almayan okullardan 263 olmak üzere toplam 501 öğrenci ile araştırma tamamlanmıştır.

3.4. Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri

Bağımsız değişkenler olarak; öğrencilerin cinsiyeti, yaşı, ortaokuldaki algılanan başarı düzeyi, boy uzunluğu; ebeveynlerine ait ise anne ve baba yaşı, anne ve baba eğitim düzeyi, anne ve babanın çalışma durumu, ailenin gelir düzeyi, çocuğun kaçıcı gebelikte doğduğu, doğum şekli, doğum kilosu, doğum haftası, emzirme durumu ve süresi, ek gıda başlama zamanı, Anne-Baba Tutum ölçeği puanı, Babaların bebek bakımına katılım ölçeği puanıdır.

Araştırmanın bağımlı değişkeni olarak, akademik başarıyı gösteren Liselere Giriş Sınav (LGS) puanı alınmıştır.

3.5. Veri Toplama Yöntemleri

Veriler, öğrencilere ve ailelerine uygulanan anket ve ölçek formları ile toplanmıştır.

3.6. Veri Toplamada Kullanılan Araçlar

Veriler, emzirme, bebek beslenmesi ve gelişimi, anne-baba tutum ölçeği (ABTÖ) ve babanın bebek bakımına katılım ölçeği (BBKÖ) ile toplanmıştır. Anne veri formu 31 soru; emzirme durumu, çocuğun doğum haftası ve ağırlığı, LGS sınavına hazırlanma durumu ve sosyo-demografik özelliklerini içerir, babalara BBKÖ formu, öğrencilere ise boy, kilo, LGS puanı ve ana –baba tutum ölçeği uygulanarak toplanmıştır. Veri formları, uygulanan kişiler tarafından doldurulmuştur.

4. Ana-baba Tutumları Ölçeği

Ana Baba Tutumları Ölçeği (ABTÖ), adından da anlaşılacağı üzere ana baba tutumlarını belirlemek amacıyla kullanılmıştır. ABTÖ, ilk olarak 1972 yılında Yıldız Kuzgun tarafından geliştirilmiş üç boyutlu bir ölçektir. Daha sonra Eldeleklioğlu (1996) tarafından revize edilmiş olan Ana-Baba Tutumu Envanteri araştırma dâhilindeki ana baba tutumlarını belirleyici unsur olarak kullanılmıştır (Eldeleklioğlu, 1996). Ölçek toplam 40 maddeden demokratik ana baba tutumu, koruyucu istekçi ana baba tutumu ve otoriter ana baba olmak üzere üç alt boyutlu bir ölçektir. Ölçekte puanlar sorulara verilen cevapların 1-5 arası puanlaması yoluyla yapılmıştır. Ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları ise sırasıyla demokratik ana baba tutumu 0,8971, koruyucu istekçi ana baba tutumu 0,8228 ve otoriter ana baba tutumu 0,7855 olarak hesaplanmıştır (Eldeleklioğlu, 1996); Bu çalışmada ölçek iç tutarlılık Alpha Cronbach değerleri, Demokratik tutum için 0,889, Koruyucu- İstekçi tutum için 0,842 ve Otoriter tutum için ise 0,805 olarak saptanmış ve bu değerler ölçek geliştirme değerleri ile benzerdir.

Ölçekteki demokratik tutumu ölçen maddeler (15); 1, 2, 6, 7, 13, 14, 15, 20, 21, 22, 29, 30, 36, 37 ve 39. Koruyucu- istekçi ana baba tutumunu ölçen maddeler (15); 4, 9, 10, 11, 17, 18, 19, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 33 ve 34. Otoriter ana baba tutumunu ölçen maddeler (10); 3, 5, 8, 12, 16, 23, 31, 35, 38 ve 40. Araştırmamızda

alt boyutlar demokratik, otoriter ve koruyucu- istekçi ana baba tutumu olarak sıralanmıştır. Demokratik Ana Baba Tutumu Alt Ölçeği'nden ve Koruyucu- İstekçi Ana Baba Tutumu Ölçeği'nden en az 15 en fazla 75 puan alınabilirken; Otoriter Ana Baba Tutumu Ölçeği'nden en az 10, en fazla 50 puan alınabilmektedir.

4.1. Babanın Bebek Bakımına Katılım Ölçeği (BBKÖ)

Ölçek, 2010 yılında Kuruçırak ve Kulakaç tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 28 sorudan oluşmaktadır. Ölçeğin üç alt alanı bulunmaktadır. Fiziksel bakım alt grubu 13 madde, Kişisel gelişim ve sağlık alt grubu 8 madde ve İlgili ve oyun alt grubu 7 maddeden oluşmaktadır. Soru formunda babaların bebek bakımına katılımlarını belirleyen 5 basamak bulunmaktadır. Bu basamaklar 1- Hiçbir zaman, 2- Nadiren, 3- Bazen, 4- Sıklıkla, 5- Her zaman şeklindedir. Babaların bebek bakımına katılıma ilişkin verdikleri “hiçbir zaman” yanıtı 1 puan alırken, “her zaman” yanıtı 5 puan almıştır. Soru formundan alınan puanın yüksek olması, babaların bebek bakımına katılımının yüksek olduğunu göstermektedir.

Babaların, Bebek Bakımına Katılım Soru Formu'nun iç tutarlılık güvenirlik katsayısı (Cronbach Alpha) formun geneli için 0.95 olup, formun güvenirlik katsayısı oldukça yüksektir. Cronbach Alpha katsayıları, fiziksel bakım alt grubu için 0.93, kişisel gelişim ve sağlık alt grubu için 0.89 ve ilgili ve oyun alt grubu için 0.86 olarak saptanmıştır.

4.2. Verilerin Analizi ve Değerlendirme Teknikleri

Verilerin tanımlayıcı tabloları yapılmıştır. Verilerin analizinde ki-kare testi, t testi, ANOVA, lineer regresyon ve multinominal lojistik regresyon (MLR) analizi kullanılmıştır. LGS başarı puanı bağımlı değişken olarak alınmıştır. Yine LGS puanı <300, 300-399 ve ≥ 400 olmak üzere 3 gruba ayrılarak çoklu lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Bağımsız değişkenlere göre LGS puanı sınıflamadan ve sınıflayarak tek değişkenli testleri yapılmış ve testte $p < 0,2$ düzeyinde önemli bulunan değişkenler çok değişkenli regresyona alınmıştır. Regresyon analizinde geriye doğru eleme (Backward) metodu kullanılmış ve en sonunda önemli bulunan bağımsız değişkenler tabloda gösterilmiştir.

4.2. Süre ve Olanaklar

Araştırma, tez çalışması olup planlanan sürede veriler toplanmıştır. Araştırmanın süresi ve olanakları çalışmayı tamamlamak için uygun olarak değerlendirilmiştir.

4.3. Araştırmanın İzni ve Etik

Araştırmanın kurum izni Yozgat İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden, etik kurul

izni ise Yozgat Bozok Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan 16.10.2019/2-2 nolu kararı ile alınmıştır. Ebeveynlere çalışmanın amacı ve yöntemini açıklayan bir yazı ile birlikte anne veri formu, Babaların Bebek Bakımına Katılım formu, öğrencilerin araştırmaya katılmasına izin veren onam formu yazılı gönderilmiştir. Yazılı veli onam formunu imzalayan, anne ve baba veri formlarını doldurup gönderen ailelerin çocuklarına araştırmanın amacı açıklamış ve araştırmaya katılımları konusunda onamları almıştır. Veri formları isimsiz olarak toplanmıştır.

4.4. Araştırmanın sınırlıkları ve zorlukları

Araştırma, Yozgat il merkezinde bulunan liselerde öğrenim gören ve LGS sınavına giren yalnızca 9. Sınıf öğrencilerini kapsamaktadır. Bu nedenle LGS sınavına girmeyen veya diğer sınıflardaki öğrencileri kapsamaması bir sınırlılıktır.

Ayrıca anne sütünün çocukların beyin gelişimine yani zekâ düzeyi üzerine etkisi akademik başarı düzeyi incelenerek dolaylı olarak ölçülmesi araştırmanın zorluğunu ve kısıtlılığını oluşturmaktadır.

5. BULGULAR

Tablo 1. Çocuğun ailesine ait demografik özellikler

Özellikler		Sayı	%
Anne eğitim	İlkokul ve altı	179	35,7
	Ortaokul	92	18,4
	Lise	147	29,3
	Üniversite	83	16,6
Baba eğitim	İlkokul ve altı	76	15,2
	Ortaokul	81	16,2
	Lise	195	38,9
	Üniversite	149	29,7
Anne çalışma durumu	Çalışmıyor	354	70,7
	Çalışıyor	147	29,3
Baba meslek	Memur	128	25,5
	İşçi	141	28,1
	Esnaf	87	17,4
	Diğer	145	28,9
Çocuk küçükken ekonomik durum	Kötü	26	5,2
	Orta	250	49,9
	İyi	202	40,3
	Çok iyi	23	4,6
Ailenin aylık geliri (TL)	<3000	206	41,1
	3000-4999	174	34,7
	≥ 5000	121	24,2
Doğumda anne yaşı	15-19	99	19,8
	20-24	211	42,1
	25-29	110	22,0
	≥ 30	81	16,2
	$\bar{X} \pm SS$	24,6	5,13
Anne yaşı	$\bar{X} \pm SS$	39,4	5,13
Doğumda baba yaşı	15-24	103	20,6
	25-29	221	44,1
	≥ 30	117	35,3
	$\bar{X} \pm SS$	29,1	5,59
Baba yaşı	$\bar{X} \pm SS$	43,7	5,61
Toplam		501	100,0

Araştırmaya katılan çocukların aile özellikleri incelendiğinde; büyük çoğunluğunun annesinin ilkokul ve altı mezunu olduğu (%35,7), babasının ise lise mezunu (%38,9) olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında çocukların %70,7'sinin annesinin çalışmadığı

babasının ise %28,1'inin işçi olduğu tespit edilmiştir. Annelerin %44,9'u çocuk küçükken ekonomik durumlarının orta, %40,3'ü iyi olduğunu belirtmiştir. Ailenin aylık gelir dağılımında %41,1'i 3000 TL aşağısında gelire, %42,1'i doğumda anne yaşının 20-24 olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 1).

Tablo 2. Çocuğun doğumu ve gelişim durumu ile ilgili özellikler

Özellikler		Sayı	%
Cinsiyet	Erkek	206	41,1
	Kız	295	58,9
Bebekken istenme durumu	Her ikisi istemiş	464	92,6
	Diğer	37	7,4
Gebelik sırası	İlk	213	42,5
	2'inci	146	29,1
	≥ 3'inci	142	28,3
Doğum şekli	Normal doğum	289	57,7
	Sezaryen	212	42,3
Gebelik haftası	<37 hafta	131	26,1
	37-39,9 hafta	244	48,7
	≥ 40 hafta	126	25,1
	$\bar{X} \pm SS$	37,9	2,29
Doğum kilosu	< 2500 gr	33	6,6
	2500-3500 gr	331	66,1
	≥3510 gr	137	27,3
	$\bar{X} \pm SS$	3247	568
3 yaşına kadar gelişim durumu	Akranlarından geri	30	6,0
	Akranlarıyla aynı	316	63,1
	Akranlarından daha iyi	155	30,9
4-6 yaş gelişim durumu	Akranlarından geri	24	4,8
	Akranlarıyla aynı	318	63,5
	Akranlarından daha iyi	159	31,7
Yürüme zamanı	İlk 12 ayda	336	67,1
	12 aydan sonra	165	32,9
	$\bar{X} \pm SS$	12,5	2,63
Boy percentil	0-24,9	86	17,2
	25-49,9	125	25,0
	50-74,9	140	27,9
	≥ 75	150	29,9
	$\bar{X} \pm SS$	55,8	27,52
BKI percentil	0-24,9	91	18,2
	25-49,9	108	21,6
	50-74,9	138	27,5
	≥ 75	164	32,7
	$\bar{X} \pm SS$	56,3	28,22
	Toplam	501	100,0

Not: Çocukların %98,2'si tekil olarak doğmuştur.

Araştırmaya katılan çocukların %58,9'u kız, %92,6'sı her iki eş tarafından istendiği, %57,7'si normal doğum olduğu, %26,1'i prematüre doğduğu, %6,6'sı düşük doğum ağırlığında doğduğu, %67,1'i bir yaşında yürümeye başladığı, %17,2'sin boy ve %18,2'sinin BKİ persentil değerlerinin <25 olduğu görülmüştür. Bunun yanında çocukların %63,1'i 3 yaşına kadar gelişim durumlarının akranlarıyla aynı, %63,5'i de benzer şekilde 4-6 yaşında gelişim durumlarının akranlarıyla aynı olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 2).

Tablo 3. Çocukken beslenme durumu

		Sayı	%
Doğumda ilk besin	Mama-şekerli su	40	8,0
	Anne sütü	461	92,0
İlk emzirme zamanı	İlk 30 dk	164	32,7
	31-60 dk	271	54,1
	> 60 dk	66	13,2
Emzirme sıklığı	Saatte bir	363	72,5
	2 saatte bir	83	16,6
	Diğer	55	11,0
Emzirme süresi	< 6 ay	58	11,6
	6-11 ay	108	21,5
	12-23 ay	175	34,9
	24+ ay	160	31,9
	$\bar{X} \pm SS$	16,2	8,92
Sadece anne sütü ile besleme	0-4 ay	138	27,5
	5- 6 ya	269	53,7
	7 + ay	94	18,8
	$\bar{X} \pm SS$	5,9	3,31
Ek gıdaya başlama zamanı	0-4 ay	135	26,9
	5- 6 ya	290	57,9
	7 + ay	76	15,2
	$\bar{X} \pm SS$	5,5	1,72
Anne sütü ve emzirme hakkında bilgi alma	Almamış	376	75,0
	Sağlık personeli	87	17,4
	Diğer kaynaklar	38	7,6
Toplam		501	100,0

Çocuk küçükken beslenme durumu incelendiğinde; %92,0'sine doğumda ilk olarak anne sütü verildiği, %32,7'si ilk yarım saat içinde emzirilmeye başlandığı, %89,0'unun 2 saat veya daha sık aralıklarla emzirildiği, %66,9'unun 12 ay ve daha uzun süre

emzirildiği, ortalama emzirme süresinin 16,2 ay olduğu, %27,5'ine ilk 4 ay yalnızca anne sütü verildiği, %73,1'ine 4 aydan sonra ek gıdaya başlandığı saptanmıştır (Tablo 3).

Tablo 4. Aile özelliklerine göre emzirme süresi

		Emzirme süresi						X
		0-11 ay		12-23 ay		24+ ay		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Anne eğitim düzeyi	İlkokul ve altı	60	33,5	53	29,6	66	36,9	16,3
	Ortaokul	34	37,0	27	29,3	31	33,7	16,3
	Lise	46	31,3	60	40,8	41	27,9	15,7
	Üniversite	26	31,3	35	42,2	22	26,5	16,5
		X ² =8,59		P=0,198		F=0,170		P=0,917
Baba eğitim düzeyi	İlkokul ve altı	23	30,3	31	40,8	22	28,9	15,3
	Ortaokul	35	43,2	25	30,9	21	25,9	14,8
	Lise	63	32,3	65	33,3	67	34,4	16,5
	Üniversite	45	30,2	54	36,2	50	33,6	16,9
		X ² =6,05		P=0,417		F=1,29		P=0,278
Anne çalışma	Çalışmıyor	111	31,4	123	34,7	120	33,9	16,4
	Çalışıyor	55	37,4	52	35,4	40	27,2	15,5
		X ² =2,62		P=0,270		t=1,02		P=0,310
Baba meslek ^b	Memur	37	28,9	49	38,3	42	32,8	17,4
	İşçi	53	37,6	54	38,3	34	24,1	14,4
	Esnaf	26	29,9	28	32,2	33	37,9	17,6
	Diğer	50	34,5	44	30,3	51	35,2	15,9
		X ² =8,01		P=0,237		F=3,57		P=0,014
Çocuk küçükken ekonomik durum	Orta	92	33,3	103	37,3	81	29,3	15,9
	İyi	74	32,9	72	32,0	79	35,1	16,5
		X ² =2,30		P=0,317		t=0,80		P=0,424
Aile gelir	<3000	67	32,5	74	35,9	65	31,6	16,1
	3000-4999	63	36,2	53	30,5	58	33,3	16,0
	5000+	36	29,8	48	39,7	37	30,6	16,6
		X ² =2,95		P=0,566		F=1,73		P=0,841
Doğumda anne yaşı	15-19	36	36,4	38	38,4	25	25,3	15,5
	20-24	61	28,9	79	37,4	71	33,6	16,3
	25-29	43	39,1	34	30,9	33	30,0	15,8
	30+	26	32,1	24	29,6	31	38,3	17,3
		X ² =7,26		P=0,298		F=0,73		P=0,536
Toplam		166	33,1	175	34,9	160	31,9	16,2

^a Ki-kare testi p<0,05, ^b Anova testi p<0,05, ^c t testi p<0,05,

Emzirme süresi ailenin çeşitli özelliklerine göre 3 grup halinde incelendiğinde; anne ve baba eğitim düzeyi, anne çalışma durumu, baba meslek, aile gelir düzeyi ve doğumda anne yaşına göre emzirme süreleri istatistiksel olarak önemli bulunmamıştır (Tablo 4).

Tablo 5. Çocuğun doğum ve gelişimine göre emzirme süresi

		Emzirme süresi						
		0-11 ay		12-23 ay		24+ ay		X
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Cinsiyet ^c	Erkek	61	29,6	71	34,5	74	35,9	17,1
	Kız	105	35,6	104	35,3	86	29,2	15,5
		X ² =3,07		P=0,215		t=1,99		P=0,047
Bebeği isteme	Her ikisi istemiş	157	33,8	159	34,3	148	31,9	16,1
	Diğer	9	24,3	16	43,2	12	32,4	16,5
		X ² =1,73		P=0,421		t=0,258		P=0,796
Kaçınıcı gebelik	1	77	36,2	77	36,2	59	27,7	15,5
	2	47	32,2	48	32,9	51	34,9	16,4
	3+	42	29,6	50	35,2	50	35,2	17,0
		X ² =3,52		P=0,475		F=1,16		P=0,313
Doğum şekli	Normal doğum	105	36,3	98	33,9	86	29,8	15,4
	Sezaryen	61	28,8	77	36,3	74	34,9	17,3
		X ² =3,33		P=0,189		t=2,37		P=0,018
Gebelik haftası	<37 hafta	38	29,0	47	35,9	46	35,1	16,7
	37-39,9 hafta	83	34,0	91	37,3	70	28,7	16,0
	40+ hafta	45	35,7	37	29,4	44	34,9	16,0
		X ² =4,10		P=0,393		F=0,36		P=0,698
Doğum kilosu	< 2500 gr	16	48,5	10	30,3	7	21,2	13,3
	2500-3500 gr	112	33,8	118	35,6	101	30,5	15,9
	3510+ gr	38	27,7	47	34,3	52	38,0	17,5
		X ² =6,82		P=0,146		F=3,36		P=0,035
3 yaşına kadar gelişim	Akranlarından geri	16	53,3	8	26,7	6	20,0	12,7
	Akranlarıyla aynı	99	31,3	120	38,0	97	30,7	16,2
	Akranlarından daha iyi	51	32,9	47	30,3	57	36,8	16,8
		X ² =9,00		P=0,061		F=2,69		P=0,069
4-6 yaş gelişim	Akranlarından geri	12	50,0	8	33,3	4	16,7	12,0
	Akranlarıyla aynı	98	30,8	121	38,1	99	31,1	16,3
	Akranlarından daha iyi	56	35,2	46	28,9	57	35,8	16,6
		X ² =7,91		P=0,0951		F=2,90		P=0,056

Yürüme zamanı	İlk 12 ay	114	33,9	117	34,8	105	31,3	16,1
	12 aydan sonra	52	31,5	58	35,2	55	33,3	16,3
		$X^2=0,348$		$P=0,840$		$t=0,29$		$P=0,774$
Boy persentil	0-24,9	24	27,9	31	36,0	31	36,0	16,6
	25-49,9	43	34,4	44	35,2	38	30,4	16,2
	50-74,9	57	40,7	50	35,7	33	23,6	14,4
	75+	42	28,0	50	33,3	58	38,7	17,5
		$X^2=10,30$		$P=0,113$		$F=0,07$		$P=0,027$
BKİ persentil	0-24,9	31	34,1	34	37,4	26	28,6	15,9
	25-49,9	41	38,0	39	36,1	28	25,9	15,2
	50-74,9	43	31,2	46	33,3	49	35,5	16,7
	75+	51	31,1	56	34,1	57	34,8	16,5
		$X^2=3,98$		$P=0,679$		$F=0,69$		$P=0,560$

^a Ki-kare testi $p<0,05$, ^b Anova testi $p<0,05$, ^c t testi $p<0,05$, ^x $p\leq 0,1$

Emzirme süresi çocuğun çeşitli özelliklerine göre 3 grup halinde incelendiğinde; cinsiyete, bebeğin istenme durumuna, gebelik sırasına, doğum şekline, gebelik haftasına, doğum kilosuna, küçükken gelişim durumuna, boy ve BKİ persentil düzeyine göre emzirme sürelerinin istatistiksel olarak önemli olmadığı görülmüştür (Tablo 5).

Tablo 6. Emzirme davranışları ile emzirme süresi

		Emzirme süresi						Mean
		0-11 ay		12-23 ay		24+ ay		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Doğumda ilk besin	Mama-şekerli su	22	55,0	7	17,5	11	27,5	12,4
	Anne sütü	144	31,2	168	36,4	149	32,3	16,5
		X ² =10,32		P=0,006		t=2,79		P=0,005
İlk emzirme zamanı	İlk 30 dk	54	32,9	54	32,9	56	34,1	16,4
	30-60 dk	85	31,4	102	37,6	84	31,0	16,4
	Diğer	27	40,9	19	28,8	20	30,3	14,8
		X ² =3,31		P=0,507		F=0,92		P=0,399
Emzirme sıklığı	Saatte bir	118	32,5	123	33,9	122	33,6	16,3
	2 saatte bir	23	27,7	31	37,3	29	34,9	17,5
	Diğer	25	45,5	21	38,2	9	16,4	13,1
		X ² =8,45		P=0,076		F=4,25		P=0,015
Sadece anne sütü	0-4 ay	71	51,4	31	22,5	36	26,1	13,5
	5- 6 ya	61	22,7	106	39,4	102	37,9	17,7
	7 + ay	34	36,2	38	40,4	22	23,4	15,7
		X ² =38,24		P<0,001		F=11,15		P<0,001
Ek gıdaya başlama zamanı	0-4 ay	67	49,6	32	23,7	36	26,7	13,9
	5- 6 ya	71	24,5	111	38,3	108	37,2	17,4
	7 + ay	28	36,8	32	42,1	16	21,1	15,4
		X ² =31,42		P<0,001		F=7,88		P<0,001
Emzirme eğitim alma	Hayır	132	35,1	128	34,0	116	30,9	15,8
	Sağ. Per	24	27,6	32	36,8	31	35,6	17,5
	Diğer	10	26,3	15	39,5	13	34,2	17,1
		X ² =2,75		P=0,601		F=1,56		P=0,211

Emzirme süresi annenin emzirme davranışlarına göre 3 grup halinde incelendiğinde; doğumda ilk olarak anne sütünün verilmesi, sadece anne sütü ile besleme süresinin 4 aydan fazla olması emzirme süresinin 12 ay ve daha uzun süre olmasını etkilerken ($p<0,05$), ilk emzirmeye başlama zamanı, emzirme sıklığı ve annenin emzirme konusunda eğitim alma durumuna göre emzirme süreleri istatistiksel olarak önemli bulunmamıştır (Tablo 6).

Tablo 7. Çocuğun eğitim- öğretim durumu

		Sayı	%
Okul türü	Fen lisesi	110	22,0
	Anadolu lisesi	225	44,9
	İmam-hatip lisesi	66	13,2
	Meslek lisesi	51	10,2
	Özel lise	49	9,8
Okulun sınavla alma durumu	Sınavsız	263	52,5
	Sınavla	238	47,5
LGS başarı düzeyi	0-299 puan	64	12,8
	300-399 puan	260	51,9
	400+ puan	177	35,3
	$\bar{X} \pm SS$	371,6	62,38
Ortaokul başarı durumu	Orta	82	16,4
	Başarılı	241	48,1
	Çok başarılı	178	35,5
İlkokul başarı durumu	Orta	41	8,2
	Başarılı	182	36,3
	Çok başarılı	278	55,5
5-7 sınıfı okuduğu okul	Devlet	460	91,8
	Özel	41	8,2
8. sınıfı okuduğu okul	Devlet	454	90,6
	Özel	47	9,4
LGS hazırlanma	Hayır	57	11,4
	Evet	444	88,6
Dershaneye gitme	Hayır	408	81,4
	Evet	93	18,6
Özel ders alma	Hayır	377	75,2
	Evet	124	24,8
	Toplam	501	100,0

Öğrencilerin eğitim-öğretim durumları incelendiğinde; %44,9'u Anadolu lisesinde okuduğunu, %52,5'i sınavla almayan okula devam ettikleri, %35,3'nün LGS'den 400 ve üzerinde puan aldığı, 91,8'inin orta okulu devlet okullarında okuduğu, %88,6'sının LGS sınavına hazırlandığı, %18,6'sının dershaneye gittiği ve %24,8'inin özel ders aldığı görülmüştür. Bunun yanında çocukların %48,1'i ortaokulda başarılı, %55,5'i ise ilkokulda çok başarılı olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo 7).

Tablo 8. Çocuğun eğitim- öğretim durumuna göre LGS puanı

		LGS puanı						
		0-299 puan		300-399 puan		400+ puan		$\bar{X}$
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Okul türü	Fen lisesi	0	0,0	0	0,0	110	100,0	450,4
	Anadolu lisesi	43	19,1	126	56,0	56	24,9	354,0
	İmam-hatip lisesi	0	0,0	64	97,0	2	3,0	358,9
	Meslek lisesi	12	23,5	39	76,5	0	0,0	313,0
	Özel lise	9	18,4	31	63,3	9	18,4	353,0
		$X^2=304,8$		$P<0,001$		$F=119,8$		$P<0,001$
Nitelikli Okul	Nitelikli değil	59	22,4	189	71,9	15	5,7	336,2
	Nitelikli lise	5	2,1	71	29,8	162	68,1	410,6
		$X^2=220,8$		$P<0,001$		$t=16,6$		$P<0,001$
Ortaokuldaki başarı	Orta	28	34,1	45	54,9	9	11,0	321,5
	Başarılı	30	12,4	144	59,8	67	27,8	364,5
	Çok başarılı	6	3,4	71	39,9	101	56,7	404,2
		$X^2=90,35$		$P<0,001$		$F=65,84$		$P<0,001$
İlkokuldaki başarı	Orta	16	39,0	19	46,3	6	14,6	325,5
	Başarılı	29	15,9	96	52,7	57	31,3	361,7
	Çok başarılı	19	6,8	145	52,2	114	41,0	384,8
		$X^2=39,83$		$P<0,001$		$F=21,35$		$P<0,001$
567 sınıf hangi okul	Devlet	60	13,0	240	52,2	160	34,8	370,5
	Özel	4	9,8	20	48,8	17	41,5	383,6
		$X^2=0,88$		$P=0,645$		$t=1,29$		$P=0,197$
8. sınıf hangi okul	Devlet	58	12,8	239	52,6	157	34,6	370,0
	Özel	6	12,8	21	44,7	20	42,6	386,4
		$X^2=1,29$		$P=0,526$		$t=1,72$		$P=0,086$
LGS hazırlanma	Hayır	22	38,6	27	47,4	8	14,0	327,6
	Evet	42	9,5	233	52,5	169	38,1	377,2
		$X^2=42,08$		$P<0,001$		$t=5,83$		$P<0,001$
Dershaneye gitme	Hayır	55	13,5	210	51,5	143	35,0	371,3
	Evet	9	9,7	50	53,8	34	36,6	372,7
		$X^2=0,98$		$P=0,612$		$t=0,19$		$P=0,847$
Özel ders alma	Hayır	56	14,9	202	53,6	119	31,6	366,6
	Evet	8	6,5	58	46,8	58	46,8	386,6
		$X^2=12,10$		$P=0,002$		$t=3,13$		$P=0,002$
Emzirme süresi	0-11 ay	23	13,9	91	54,8	52	31,3	367,8
	12-23 ay	20	11,4	88	50,3	67	38,3	375,9

	≥ 24 ay	21	13,1	81	50,6	58	36,3	370,7
			X ² =2,05		P=0,726		F=0,73	P=0,484
Toplam		64	12,8	260	51,9	177	35,3	371,6

Çocuğun eğitim- öğretim durumuna göre LGS puanı 3 grup halinde incelendiğinde; sınavla alan okullara giden öğrencilerin %68,1'nin LGS'den 400 ve üzerinde puan aldığı, ilkököl ve orta okulda başarılı olduğunu belirtenlerin, sınava hazırlananların ve özel ders alan çocukların LGS'den daha yüksek puan aldıkları ve bu durumların istatistiksel olarak önemli olduğu görülürken, dershaneye gitme durumu, orta okulu özel veya devlet okullarında okuma durumları ve emzirme süresinin LGS puan düzeyi ile ilişkili olmadığı görülmüştür (Tablo 8).

Tablo 9. Emzirme süresine göre ana-baba tutumu ve babanın bebek bakımına katılımı

	Emzirme süresi								Anova p
	0-11 ay		12-23 ay		24+ ay		Total		
	X	SS	X	SS	X	SS	X	SS	
ABT-Toplam	152,6	22,60	151,3	23,78	151,7	24,22	151,9	23,50	0,877
Demokratik	61,5	9,68	59,9	10,45	60,2	11,03	60,5	10,40	0,341
Koruyucu	51,0	10,93	51,5	10,52	51,0	10,80	51,2	10,73	0,895
Otoriter	40,1	7,45	39,9	7,20	40,5	7,26	40,2	7,29	0,779
Baba bebek bakımına katılım-toplam	85,0	23,53	81,5	21,08	82,8	22,77	83,1	22,46	0,351
Fiziksel Bakım	33,4	11,91	31,6	10,77	31,9	11,66	32,3	11,45	0,288
Kişisel Gelişim	26,8	7,27	25,2	6,82	25,8	7,10	25,9	7,08	0,110
İlgi ve Oyun	24,9	6,88	24,8	6,24	25,1	6,52	24,9	6,54	0,938

Emzirme süresine göre ana-baba tutum ölçeği ve babanın bebek bakımına katılım ölçeği puan ortalamaları istatistiksel olarak önemli bulunmamıştır (Tablo 9).

LGS puanı ile çocuğun yaşı arasında negatif yönde, babanın demokratik, koruyucu ve otoriter tutumu ve anne yaşı arasında pozitif yönde zayıf bir ilişki bulunmuştur. Emzirme süresi, ek gıdaya başlama zamanı, gebelik haftası, doğum kilosu, BKİ persentil, baba yaşı, babanın bebek bakımına katılımı ve yaşayan çocuk sayısı ile LGS puanı arasında istatistiksel olarak önemli bir ilişki bulunmamıştır (Tablo 10).

Tablo 10. LGS puanı, ABT, BBK ve diğer sürekli/ ordinal değişkenler arasındaki korelasyon

	LGS	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.Yaş yıl	-0,095*	1											
2.BKI persentil	-0,016	,015	1										
3.Demokratik	,198**	-,026	-,028	1									
4.Koruyucu	,267**	-,019	-,032	,346**	1								
5.Otoriter	,236**	-,048	-,023	,598**	,691**	1							
6.Baba çocuk bakımı	0,04	,053	,003	,082	,036	-,010	1						
7.anne yaşı	0,093*	,053	,024	-,031	,009	-,040	-,008	1					
8.Baba yaşı	0,041	,096*	,050	-,054	-,045	-,084	-,020	,747**	1				
9.Yaşayan çocuk sayısı	0,028	,033	-,025	-,061	,024	-,001	-,054	,160**	,156**	1			
10.Gebelik haftası	0,009	,030	-,042	,018	-,035	,009	-,009	-,019	-,025	,012	1		
11.Doğum kilosu	0,075	-,072	,031	,019	-,016	,060	-,018	,028	,007	-,032	,284**	1	
12.Emzirme süresi	0,033	-,006	,059	-,058	,003	,015	-,094*	,049	,055	,025	-,011	,122**	1
13.Ek gıdaya başlama zamanı	0,036	-,040	-,064	-,045	,018	,027	-,001	,016	-,001	,011	,016	,118**	,173**

*. Korelasyon önemlilik düzeyi $p < 0.05$. **. Korelasyon önemlilik düzeyi $p < 0.01$.

Tablo 11. LGS puanı ile diğer ordinal değişkenler arasındaki korelasyon

	LGS puanı	Anne eğitim	Baba eğitim	Ailenin geliri	Ortaokul başarı	İlkokul başarı	3 yaşına kadar gelişim	4-6 yaş gelişim	LGS hazırlanma	Dershaneye gitme
LGS puanı	1,000									
Anne eğitim düzeyi	0,194**	1,000								
Baba eğitim düzeyi	0,242**	0,513**	1,000							
Ailenin geliri	0,153**	0,416**	0,492**	1,000						
Ortaokul başarı	0,445**	0,071	0,032	0,011	1,000					
İlkokul başarı	0,249**	0,100*	0,080	0,016	0,488**	1,000				
3 yaşına kadar gelişim	0,036	0,056	0,017	-0,013	0,027	0,017	1,000			
4-6 yaş gelişim	0,018	0,063	-0,007	0,039	0,067	0,009	0,702**	1,000		
LGS hazırlanma	0,231**	0,146**	0,096*	0,002	0,300**	0,099*	0,031	0,049	1,000	
Dershaneye gitme	0,012	0,020	0,045	0,048	-0,071	-0,031	-0,013	0,014	0,106*	1,000
Özel ders alma	0,135**	0,319**	0,291**	0,340**	0,019	0,056	-0,002	-0,001	0,162**	0,154**

*Spearman korelasyon önemlilik düzeyi $p < 0.05$. **. Spearman korelasyon önemlilik düzeyi $p < 0.01$.

LGS puanı ile anne ve baba eğitim düzeyi, aile gelir düzeyi, ilkokul ve orta okuldaki başarı düzeyi, sınava hazırlanma ve özel ders alma arasında pozitif yönde bir ilişki bulunurken, 3 yaşına kadar ve 4-6 yaş arası gelişim düzeyi ve dershaneye gitme arasında istatistiksel olarak önemli bir ilişki bulunmamıştır (Tablo 11).

Tablo 12. Akademik başarıyı etkileyen faktörlerin doğrusal regresyon ile analizi

Tüm öğrenciler R ² =0,197	Standart olmayan katsayı	%95,0 Güven aralığı B		Standart katsayı	t	p
	B	Alt sınır	Üst sınır	β		
(Sabit)	361,595	142,334	580,857		3,240	0,001
Cinsiyet=Kız	10,078	-0,193	20,349	0,080	1,928	0,054
ABTÖ-Demokratik	0,583	0,079	1,088	0,097	2,271	0,024
ABTÖ-Koruyucu	1,043	0,549	1,536	0,179	4,154	0,000
Anne yaşı	1,109	0,152	2,066	0,091	2,276	0,023
Baba eğitim düzeyi	9,390	5,695	13,084	0,204	4,993	0,000
Doğum kilosu (gr)	8,674	-0,037	17,386	0,079	1,956	0,051
Yürümeye başlama zamanı (ay)	-2,884	-4,762	-1,006	-0,121	-3,018	0,003
LGS hazırlanma =Evet	39,107	23,434	54,781	0,199	4,902	0,000

Bağımsız değişkenler: Yaş, Cinsiyet, Boy persentil, Demokratik, Koruyucu, Otoriter, Anne yaşı, Baba yaşı, Anne eğitim, Baba eğitim, Kaçınıcı gebelik, Gebelik haftası, Doğum kilosu, Emzirme süresi, Ek gıdaya başlama zamanı, Yürümeye başlama zamanı, 3 yaşına kadar gelişim, 4-6 yaş gelişim, LGS hazırlanma, Dershaneye gitme, Özel ders alma, Ailenin geliri, Baba bebek bakımına katılım

Çok değişkenli doğrusal regresyon analizine göre, öğrencilerin LGS puanını artıran faktörler sırasıyla, baba eğitim düzeyinin yükselmesi ($\beta=0,204$), sınava hazırlanma ($\beta=0,199$), koruyucu ($\beta=0,179$) ve demokratik ($\beta=0,097$) ana-baba tutumunun yükselmesi, anne yaşının artması ($\beta=0,091$) ve ilk yürümeye başlama yaşının kısalması ($\beta=-0,121$) istatistiksel olarak önemli bulunurken, doğum kilosunun artması ve kız cinsiyetinde olmak sınırda önemsiz bulunmuştur. Analize alınan, yaş, otoriter ana-baba tutumu, ailenin gelir düzeyi, anne ve baba yaşı, anne eğitim düzeyi, kaçınıcı gebelik, gebelik haftası, emzirme süresi, ek gıdaya başlama zamanı, 3 yaşına kadar ve 4-6 yaş gelişim düzeyi, babanın bebek bakımına katılım düzeyi, dershaneye gitme ve özel ders alma istatistiksel olarak önemli bulunmamıştır (Tablo 12).

Tablo 13. Akademik başarıyı etkileyen faktörlerin çok gruplu (multinomial) regresyon ile analizi

LGS 3 grup ^a	B	P	O.R.	%95 G.A., O.R.	
				Alt sınır	Üst sınır
LGS 300-399 puan					
Intercept	7,672	0,026			
Yürümeye başlama yaşı (ay)	-0,123	0,013	0,884	0,803	0,974
ABTÖ-Koruyucu	-0,001	0,968	0,999	0,962	1,038
ABTÖ-Otoriter	0,068	0,028	1,070	1,007	1,137
Gebelik haftası	-0,208	0,006	0,812	0,701	0,942
Doğum kilosu	0,301	0,274	1,352	0,788	2,319
LGS hazırlanma=Hayır	-1,591	<0,001	0,204	0,099	0,421
Baba eğitim düzeyi	0,369	0,004	1,446	1,124	1,861
LGS ≥ 400 puan					
Intercept	-2,164	0,568			
Yürümeye başlama yaşı (ay)	-0,167	0,004	0,846	0,755	0,949
ABTÖ-Koruyucu	0,046	0,032	1,047	1,004	1,092
ABTÖ-Otoriter	0,033	0,337	1,034	0,966	1,106
Gebelik haftası	-0,128	0,123	0,880	0,747	1,035
Doğum kilosu	0,687	0,023	1,987	1,099	3,594
LGS hazırlanma=Hayır	-2,345	<0,001	0,096	0,037	0,251
Baba eğitim düzeyi	0,521	<0,001	1,684	1,290	2,199

a. Referans grup LGS <300 puan

Öğrencilerin LGS puanları 3 grup yapıp <300 puan alanlar referans grup alınarak çok gruplu (multinomial) regresyon ile analiz edildiğinde; öğrencilerin LGS'den <300 puan alanlara göre ≥400 puan ve üzerinde alma olasılığı, ilk yürümeye başlama yaşının kısalması, doğum kilosunun artması, koruyucu baba tutumunun artması, baba eğitim düzeyinin yükselmesi ve sınava hazırlanma ile artmaktadır (Tablo 13).

6. TARTIŞMA

Bu çalışmada, anne sütü alma süresi ve diğer faktörlerin çocuğun akademik başarısına etkisi çok değişkenli regresyon analizleri ile değerlendirilmiştir. Çocuğun beslenme ve gelişim durumları ve LGS sınavına hazırlanma durumları ile ilgili veriler annelerden, babanın bebek bakımına katılım durumu babalardan, anne-babanın çocuğa karşı tutum düzeyi ise çocukların kendilerinden elde edilmiştir.

Araştırmada çocukların %92,0'sine doğumda ilk olarak anne sütü verildiği, %32,7'sinin ilk yarım saat içinde emzirilmeye başlandığı, %89'unun 2 saat veya daha sık aralıklarla emzirildiği, %66,9'unun 12 ay ve daha uzun süre emzirildiği ve ortalama emzirme süresinin ise 16,2 ay olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, çocukların %27,5'ine ilk 4 ay yalnızca anne sütü verildiği, %73,1'ine ise 4 aydan sonra ek gıda vermeye başlandığı saptanmıştır. Dünya Sağlık Örgütü'nün (2015) bebeklerin doğumunda itibaren ilk altı ay sadece anne sütü verilmesi gerektiği yönündeki tavsiyesi göz önüne alındığında annelerin bu öneriye pek dikkat etmedikleri ifade edilebilir. Bu durum, annelerin sütlerinin yetersiz olduğu düşüncesiyle açıklanabilir. İnanç (2013) araştırmasında; annelerin %23,5'inin çocuklarını altı aya kadar, %40,8'inin iki yaşına kadar emzirdiği, %30,9'unun ise ilk altı ayda anne sütü aldığı belirlenmiştir. Karaçam'ın (2008) Ankara ili örnekleminde yaptığı çalışmada, annelerin %47,5'inin ek gıda vermeye erken başladığı tespit edilmiştir. Dinç ve diğerlerinin (2015) yaptıkları çalışmada, annelerin %54,7'sinin ilk emzirme zamanlarının yarım saat içinde olduğu, %83,5'inin doğum sonrası verdikleri ilk besinin sadece anne sütü olduğu ve %34,9'unun ise 12-18 ayda anne sütünü kestiği tespit edilmiştir. Şensoy ve diğerlerinin (1996) yaptıkları çalışmada annelerin %36,6'sının bebeklerine 0-3 ay anne sütü verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka çalışmada ise bebeğin ilk gıdasının anne sütü (%65,2), bebeği ilk emzirme saatinin (%29,5) ilk yarım saat, bebeği emzirme süresinin (%49,2) 7-12 ay, ilk altı ay içinde beslenmenin daha çok (%38,8) anne sütü+mama olduğu tespit edilmiştir (Yılmaz, 2017). Bir diğer çalışmada ise, annelerin %60'ının ilk 6 ayda mama vermediği, %61,2'sinin ilk 6 ayda tamamlayıcı besin vermediği, %91,2'sinin 0-24 ay içinde emzirme deneyiminin olduğu tespit edilmiştir (Tanrikulu, 2011). Dünyanın farklı ülkelerindeki sadece anne sütü ile besleme oranlarının Avustralya'da yapılan iki bağımsız çalışmada 6. ayda sadece anne sütü ile besleme oranının %50 olduğu bildirilmiştir (Stamp ve Casanova, 2006; Donath ve Amir, 2005). Norveç'te 6 ayda sadece anne sütü verme oranı %7 iken, İtalya'da bu oran %42,3 olarak bulunmuştur (Lande ve diğerleri, 2003). Gonzales-Cossia ve arkadaşlarının (2003) Meksika'da yaptıkları bir çalışmada, altı ay

içinde sadece anne sütü alan kişilerin oranının %20,3 olduğuna dikkat çekilmiştir (Gonzalez-Cossio ve diğerleri, 2003). Amerika Birleşik Devletleri'nde bu oranın %14 olduğu bildirilmiştir (Li ve diğerleri, 2005). Dünyada ve Türkiye'de son yıllarda sadece anne sütü ile beslenen bebeklerin oranı artmasına ve sadece anne sütü ile beslenme süresinin uzamasına rağmen sonuçlar halen beklenen düzeye ulaşamamıştır. Dünyadaki ve Türkiye'deki tüm programlar sadece anne sütü ile beslenmeyi desteklemekle birlikte, ilk altı ayda anne sütüne ek olarak ek ürünler de verilmektedir. Bu, bebeğin sağlığını ve emzirmenin sonucunu etkileyebilecek önemli bir sorundur.

Emzirme süresinin ailenin çeşitli özelliklerine göre karşılaştırma sonucunda, “baba meslek, aile gelir düzeyi ve doğumda anne yaşı” ile emzirme süreleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Şensoy ve diğerlerinin (1996) yaptıkları çalışmada, annenin yaşı ile emzirme süresi arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve bu ilişkide yaşı büyük olanların daha uzun süreli emzirdikleri tespit edilmiştir. Aksoy'un (2018) çalışmasında, gelir düzeyi düşük olanların emzirme süresinin daha uzun olduğu saptanmıştır. Bu sonuç, Jacobson ve Frye'nin (1991) yaptıkları çalışmada elde edilenlerle zıtlık göstermektedir. ABD'de yapılan bu çalışmada emzirme insidansında iki kat artış olmasına rağmen, sosyo ekonomik düzeyi düşük olan bölgelerde bu artışın olmadığı görülmüştür. Bir başka çalışmada ise baba eğitim düzeyi ve aylık gelir düzeyi ile emzirme süresi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Yılmaz, 2017). Tanrıkulu'nun (2011) çalışmasında, gelir düzeyine göre annelerin emzirme sürelerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Annelerin eğitiminin gelişmesiyle birlikte anne sütünün faydaları anlaşılmaktadır. Bundan ötürü, daha eğitilmiş annelerin emzirme davranışlarının daha olumlu olduğu ve emzirme sürelerinin arttığı ifade edilmiştir (Alp, 2009; Dunn ve diğerleri, 2006). Buna karşın bizim çalışmamızda annenin eğitim düzeyi ile emzirme süresi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, annelerin eğitim düzeyleri bağlamında emzirme sürelerinin birbirine yakın olduğu ifade edilebilir. Bu sonuç, Şensoy ve diğerleri (1996) ile Yılmaz'ın (2017) yaptıkları çalışmada elde edilenlerle benzerlik göstermektedir. Tanrıkulu'nun (2011) yaptığı çalışmada da emzirme süresi ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı kaydedilmiştir.

Yapılan araştırmalarda, emzirme süresinin annenin çalışma durumuna göre değişkenlik gösterdiği ve çalışan annelerde bu sürenin daha az olduğu dile getirilmiştir (Betrini ve diğerleri, 2003; Demirtaş, 2005). Bizim alışmamızda ise bu açıklamaya karşın annelerin çalışma durumlarının emzirme süresi üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, annelerin büyük çoğunluğunun çalışmayan kişilerden oluşmasıyla açıklanabilir. Yılmaz (2017) ve Tanrıkulu'nun (2011) yaptıkları çalışmada da annelerin büyük çoğunluğunun ev hanımı olmasından kaynaklı olarak emzirme sürelerinin farklılık göstermediği dile getirilmiştir.

Bebek doğum kanalının son aşamasına geldiğinde katekolamin salgılar ve bebek doğduğunda katekolamin dozu çok yüksektir. Katekolaminler bebeği uyarır ve anneye enerji sağlar. Oksitosin hormonu aynı zamanda süt kanallardan süt akışını sağlamaktadır: Sezaryen doğumda oksitosin salgısı doğum sırasında başlamadığından süt salınımı gecikmektedir (Odent, 2003). Sezaryen ile doğum yapan anneler de normal doğum yapan anneler gibi doğum yaptıkları andan itibaren bebeklerini emzirebilirler. Ancak sezaryen olan anneler daha fazla emzirme sorunu yaşar ve daha fazla desteğe ihtiyaç duymaktadır (İlgaz, 2000). Sonuç olarak doğum şeklinin annelerde emzirmeyi etkilediği ifade edilebilir. Bizim alışmamızda ise doğum şeklinin emzirme süresi üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, Yılmaz'ın (2017) yaptığı araştırmada elde edilenlerle benzerlik göstermektedir. akmak ve Kuğuoğlu (2007), genel anestezi ile sezaryen olan 118 anne ile vajinal doğum yapan 82 annenin emzirme başarı oranlarını karşılaştırdıkları çalışmada, sezaryen annelerin emzirme başarı oranı daha düşük olup, bu annelerin normal doğum yapan annelere göre daha fazla emzirme desteğine ihtiyaç duydukları saptanmıştır.

Emzirme süresinin çocuğun çeşitli özelliklerine göre karşılaştırma sonucunda da benzer şekilde “cinsiyet, bebeğin istenme durumu, gebelik sırası, gebelik haftası, doğum kilosu, küçükken gelişim durumu, boy ve BKİ persentil düzeyi” ile emzirme süresi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. şensoy ve diğerlerinin (1996) alışmasında boy ve ağırlık persentillerine göre emzirme sürelerinde anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bir diğer çalışmada, gebeliğin planlı olup olmadığı, çocuğun cinsiyeti ile emzirme süresi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Yılmaz, 2017). Tanrıkulu (2011) yaptığı çalışmada, vücut ağırlık durumu ile emzirme süresi arasında anlamlı bir sonuca ulaşmamıştır. Ünsal ve diğerlerinin (2005) yaptıkları çalışmada, ilk emzirme zamanının geç olması, sezaryenle doğum, doğumda sağlık sorunu

varlığı, düşük doğum ağırlığı, iyi gelir düzeyi, multiparite ve emzik-biberon kullanımının ilk altı ay ek besine başlama eğilimini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Emzirme süresinin annenin emzirme davranışlarına göre karşılaştırma sonucunda “doğumda ilk olarak anne sütünün verilmesi, sadece anne sütü ile besleme süresinin 4 aydan fazla olması” değişkenlerinin emzirme süresinin 12 ay ve daha uzun süre olmasını etkilediği sonucuna ulaşılmış iken “ilk emzirmeye başlama zamanı, emzirme sıklığı ve annenin emzirme konusunda eğitim alma durumu” değişkenlerinin emzirme sürelerini anlamlı düzeyde etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Tanrıkulu (2011) yaptığı çalışmada, annelerin emzirme konusunda bilgilenme durumlarına göre emzirme sürelerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı sonuca ulaşılmıştır. Demografik özellikler, hastane uygulamaları, annenin psikolojik özellikleri, beslenme ve anne sütü ile beslenme süresi ile ilgili bilgilerin değerlendirildiği bir çalışmada, bebeklerin %54'ünün 4 ay anne sütü aldığı belirlenmiştir. Çalışmada, emzirme süresi ile formül mama takviyesi arasında ters yönde bir ilişki olduğu kaydedilmiştir. Burada ayrıca, annelerin anne sütü ile beslenmenin önemi ile ilgili bilgi düzeyi ile emzirme süresi arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu da kaydedilmiştir (Alikashiöğlu ve diğerleri, 2001).

Annenin doğum sonrası desteğinde eşin rolü çok önemlidir. Eş ve aile desteğinin emzirme oranlarını arttırdığı ve anne-çocuk ilişkisini olumlu yönde etkilediği dile getirilmiştir. Babanın emzirmedeki destekleyici rolü dikkate alındığında emzirmenin başarı oranı artar. Nitekim bir araştırmada kadınlar başarılı emzirme sürecinde eşlerinin duygusal desteğinin kararlarını olumlu etkilediğini vurgulanmıştır (Küçükosmanoğlu ve diğerleri, 2001). Buna karşın araştırmamızda emzirme süresine göre ana-baba tutum ölçeği ve babanın bebek bakımına katılım ölçeği puan ortalamalarının anlamlı düzeyde olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmada elde edilen bir diğer bulguda, emzirme süresi, ek gıdaya başlama zamanı, gebelik haftası, doğum kilosu, BKİ persentil, baba yaşı, babanın bebek bakımına katılımı ve yaşayan çocuk sayısı ile LGS puanı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Yapılan bir başka çalışmada ise emzirme süresinin ileri dönemde okul başarısını arttırdığı ve daha mutlu çocuklar olmaya katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır (Thompson, 2005). Özbilgin ve diğerlerinin (2011) yaptıkları çalışmada anne sütü ile beslenme süresi 6 ay ve daha fazla olanların, 6 ay ve daha az olanlara göre Oddy ve diğerlerinin (2011) çalışmasında anne sütüyle beslenenlerin mamayla beslenenlere göre psikomotor gelişimlerinin ve akademik başarılarının daha iyi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada LGS puanı üzerinde etkili olan faktörlerin tespit edilmesine yönelik yapılan çok değişkenli doğrusal regresyon analizi sonuçlarında, baba eğitim düzeyinin yükselmesi ($\beta=0,204$), koruyucu ($\beta=0,179$) ve demokratik ($\beta=0,097$) ana-baba tutumunun yükselmesi, anne yaşının yükselmesi, sınava hazırlanmak ($\beta=0,199$) ve ilk yürümeye başlama yaşının azalmasının ($\beta=-0,121$) LGS puanının artması üzerinde anlamlı düzeyde etkiye sahip olduğu, buna karşın doğum kilosunun artması ve kız cinsiyetinde olmanın anlamlı düzeyde etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Bunun yanında modele dahil edilen “yaş, otoriter ana-baba tutumu, ailenin gelir düzeyi, anne ve baba yaşı, anne eğitim düzeyi, kaçınıcı gebelik, gebelik haftası, emzirme süresi, ek gıdaya başlama zamanı, 3 yaşına kadar ve 4-6 yaş gelişim düzeyi, babanın bebek bakımına katılım düzeyi, dershaneye gitme ve özel ders alma” değişkenlerinin LGS puanı üzerinde anlamlı düzeyde etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar bağlamında, demokratik tutuma sahip olmanın getirdiği bir sonuç olarak anne ve babaların çocuklarının eğitimi ile ilgilendiği, onların ödevlerini izlediği, öğretmenleriyle iletişim kurduğu ve çocuklarının sosyalleşmelerine katkıda bulunduğu ifade edilebilir. Ebeveynlerin çocuklarının eğitimine ilgisi, eğitimsiz veya eğitilmiş olmaları, iş veya meslek durumu, çalışma hayatı ve sosyal çevre gibi sosyoekonomik statü değişkenlerine bağlıdır. Çocuklarıyla küçük yaşlardan itibaren ilgilenen anne-babalar, onlara belirli değerler, iyi tutumlar ve davranışlar kazandırarak belirli bir kişiliği şekillendirebilir, onlara rehberlik edebilir ve hayatlarını şekillendirebilir. Sosyalleşme sürecinde çocuklar, ebeveynleri tarafından benimsenen ve içselleştirilen değerleri ve sergiledikleri davranışları taklit edebilmektedir. Kişisel yaşamı şekillendiren deneyimlerin başında anne baba tutumları gelmektedir. Anne-baba tutumu çocuğun kişisel hayatını şekillendirmenin yanında okul başarı durumları üzerinde de oldukça etkilidir. Bu doğrultuda yapılan analiz sonucunda LGS puanı ile çocuğun yaşı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu babanın demokratik, koruyucu ve otoriter tutumu ve anne yaşı arasında ise pozitif yönde zayıf bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Fallon ve Bowers (1997) otoriter, demokratik ve hoşgörülü ebeveyn tutumlarının ergenler üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmada, anne-baba tutumunun çocuklarıyla geçirilen zaman uzunluğunu etkilediği dile getirilmiştir. Çocuklarıyla fazla zaman geçiren ailelerde çocuğun akademik alanda başarısının arttığı bildirilmiştir. Aslan'ın (2005) 207 öğrenci üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada, ebeveynlerin tutumlarının LGS puanlarını etkileyebileceğini göstermiştir. Araştırmada anne tutumu demokratikleştikçe LGS puanının düştüğü, buna karşılık babanın tutumu babanın tutumu demokratikleştikçe öğrencinin LGS

puanının arttığı görülmüştür. Gençlerin anne babalarına yönelik tutumları ile iyi oluşları arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlayan bir başka araştırmada, algılanan yüksek korumanın daha iyi ruhsal sağlıkla ve başarı durumuyla ilişkisi olduğu bulunmuştur (Pantke ve Slade, 2006). Bu araştırmada, sınavla öğrenci alan okullara giden öğrencilerin %68,1'nin LGS'den 400 ve üzerinde puan aldığı, ilkokul ve orta okulda başarılı olduğunu belirtenlerin, sınava hazırlananların ve özel ders alan çocukların LGS'den daha yüksek puan aldıkları ve bu durumların istatistiksel olarak önemli olduğu, dershaneye gitme durumu, orta okulu özel veya devlet okullarında okuma durumları ve emzirme süresinin LGS puan düzeyi ile ilişkili olmadığı tespit edilmiştir.

Sosyoekonomik durum, sosyal sınıf, aile büyüklüğü, ebeveynler gibi sosyal kökenli faktörler göz önüne alındığında çocuğun eğitimine olan ilgi, çocuğun akademik başarısını olumlu yönde etkileyecektir (Desforges ve Abouchar, 2003). Öğrencinin ailedeki gelişim düzeyi, okulun başarısını da etkiler. (Çömlekçioğlu, 2020). Eğitimli ebeveynler, özellikle de çocuklarının gelişiminde kendini geliştirenler, çocuklarına nasıl davrandıklarına daha fazla dikkat ederler. Literatürde çocuk gelişimi ile ilgili tüm konular bire bir uygulanamasa da ailelerin bu alandaki çabaları kesinlikle olumlu sonuçlar verecektir. Çocuklarını geleneksel çocuk gelişim yöntemlerine bağlı kalarak yetiştiren ailelerde öğrencilerin başarılı olması çok zordur (Ercik, 2016). Ailenin sosyo-ekonomik durumu öğrencilerin akademik başarısını etkileyen önemli bir faktördür. Ailenin sosyoekonomik durumunu; ailenin geliri, ebeveynlerin eğitim ve mesleki durumu, ailedeki çocuk sayısı, ikamet yeri, aile durumu ve cinsiyeti oluşturmaktadır. Genel olarak ailenin aylık gelir düzeyi arttıkça, okul başarı ortalaması artmaktadır. Bu araştırmada, LGS puanı ile anne ve baba eğitim düzeyi, aile gelir düzeyi, ilkokul ve orta okuldaki başarı düzeyi, sınava hazırlanma ve özel ders alma arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Arslan'ın (2008) yaptığı çalışmada, sosyoekonomik durumun çocuğun okuldaki ve yaşamındaki başarısı üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Akay'ın 2017 yılında yaptığı araştırma, “yüksek eğitimli anne babaların çocuklarına canlı bir örnek oluşturduğu” sonucunu ortaya koymuştur. Özel derse katılmak için geliri olan aileler, çocuklarının daha iyi bir eğitim alabilmeleri için bu konuda zorluk çekmezler.

Araştırmacılar, çocukları yetiştirmede demokratik uygulamalar ile öğrencilerin akademik başarıları arasında pozitif bir ilişki olduğunu bulmuşlardır (Dornbush ve diğerleri, 1987; Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbusch, 1991). Erdoğan (2007), annenin olumlu tutumunun çocuğun akademik başarısı ile daha fazla ilişkili olduğuna

dikkat çekmiştir. Çalışmada, anne babaların çocuklarına karşı demokratik davranışları durumunda ve çalışmalarını destekledikleri durumda çocuklarının akademik performanslarının artacağı ifade edilmiştir. Baumrind (1991) yaptığı çalışmada, çocuk yetiştirme biçimlerinden demokratik tutumun çocukların akademik başarıları üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna varmıştır. Akyol ve diğerlerinin (2010) yaptıkları çalışmada, öğrencilerde akademik başarının artırılması noktasında eğitim düzeyine dikkat çekilerek eğitim düzeyi düşük olanlarda bilinçlenmenin artırılması gerektiği ifade edilmiştir. Sarier'in (2016) çalışmasında, anne-babanın olumlu tutum ve davranışlarının, ailenin sosyoekonomik düzeyinin yükselmesi, annenin ve baba eğitim düzeyinin yükselmesi, veli katılımının ve ilgisinin artmasının önemli olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin LGS puanları 3 grup olarak sınıflandırılıp <300 puan alanlar referans grup alındığında, yapılan çok gruplu (multinomial) regresyon analizi sonucunda ise öğrencilerin LGS'den <300 puan alanlara göre ≥ 400 ve üzerinde puan alma olasılığı, ilk yürümeye başlama yaşının küçülmesi, doğum kilosunun artması, koruyucu baba tutumunun artması, baba eğitim düzeyinin yükselmesi ve sınava hazırlanma ile arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Özer Özkan ve Anıl (2011) ile Şevik'in (2014) yaptıkları çalışmada, anne-babaların tutum ve davranışlarının, eğitime katılımlarının, anne-baba eğitim düzeyinin ve ailenin sosyo-ekonomik statüsünün öğrencilerin akademik başarısını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Aydın ve diğerlerinin (2012) çalışmasında anne-babaların eğitim düzeylerinin, öğrencilerin akademik başarısını etkilediği tespit edilmiştir. Anıl (2009) araştırmasında velilerin eğitim düzeyi ile öğrencilerin fen bilimleri başarı puanları arasında pozitif bir ilişki olduğunu ve eğitim düzeylerinin, çocukların lise eğitimleriyle ilgilenme derecesini etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇLAR

Emzirme süresinin ve anne-baba tutumunun akademik başarının göstergesi olarak sayılan LGS ‘ye etkisinin araştırıldığı bu çalışmada şu sonuçlar elde edilmiştir.

- Araştırma Yozgat merkezde, özel ve devlet liselerinde, LGS ‘ye girmiş 501 tane 9. Sınıf öğrencisiyle yapılmıştır.
- Çalışmada sınav başarısıyla öğrenci alan nitelikli okul grubuna giren lisede okuyan öğrencilerin (LGS puanı 400 ve üzeri olan) yüzde 29.4 ‘ü 0-11ay emzirilirken ,%37.9 ‘ü 12-23 ay, %32,8’i 24 ay ve üzeri emzirilmiştir.
- LGS puanı 0-299 olan öğrencilerin %35.9 ‘u 0-11 ay, %31.3 ‘ü 12-23 ay, %32,8 ‘i 24 ay ve üzerinde emzirilmiştir.
- LGS puanı 300-399 olan öğrencilerin %35 ‘i 0-11 ay, %33.8’i 12-23 ay, %31.2 ‘si 24 ay ve üzeri emzirilmiştir.
- Buna göre emzirme süresinin akademik başarı göstergelerinden biri olarak kabul edilen LGS üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı gözlenmiştir.
- Çalışmada koruyucu ve demokratik anne –baba tutumunun LGS puanını artırıcı faktör olarak anlamlı bulunmuştur.
- Öğrencilerin LGS puanını artıran diğer faktörler ise sırasıyla baba eğitim düzeyinin yükselmesi, sınava hazırlanma, anne yaşının artması ve ilk yürümeye başlama yaşının kısalması olarak görülmüştür.
- Doğum kilosunun artması ve kız cinsiyetinde olmak sınırda önemsiz bulunmuştur.

ÖNERİLER

- Bu çalışmaya doğrudan emzirme davranışı ve emzirme süresinin akademik başarıya etkisini araştıran bir çalışma olarak literatürde rastlanılmamıştır, dolayısıyla konunun literatürdeki eksikliği göz önüne alınırsa bu konuda daha fazla çalışmaya gerek olduğu düşünülmektedir ve yeni çalışmalar yapılması önerilir. Öğrenci sayısının artırılarak daha kapsamlı yapılması önerilir.

- Anne sütünün değeri ve önemi yapılan bilimsel çalışmalar neticesinde giderek artmaktadır. Emzirmenin ocuk üzerindeki fiziksel, sosyal ve bilişsel faydaları da göz önüne alındığında, emzirme konusunda anne eğitimlerinin desteklenmesi, çalışan annelerin süt izinlerinin artırılması önerilir.
- Çalışmada anne- babanın koruyucu ve demokratik tutumunun sınav başarısındaki olumlu katkısı incelendiğinde anne –babalara ebeveyn eğitimi verilmesi önerilir.
- Anne ve çocukların sağlığını korumak ve bu görevi üstlenmek durumunda olan sağlık yöneticileri ve hemşireler/ebeler bu konuya dikkat etmeli, kapsamlı ocuk beslenme kampanyaları yürütmeli, sosyal odaklı yasalar oluşturmalı ve destekleyici tedbirlerin alması önerilmektedir.

8. KAYNAKÇA

- Adana, F., Arslantaş, H., & Şahbaz, M. (2012). Lise öğrencilerinin benlik kavramlarını algılama biçimleri ve ilişkili faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 3(1), 22-29.
- Afacan, Ö., & Nuhoğlu, H. (2008). Canlılar bilimi konusunda TIMSS-R (1999) soruları ile LGS (1999) sorularının karşılaştırmalı analizi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 31-43.
- Ajzen, I. and Fishbein, M. (1980). *Understanding Attitudes And Predicting Behavior*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Inc.
- Akay, E. (2017). Ortaokul Öğrencilerinin TEOG Başarısına Etki Eden Faktörlerin Çok Düzeyli Analizi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Aksoy, M. (2018). Gebe kadınlarda sağlıklı yaşam biçimi davranışları ve etkileyen faktörler (Master's thesis, İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Akyol, G., Sungur, S., & Tekkaya, C. (2010). The contribution of cognitive and metacognitive strategy use to students' science achievement. *Educational Research and Evaluation*, 16, 1-21.
- Al-Farsi, Y. M., Al-Sharbaty, M. M., Waly, M. I., Al-Farsi, O. A., Al-Shafae, M. A., Al-Khaduri, M. M., Deth, R. C. (2012). Effect of suboptimal breast-feeding on occurrence of autism: A case-control study. *Nutrition*, 28(7-8), e27-e32.
- Alikaşifoğlu M, Erginoz E, Gur ET, Baltas Z, Beker B, Arvas A. (2001). Factors influencing the duration of exclusive Breastfeeding in a group of Turkish women. *J Hum Lact*, 17:220-26.
- Alp, H. (2009). Çocuklarda Anne Sütü ile Beslenme Süresi ve İlişkili Faktörler. *Güncel Pediatri*, 7 (2), 45-52.
- Alsaç, S. Y., & Polat, S. (2018). Annelerin Emzirmeyi Sonlandırma Sürecine İlişkin Bilgi ve Uygulamaları. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 26(1), 11-20.
- American Academy of Pediatrics-AAP (2012) Breastfeeding and the use of human milk. *Pediatrics*, 129 (3), 827-441.
- Anderson, J. W., Johnstone, B. M., & Remley, D. T. (1999). Breast-feeding and cognitive development: a meta-analysis. *The American journal of clinical nutrition*, 70(4), 525-535.

- Anil, D. (2009). Factors effecting science achievement of science students in programme for international students' achievement (PISA) in Turkey. *Eğitim ve Bilim*, 34(152), 87.
- Apple, M. W., & Bromley, H. (Eds.). (1998). *Education/technology/power: Educational computing as a social practice*. Suny Press.
- Arslan, S. (2008), *Ailenin İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Okul Başarısı Üzerindeki Etkisi (Ümraniye İlçesi Örneği)*, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aslan, S. A. (2005). *Ergenlerde Ana-Baba Tutumu, Sınav Kaygısı, Ders Çalışma Becerilerinin Lise Giriş Sınavını Yordama Düzeyleri*. Yayınlamamış yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Aydın, A., Sarıer, Y., & Uysal, Ş. (2012). Sosyoekonomik ve sosyokültürel değişkenler açısından PISA matematik sonuçlarının karşılaştırılması. *Eğitim ve Bilim*, 164(37), 20-30.
- Aydın, F., & Çepni, O. (2012). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi (Karabük İli Örneği). *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18), 189-207.
- Barnard, WM (2004). İlkokul ve eğitim kazanımına veli katılımı. *Çocuk ve gençlik hizmetleri incelemesi* , 26 (1), 39-62.
- Bartels, M., Van Beijsterveldt, C. E. M., & Boomsma, D. I. (2009). Breastfeeding, maternal education and cognitive function: a prospective study in twins. *Behavior genetics*, 39(6), 616-622.
- Başer, D. A. (2018). Postpartum Depresyon ile Emzirme Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. *Ankara Medical Journal*, 18(3), 276-285.
- Baumrind, D. (1966). *Yetkili ebeveyn kontrolünün çocuk davranışı üzerindeki etkileri. Çocuk gelişimi* , 887-907.
- Baumrind, D. (1991). *The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. Journal of Early Adolescence*, 11, 56-95.
- Baydar, O. (2019). TEOG, LGS ve TIMSS matematik sorularının matematik öğretim programı kazanımlarına, TIMSS bilişsel alanlarına ve math taksonomisine göre incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.

- Belsky, J., & Fearon, R. P. (2002). Early attachment security, subsequent maternal sensitivity, and later child development: Does continuity in development depend upon continuity of caregiving?. *Attachment & human development*, 4(3), 361-387.
- Bernal, J., & Richards, M. P. (1970). The effects of bottle and breast feeding on infant development. *Journal of Psychosomatic Research*, 14(3), 247-252
- Betrini G, Perugi S, Dani C, Pezzati M, Trochini M, Rubaltelli F.F. (2003). Maternal Education and the Incidence and Duration of Breastfeeding: A Prospective Study. *Journal of Pediatric Gastroenterology and Nutrition*, 37 (4): 447-52.
- Beyazkurk, D., & Kesner, JE (2005). Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Okullarında Öğretmen-Çocuk İlişkileri: Kültürlerarası Bir Araştırma. *Uluslararası Eğitim Dergisi* , 6 (5), 547-554.
- Blasi, A., Mercure, E., Lloyd-Fox, S., Thomson, A., Brammer, M., Sauter, D., Gasston, D. (2011). Early specialization for voice and emotion processing in the infant brain. *Current biology*, 21(14), 1220-1224.
- Boon, HJ (2007). Düşük ve yüksek başarılı Avustralyalı ortaokul öğrencileri: Ebeveynlikleri, motivasyonları ve akademik başarıları. *Avustralyalı Psikolog* , 42 (3), 212-225.
- Brion, M. J. A., Lawlor, D. A., Matijasevich, A., Horta, B., Anselmi, L., Araújo, C. L., Smith, G. D. (2011). What are the causal effects of breastfeeding on IQ, obesity and blood pressure? Evidence from comparing high-income with middle-income cohorts. *International journal of epidemiology*, 40(3), 670-680.
- Britton, J. R., Britton, H. L., & Gronwaldt, V. (2006). Breastfeeding, sensitivity, and attachment. *Pediatrics*, 118(5), e1436-e1443.
- Caldas, S. J., & Bankston, C. (1997). Effect of school population socioeconomic status on individual academic achievement. *The Journal of Educational Research*, 90(5), 269-277.
- Campbell, FA, Ramey, CT, Pungello, E., Sparling, J., & Miller-Johnson, S. (2002). Erken çocukluk eğitimi: Abecedarian Projesi'nden genç yetişkin sonuçları. *Uygulamalı gelişim bilimi* , 6 (1), 42-57.
- Cangöl, E., & Şahin, N. (2014). Emzirmeyi Etkileyen Faktörler ve Emzirme Danışmanlığı (Factors Affecting Breastfeeding and Breastfeeding Counselling). *Zeynep Kamil Tıp Bülteni*, 45(3), 100-105.
- Chambers, E. A., & Schreiber, J. B. (2004). Girls' academic achievement: varying associations of extracurricular activities. *Gender and education*, 16(3), 327-346.

- Capraro, R. L. (2000). Why college men drink: Alcohol, adventure, and the paradox of masculinity. *Journal of American college health*, 48(6), 307-315.
- Conk, Z., Başbakkal, Z., Bal-Yılmaz, H., Bolışık, B. (2013). *Pediatric Hemşireliği*. Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi, 885-900.
- Coşkun, T. (2003). Anne Sütü ile Beslenmenin Yararları. *Katkı Pediatric Dergisi*, 25(2), 199-202.
- Cunningham, A. S. (1995). Breastfeeding: Adaptive behavior for child health and longevity. In Stuart-Macadam, P., & Dettwyler, K.A. (Eds.), *Breastfeeding: Biocultural perspectives* (pp. 243-264). New York: Walter de Gruyter
- Çakır, Z. (2019). TEOG, LGS ve PISA fen bilimleri sorularının analizi ve karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Çakmak, H., Kuğuoğlu, S. (2007). Comparison of the Breastfeeding Patterns of Mothers Who Delivered Their Babies Per Vagina and Via Cesarean Section: an Observational Study Using the LATCH Breastfeeding Charting System [C/S ile ya da vajinal yolla doğuran annelerin emzirme nedenlerinin karşılaştırılması; LATCH emzirme skorum sistemi kullanılarak yapılan gözlemsel bir çalışma]. *International Journal of Nursing Studies*, 44 (7), 1128–1137.
- Çavuşoğlu, H. (2011). *Çocuk Sağlığı Hemşireliği*. Ankara: Sistem Ofset Basımevi.
- Çaylar, F. N. (2020). 8. sınıf öğrencilerinin Liselere Geçiş Sınavı'na (LGS) yönelik görüşleri (Kars ili örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kars.
- Çetin, B. ř. (2019). Matematik öğretmenlerinin 2018 LGS sistemine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Çömlekçioğlu, A. (2020). Öğrenci Başarısı İle Ailelerin Sosyo-Ekonomik Düzeyleri Arasındaki İlişi (Denizli İli Örneği), Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- Darling, N. (1999). Ebeveynlik Tarzı ve İlişkisi. ERIC Özeti.
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological bulletin*, 113(3), 487.
- Dawood, M. Y., Khan-Dawood, F. S., Wahı, R. S., & Fuchs, F. (1981). Oxytocin release and plasma anterior pituitary and gonadal hormones in women during lactation. *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism*, 52(4), 678-683.

- de Oliveira, D. C., Zuairi, A. W., Graeff, F. G., Queiroz, R. H., & Crippa, J. A. (2012). Anxiolytic-like effect of oxytocin in the simulated public speaking test. *Journal of psychopharmacology*, 26(4), 497-504.
- Demirtaş, B.(2005). Emzirmeyi Etkileyen Kültürel Değerler. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Demo, DH ve Cox, MJ (2000). Küçük çocuklu aileler: 1990'larda bir araştırma incelemesi. *Evlilik ve Aile Dergisi* , 62 (4), 876-895.
- Der, G., Batty, G. D., & Deary, I. J. (2006). Effect of breast feeding on intelligence in children: prospective study, sibling pairs analysis, and meta-analysis. *Bmj*, 333(7575), 945.
- Desforges, C., & Abouchar, A. (2003). The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievement and adjustment: A literature review. London: Department for Education and Skills.
- Deslandes, R., & Bertrand, R. (2005). Motivation of parent involvement in secondary-level schooling. *The Journal of Educational Research*, 98(3), 164-175.
- Dinç, A., Dombaz, İ. & Dinç, D. (2015). 6-18 Ay Arası Bebeği Olan Annelerin Emzirme Ve Anne Sütüne İlişkin Geleneksel Uygulamaları. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4 (3), 125-130.
- Doan, T., Gardiner, A., Gay, C. L., & Lee, K. A. (2007). Breast-feeding increases sleep duration of new parents. *The Journal of perinatal & neonatal nursing*, 21(3), 200-206.
- Donath S.M, Amir L.H. (2005). Breastfeeding and the Introduction of Solids in Australian Infants: Data from the 2001 National Health Survey. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 29 (2):171-5.
- Dornbusch Sanford, M., Ritter P. L., Leiderman, P.H., Roberts, D.F., & Fraleigh, M.J. (1987). The relation of parenting style to adolescent school performance. *Child Development*, 58, 1244-1257.
- Drane, D. L., & Logemann, J. A. (2000). A critical evaluation of the evidence on the association between type of infant feeding and cognitive development. *Paediatric and perinatal epidemiology*, 14(4), 349-356.
- DSÖ (2010). WHO. Early Initiation of breastfeeding: The key to survival and beyond. *Breastfeeding is today the single most effective preventive intervention for improving the survival and health of children*". WHO Secretariat

- DSÖ (2013). Postnatal care for mothers and newborns: Highlights from the World Health Organization 2013 Guidelines http://www.who.int/maternal_child_adolescent/publications/WHOMCA-PNC-2014-Briefer_A4.pdf. (12.12.2020).
- Duke, R. A., & Henninger, J. C. (2002). Teachers' verbal corrections and observers' perceptions of teaching and learning. *Journal of Research in Music Education*, 50(1), 75-87.
- Duncan, B., Ey, J., Holberg, C., Wright, A., Martinez, F., & Taussig, L. (1993). Exclusive breast-feeding for at least 4 months protects against otitis media. *Pediatrics*, 91, 867-872.
- Dunn, S., Davis, B., McCleary, L., Edwards, N., Gaboury, I. (2006). The Relationship Between Vulnerability Factors and Breastfeeding Outcome [Duyarlılık Faktörleri ve Emzirme Sonuçları Arasındaki İlişki]. *Journal of Obstetric Gynecologic and Neonatal Nursing Clinical Research*. 35 (1), 87-97.
- Durkin, K. (1995). *Gelişimsel sosyal psikoloji: Bebeklikten yaşlılığa* . Blackwell yayıncılık.
- Eamon, MK (2005). Latin kökenli genç ergenlerin akademik başarısı üzerinde sosyal-demografik, okul, mahalle ve ebeveynlik etkileri. *Gençlik ve ergenlik dergisi* , 34 (2), 163-174.
- Ebenuwa-Okoh, E. E. (2010). Influence of age, financial status, and gender on academic performance among undergraduates. *Journal of Psychology*, 1(2), 99-103.
- Ebuara, V. O., & Udida, L. A. (2012). Political Education as an Imperative for Anti-corruption Campaign towards Poverty Alleviation in Nigeria. *Revitalizing Nigerian Education in Digital Age*, 148.
- Eitle, T. M. (2005). Do gender and race matter? Explaining the relationship between sports participation and achievement. *Sociological Spectrum*, 25(2), 177-195.
- Ercik, S. (2016). Aile, okul ve özel dershanelerin seviye belirleme sınavına katılan öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkileri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doctoral dissertation, Yüksek Lisans Tezi. Van)*.
- Erdoğan, M.Y. (2007). Ana-baba tutumları ve öğretmen davranışları ile öğrencilerin akademik başarıları arasındaki ilişkiler. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 33- 46.

- Fallon, B. J. Bowles, T. V. (1997). The Effects of Family Structure and Family Functioning On Adolescents' Perceptions of Intimate Time Spent with Parents, Siblings and Peers. *Journal of Youth and Adolescence*, 26, 25-43.
- Fantuzzo, J., Tighe, E. ve Childs, S. (2000). Aile Katılımı Anketi: Erken çocukluk eğitime aile katılımının çok değişkenli bir değerlendirmesi. *Eğitim psikolojisi dergisi* , 92 (2), 367.
- Fayegh, Y., Rumaya, J. ve Talib, MA (2010). İranlı lise öğrencileri arasında aile gelirinin sınav kaygısı ve akademik başarıya etkisi. *Asya Sosyal Bilimi* , 6 (6).
- Feldman, R., Zagoory-Sharon, O., Weisman, O., Schneiderman, I., Gordon, I., Maoz, R., Ebstein, R. P. (2012). Sensitive parenting is associated with plasma oxytocin and polymorphisms in the OXTR and CD38 genes. *Biological psychiatry*, 72(3), 175-181.
- Fergusson, D. M., Beautrais, A. L., & Silva, P. A. (1982). Breast-feeding and cognitive development in the first seven years of life. *Social science & medicine*, 16(19), 1705-1708.
- Furstenberg Jr, F. F., & Hughes, M. E. (1995). Social capital and successful development among at-risk youth. *Journal of Marriage and the Family*, 580-592.
- Ford, D. H., Lerner, R. M. (1992). *Developmental systems theory: An integrative approach*. Newbury Park, CA, Sage.
- Gao, X., McMahon, R. J., Woo, J. G., Davidson, B. S., Morrow, A. L., & Zhang, Q. (2012). Temporal changes in milk proteomes reveal developing milk functions. *Journal of proteome research*, 11(7), 3897-3907.
- Garzon, LS, Ewald, RE, Rutledge, CM ve Meadows, T. (2006). Öğrencilerin Performans Arttırıcı Takviyeler Kullanmasının Önlenmesinde Okul Hemşiresinin Rolü. *Okul sağlığı dergisi* , 76 (5), 159-163.
- Gentry, M., Gable, R. K., & Rizza M. K. (2002). Students' perceptions of classrooms activities: Are there grade level and gender differences? *Journal of Educational Psychology*, 94, 539-544.
- Goddard, R. D. (2003). Relational networks, social trust, and norms: A social capital perspective on students' chances of academic success. *Educational Evaluations & Policy Analysis*, 25, 59-74
- Gonzalez-Cossio T, Moreno-Macías H, Rivera J.A, Villalpando S, Shamah-Levy T, Monterrubio E.A (2003). Breast-feeding Practices in Mexico: Results From the Second National Nutrition Survey 1999. *Salud Publica Mexico*, 45 (4): 477-89.

- Gökçay, G. (2008). *Yaşamın İlk 2 Yılında Çocuk Sağlığı ve Bakımı*. İstanbul: A.E.Yayıncılık.
- Greenwald, MK, Cook, EW ve Lang, PJ (1989). Duyuşsal yargı ve psikofizyolojik tepki: resimli uyaranların değerlendirilmesinde boyutsal değişkenlik. *Psikofizyoloji Dergisi* .
- Greenwald, A. G., & Banaji, M. R. (1995). Implicit social cognition: attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Psychological review*, 102(1), 4.
- Greer, F. R. (2001). Do breastfed infants need supplemental vitamins?. *Pediatric Clinics of North America*, 48(2), 415-423.
- Groër, M. W. (2005). Differences between exclusive breastfeeders, formula-feeders, and controls: a study of stress, mood, and endocrine variables. *Biological research for nursing*, 7(2), 106-117.
- Güler, M., Arslan, Z., & Çelik, D. 2018 Liselere Giriş Sınavına İlişkin Matematik Öğretmenlerinin Görüşleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 337-363.
- Gür, E. (2007). Anne Sütü ile Beslenme. *Türk Pediatri Arşivi-Anne Sütü Özel Sayısı*, 42(1), 11-15.
- Hart, S., Boylan, L. M., Carroll, S., Musick, Y. A., & Lampe, R. M. (2003). Brief report: breast-fed one-week-olds demonstrate superior neurobehavioral organization. *Journal of pediatric psychology*, 28(8), 529-534.
- Hauck, F. R., Thompson, J. M., Tanabe, K. O., Moon, R. Y., & Vennemann, M. M. (2011). Breastfeeding and reduced risk of sudden infant death syndrome: a meta-analysis. *Pediatrics*, 128(1), 103-110.
- Hawkins, A., Graham, C. R., Sudweeks, R. R., & Barbour, M. K. (2013). Academic performance, course completion rates, and student perception of the quality and frequency of interaction in a virtual high school. *Distance Education*, 34(1), 64-83.
- Heinrichs, M., Neumann, I., & Ehlert, U. (2002). Lactation and stress: protective effects of breast-feeding in humans. *Stress*, 5(3), 195-203.
- Hemati Alamdarloo, G., & Moradi, S. (2013). The relationship between students' conceptions of learning and their academic achievement. *Psychology*, 4(1), 44-49.
- Hoefer, C., & Hardy, M. C. (1929). Later development of breast fed and artifically fed infants: comparison of physical and mental growth. *Journal of the American Medical Association*, 92(8), 615-619.

- Horta, B. L. (2019). Breastfeeding: Investing in the future. *Breastfeeding Medicine*, 14(S1), S-11.
- Horta, B. L., & Victora, C. G. (2013). Long-term effects of breastfeeding. *Geneva: World Health Organization*, 74.
- Horta, B. L., Loret de Mola, C., & Victora, C. G. (2015). Breastfeeding and intelligence: a systematic review and meta-analysis. *Acta paediatrica*, 104, 14-19.
- Horta, B. L., Victora, C. G. (2013). Short-term effects of breastfeeding: a systematic review on the benefits of breastfeeding on diarrhoea and pneumonia mortality. World Health Organization.
- Howie, P., Forsyth, J., Ogston, S., Clark, A., & du V Florey, C. (1990). Protective effect of breast feeding against infection. *British Medical Journal*, 300, 11-16.
- Husk, J. S., & Keim, S. A. (2015). Breastfeeding and autism spectrum disorder in the National Survey of Children's Health. *Epidemiology*, 26(4), 451-457.
- Ilgaz, S. (2000). On Soru On Yanıt. Sürekli Tıp Eğitim Dergisi, 9 (10), 382-385.
- Irmak, N. (2016). Anne sütünün önemi ve ilk 6 ay sadece anne sütü vermeyi etkileyen unsurlar. *The Journal Of Turkish Family Physician*, 7(2), 27-31.
- İnanç, B. B. (2013). 15-49 yaş arası annelerin anne sütü ile ilgili uygulamaları ve etki eden faktörler. *Türk Aile Hekimliği Dergisi*, 17:51-5.
- Jabbar, H., Fong, C. J., Germain, E., Li, D., Sanchez, J., Sun, W. L., & Devall, M. (2019). The competitive effects of school choice on student achievement: A systematic review. *Educational policy*, 0895904819874756.
- Jacobs, N. ve Harvey, D. (2005). Ebeveynler, çocukların akademik başarılarında fark yaratıyor mu? Daha yüksek ve daha düşük başarılı öğrencilerin ebeveynleri arasındaki farklar. *Eğitim çalışmaları* , 31 (4), 431-448.
- Jacobson SW, Frye KF. (1991). Incidence and correlates of breast feeding in socioeconomically disadvantaged women. *Pediatrics* 88(4): 728-36.
- Jansen, J., de Weerth, C., & Riksen-Walraven, J. M. (2008). Breastfeeding and the mother-infant relationship—a review. *Developmental review*, 28(4), 503-521.
- Jensen, Robert G., Newburg, David S.(1995). Sığır sütü lipidleri. İçinde: Süt bileşiminin el kitabı . Academic Press, s. 543-575.
- Jeynes, W. H. (2002). Examining the effects of parental absence on the academic achievement of adolescents: The challenge of controlling for family income. *Journal of family and Economic Issues*, 23(2), 189-210.

- Juma, A. A. R. & Ahmad, B. (2012). The effectiveness of teaching organic chemistry using the ((Web Quest)) strategy on the third stage students achievement in the Faculty of University of Sulaymaniyah. El Fath, 49, 62-97.
- Kahlenberg, RD (2006). Sosyoekonomik okul entegrasyonu. NCL Rev. , 85 , 1545.
- Karaçam Z. Factors affecting exclusive breastfeeding of healthy babies aged zero to four months: A community-based study of Turkish women. J Clin Nurs 2008; 17: 341-9.
- Kent, J. C., Mitoulas, L. R., Cregan, M. D., Ramsay, D. T., Doherty, D. A., & Hartmann, P. E. (2006). Volume and frequency of breastfeedings and fat content of breast milk throughout the day. *Pediatrics*, 117(3), e387-e395.
- Kielbratowska, B., Kazmierczak, M., Michalek, J., & Preis, K. (2015). Temperament and the mother–infant dyad: Associations with breastfeeding and formula feeding with a bottle. *Infant Mental Health Journal*, 36(3), 243-250.
- Kim, K., & Rohner, R. P. (2002). Parental warmth, control, and involvement in schooling: Predicting academic achievement among Korean American adolescents. *Journal of cross-cultural psychology*, 33(2), 127-140.
- Kim, P., Feldman, R., Mayes, L. C., Eicher, V., Thompson, N., Leckman, J. F., & Swain, J. E. (2011). Breastfeeding, brain activation to own infant cry, and maternal sensitivity. *Journal of child psychology and psychiatry*, 52(8), 907-915.
- Kirküp, G. (2010). Akademik bloglama: akademik uygulama ve akademik kimlik. *London Review of Education* , 8 (1), 75-84.
- Kramer, M. S., Aboud, F., Mironova, E., Vanilovich, I., Platt, R. W., Matush, L., Collet, J. P. (2008). Breastfeeding and child cognitive development: new evidence from a large randomized trial. *Archives of general psychiatry*, 65(5), 578-584.
- Krajcik, J. ve Merritt, J. (2012). Öğrencileri bilimsel uygulamalara dahil etmek: Fen sınıfında modeller oluşturmak ve revize etmek neye benziyor? *Fen Bilgisi Öğretmeni* , 79 (3), 38.
- Krol, K. M., Kamboj, S. K., Curran, H. V., & Grossmann, T. (2014). Breastfeeding experience differentially impacts recognition of happiness and anger in mothers. *Scientific reports*, 4(1), 1-5.
- Krol, K. M., Monakhov, M., San Lai, P., Ebstein, R. P., & Grossmann, T. (2015). Genetic variation in CD38 and breastfeeding experience interact to impact infants' attention to social eye cues. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112(39), E5434-E5442.

- Krol, K. M., Monakhov, M., San Lai, P., Ebstein, R. P., Heinrichs, M., & Grossmann, T. (2018). Genetic variation in the maternal oxytocin system affects cortisol responsiveness to breastfeeding in infants and mothers. *Adaptive Human Behavior and Physiology*, 4(3), 248-263.
- Krol, K. M., Rajhans, P., Missana, M., & Grossmann, T. (2015). Duration of exclusive breastfeeding is associated with differences in infants' brain responses to emotional body expressions. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 8, 459.
- Küçükosmanoğlu E, Acar Y, Altınel N, Kaçar A. (2001). Doğacak Bebeğin Emzirilmesi Konusunda Baba Adaylarının Yaklaşımı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, (1); 44: 349-54.
- Lamborn Susie, D., Mounts Nina, S., Steinberg, L., & Dornbusch Sanford, M. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 62, 1049-1065.
- Lande B, Andersen L.F, Bærug A, Trygg K.U, LundLarsen K, Veierød M.B (2003). Infant Feeding Practices and Associated Factors in First Six Months of Life: The Norwegian Infant Nutrition Survey. *Acta Paediatr*, 92 (1): 152-61.
- Lauzon-Guillain, B., Wijndaele, K., Clark, M., Acerini, CL, Hughes, IA, Dunger, DB, ... & Ong, KK (2012). Üç aylıkken emzirme ve bebek mizacı. *PLoS Bir*, 7 (1), e29326.
- Lavelli, M., & Poli, M. (1998). Early mother-infant interaction during breast-and bottle-feeding. *Infant behavior and Development*, 21(4), 667-683.
- Lawrence, R. A., & Lawrence, R. M. (2016). *Breastfeeding: A Guide for the Medical Profession* (8th Ed.). Philadelphia, PA: Elsevier.
- Lozano Díaz, A. (2003). *Personal, family, and academic factors affecting low achievement in secondary school*.
- Levine, O. S., Farley, M., Harrison, L. H., Lefkowitz, L., McGeer, A., & Schwartz, B. (1999). Risk factors for invasive pneumococcal disease in children: a population-based case-control study in North America. *Pediatrics*, 103(3), e28-e28.
- Li R, Darling N, Maurice E, Barker L. (2005). Breastfeeding Rates in the United States by Characteristics of the Child, Mother, or Family. The 2002 National Immunization Survey. *Pediatrics*, 11 (1): 31-7.
- Liao, Y., Alvarado, R., Phinney, B., & Lönnerdal, B. (2011). Proteomic characterization of human milk whey proteins during a twelve-month lactation period. *Journal of proteome research*, 10(4), 1746-1754.

- Lönnerdal, B. (2004). Human milk proteins. In *Protecting Infants through Human Milk* (pp. 11-25). Springer, Boston, MA.
- Lucas, R. F., & Cutler, A. (2015). Dysregulated breastfeeding behaviors in children later diagnosed with autism. *The Journal of perinatal education*, 24(3), 171-180.
- Ma, X., & Klinger, D. A. (2000). Hierarchical linear modelling of student and school effects on academic achievement. *Canadian Journal of Education/Revue canadienne de l'education*, 41-55.
- Maccoby, EE (2000). Ebeveynlik ve çocuklar üzerindeki etkileri: Okuma ve yanlış okuma davranışı genetiği üzerine. *Psikolojinin yıllık incelemesi* , 51 (1), 1-27.
- Maher, F., & Komajani, M. (2006). Parenting practices and adolescent conduct disorder in adolescents compared to normal. *Journal of Khorasegan Branch*, 33, 46-63.
- Makewa, LN, Role, E., & Otewa, F. (2012). Kenya, Kisumu şehrinde altıncı sınıf öğrencilerinin akademik başarısını etkileyen ebeveyn faktörleri. *Uluslararası Asya Sosyal Bilimler Dergisi* , 2 (11), 1984-1997.
- Mammadov, B. (2018). Normal Yenidoğanın Fizyolojisi ve Bakımı. http://docs.neu.edu.tr/staff/betul.mammadov/yenidoganfizyolojisi_18.pdf (12.12.2020).
- McCoy, L. P. (2005). Effect of demographic and personal variables on achievement in eighth-grade algebra. *The Journal of Educational Research*, 98(3), 131-135.
- Merjonen, P., Jokela, M., Pulkki-Råback, L., Hintsanen, M., Raitakari, O. T., Viikari, J., & Keltikangas-Järvinen, L. (2011). Breastfeeding and offspring hostility in adulthood. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 80(6), 371-373.
- Mezzacappa, E. S., Kelsey, R. M., & Katkin, E. S. (2005). Breast feeding, bottle feeding, and maternal autonomic responses to stress. *Journal of psychosomatic research*, 58(4), 351-365.
- Munesue, T., Yokoyama, S., Nakamura, K., Anitha, A., Yamada, K., Hayashi, K., Islam, M. S. (2010). Two genetic variants of CD38 in subjects with autism spectrum disorder and controls. *Neuroscience research*, 67(2), 181-191.
- National Institute for Health and Care Excellence (NICE). (2016). *Jaundice in newborn babies under 28 days: Clinical guideline*. <http://www.nice.org.uk/guidance/cg98>
- Neville, M. C., S. M., McManaman, J. L., Badger, T. M., Bunik, M., Contractor, N., Frank, D. N. (2012). Lactation and neonatal nutrition: defining and refining the critical questions. *Journal of mammary gland biology and neoplasia*, 17(2), 167-188.

- Newburg, D. S., Ruiz-Palacios, G. M., & Morrow, A. L. (2005). Human milk glycans protect infants against enteric pathogens. *Annu. Rev. Nutr.*, 25, 37-58.
- Newcomb, PA, Storer, BE, Longnecker, MP, Mittendorf, R., Greenberg, ER, Clapp, RW, ... & MacMahon, B. (1994). Laktasyon ve menopoz öncesi meme kanseri riskinde azalma. *New England Tıp Dergisi* , 330 (2), 81-87.
- Nommsen, L. A., Lovelady, C. A., Heinig, M. J., Lönnerdal, B., & Dewey, K. G. (1991). Determinants of energy, protein, lipid, and lactose concentrations in human milk during the first 12 mo of lactation: the DARLING Study. *The American journal of clinical nutrition*, 53(2), 457-465.
- Novak, JD ve Musonda, D. (1991). Bilim kavramı öğrenimi üzerine on iki yıllık bir boylamsal çalışma. *Amerikan eğitim araştırmaları dergisi* , 28 (1), 117-153.
- Oddy, W. H., Kendall, G. E., Li, J., Jacoby, P., Robinson, M., De Klerk, N. H., Stanley, F. J. (2010). The long-term effects of breastfeeding on child and adolescent mental health: a pregnancy cohort study followed for 14 years. *The Journal of pediatrics*, 156(4), 568-574.
- Oddy, W. H., Robinson, M., Kendall, G. E., Li, J., Zubrick, S. R., & Stanley, F. J. (2011). Breastfeeding and early child development: a prospective cohort study. *Acta Paediatrica*, 100(7), 992-999.
- Oddy, W.E., Li, J., Whitehouse, A.J.O., Zubrick, S.R., Malacova, E. (2011). Breastfeeding duration and academic achievement at 10 years. *Pediatrics*, 127, 137–145.
- Odent, M. (2003). Birth and Breastfeeding: Rediscovering the Needs of Women During Pregnancy and Childbirth [Doğum ve Emzirme: Gebelik ve Doğum sırasında kadınların ihtiyaçlarının belirlenmesi]. Greenwood Publishing, 77-139.
- Okumuş, H., Mete, S., Yenal, K., Tokat, M. A., & Figen, P. S. (2009). Anne Babalar İçin Doğuma Hazırlık. *İstanbul: Deomed Reklam ve Yayıncılık Ltd. ve Şti*, 35-42.
- Osuafor, A. ve Okonkwo, I. (2013). Anambra Eyaletindeki ortaokul biyoloji öğrencilerinin akademik başarısına aile geçmişinin etkisi. *Afrika Araştırma İncelemesi* , 7 (3), 156-167.
- Özbilgin, E., Özbek., E, Atlıhan, F. & Genel, F. (2011). Bebeklerde 0-4 ay arası beslenme biçiminin psikomotor gelişime etkisi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 1(1), 20-25.
- Özer Özkan, Y., & Anıl, D. (2011). Öğrencilerin fen ve matematik başarılarını etkileyen faktörlerin yapısal eşitlik modeli ile incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41,313-324.

- Özmert, E. (2005). Erken Çocukluk Gelişiminin Desteklenmesi-I: Beslenme. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 48(1), 79-195.
- Pajares, F., & Schunk, D. H. (2001). Self-beliefs and school success: Self-efficacy, self-concept, and school achievement. *Perception*, 11(2), 239-266.
- Pantke, R. Slade, P. (2006). Remembered Parenting Style and Psychological Wellbeing in Young Adults Whose Parents Had Experienced Early Child Loss. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 79, 69-81.
- Patel, R., Oken, E., Bogdanovich, N., Matush, L., Sevkovskaya, Z., Chalmers, B., Martin, R. M. (2014). Cohort profile: the promotion of breastfeeding intervention trial (PROBIT). *International Journal of Epidemiology*, 43(3), 679-690.
- Peng, S. S., & Hall, S. T. (1995). Understanding racial-ethnic differences in secondary school science and mathematics achievement (NCES No. 95710). Washington DC: U.S. Department of Education.
- Peres, K. G., Chaffee, B. W., Feldens, C. A., Flores-Mir, C., Moynihan, P., & Rugg-Gunn, A. (2018). Breastfeeding and oral health: evidence and methodological challenges. *Journal of dental research*, 97(3), 251-258.
- Pettit DJ, Forman MR, Hanson RL, Knowles WC, Bennet PH (1997). Breastfeeding and incidence of non-insulin-dependent diabetes mellitus in Pima Indians. *Lancet*,. 350, 166-168.
- Pisacane, A., Graziano, L., Mazzearella, G., Scarpellino, B., & Zona, G. (1992). Breast-feeding and urinary tract infection. *Journal of Pediatrics*, 120(1), 87-89
- Purkey, W. W. (2000). What students say to themselves: Internal dialogue and school success. Corwin.
- Rafiq, HMW, Fatima, T., Sohail, MM, Saleem, M., & Khan, MA (2013). Ebeveyn katılımı ve akademik başarı: Pakistan, Lahor'daki ortaokul öğrencileri üzerine bir araştırma. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (8), 209-223.
- Richards, M., Hardy, R., & Wadsworth, M. E. (2002). Long-term effects of breast-feeding in a national birth cohort: educational attainment and midlife cognitive function. *Public health nutrition*, 5(5), 631-635.
- Ridley, DR ve Novak, JD (1983). Lise fen ve matematik kayıtlarında cinsiyete bağlı farklılıklar: Erkeklerle fen ve matematikle ilgili kariyerlere doğru kritik bir başlangıç sağlıyorlar mı?. *Alberta Eğitim Araştırmaları Dergisi*.

- Roche, K. M., Ensminger, M. E., & Cherlin, A. J. (2007). Variations in parenting and adolescent outcomes among African American and Latino families living in low-income, urban areas. *Journal of family issues*, 28(7), 882-909.
- Rouse, C. E., & Barrow, L. (2006). US elementary and secondary schools: Equalizing opportunity or replicating the status quo?. *The future of children*, 99-123.
- Saarela, T., Kokkonen, J., & Koivisto, M. (2005). Macronutrient and energy contents of human milk fractions during the first six months of lactation. *Acta Paediatrica*, 94(9), 1176-1181.
- Sarier, Y. (2016). Türkiye'de öğrencilerin akademik başarısını etkileyen faktörler: Bir meta-analiz çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 609-627.
- Samur, G. (2008). *Anne Sütü*. Ankara: Klasmat Matbaacılık
- Sander, W. (2001). Chicago devlet okulları ve öğrenci başarısı. *Kentsel Eğitim*, 36 (1), 27-38.
- Sankar, M. J., Sinha, B., Chowdhury, R., Bhandari, N., Taneja, S., Martinez, J., & Bahl, R. (2015). Optimal breastfeeding practices and infant and child mortality: a systematic review and meta-analysis. *Acta paediatrica*, 104, 3-13.
- Savaşçı, H. S. (2010). Sosyoekonomik değişkenlerin ve okulun eğitim kaynaklarının ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin akademik başarı düzeyleri ile ilişki durumu. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.
- Savino, F., Lupica, M. M. (2006). Breast milk: biological constituents for health and well-being in infancy. *Recent Prog Med*, 97(10), 519-527.
- Schack-Nielsen L, Michaelsen KF. Emzirme ve gelecekteki sağlık. *Curr Opin Clin Nutr Metab Care* (2006);9(3):289-96.
- Schultz, ST, Klonoff-Cohen, HS, Wingard, DL, Akshoomoff, NA, Macera, CA, Ji, M., & Bacher, C. (2006). Emzirme, bebek maması takviyesi ve Otistik Bozukluk: bir ebeveyn anketinin sonuçları. *Uluslararası emzirme dergisi*, 1 (1), 1-7.
- Scott, JA, Binns, CW, Graham, KI ve Oddy, WH (2006). Emzirmeye başlamanın belirleyicilerinde zamansal değişiklikler. *Doğum*, 33 (1), 37-45.
- Seif, A. K. (2014). *Educational Psychology*. Tehran: Agah.
- Selvam, K. C. (2013). A pulse position sampled multiplier. *IETE Journal of Education*, 54(1), 5-8.

- Şensoy, N. Tokuç, G. Ekmekçioğlu, Y. A. Özgüner. A. (1996). Socioeconomic And Cultural Factors Affecting Breast-Feeding Period. 7(2): 595-599.
- Şevik, Y. (2014). İlkokul müdür ve müdür yardımcılarının öğrencilerin akademik başarısını etkileyen faktörlere ilişkin görüşleri ile akademik başarısına katkıları (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Shah, M., Atta, A., Qureshi, MI, & Shah, H. (2012). Ailenin sosyo ekonomik durumunun (ses) öğrencilerin akademik başarılarına etkisi. Gomal Üniversitesi Araştırma Dergisi , 28 (1).
- Shelton, K. H., Collishaw, S., Rice, F. J., Harold, G. T., & Thapar, A. (2011). Using a genetically informative design to examine the relationship between breastfeeding and childhood conduct problems. *European child & adolescent psychiatry*, 20(11-12), 571-579.
- Shu XO, Linet MS, Steinbuch M, Wen WQ, Buckley JD, Neglia JP, Potter JD, Reaman GH, Robison LL. Emzirme ve çocukluk çağı akut lösemi riski. *J Natl Kanser Enst.* 1999 Ekim 20; **91** (20):1765–1772.
- Shumox, L., & Lomax, R. (2001). Parental efficacy: Predictor of parenting behavior.
- Shute, VJ (2007). Biçimlendirici geri bildirim odaklanın. ETS Araştırma Raporu Serisi , 2007 (1), i-47.
- Slaten, C. D., Irby, D. J., Tate, K., & Rivera, R. (2015). Towards a critically conscious approach to social and emotional learning in urban alternative education: School staff members' perspectives. *Journal for Social Action in Counseling & Psychology*, 7(1), 41-62.
- Spinath, F. M., Price, T. S., Dale, P. S., & Plomin, R. (2004). The genetic and environmental origins of language disability and ability. *Child Development*, 75(2), 445-454.
- Stamp G.E, Casanova H.T. A. (2006). Breastfeeding Study in a Rural Population in South Australia. *Rural Remote Health*, 6 (1):495.
- Strathearn, L., Mamun, A. A., Najman, J. M., & O'Callaghan, M. J. (2009). Does breastfeeding protect against substantiated child abuse and neglect? A 15-year cohort study. *Pediatrics*, 123(2), 483-493.
- Stromswold, K. (2001). The heritability of language: A review and metaanalysis of twin, adoption, and linkage studies. *Language*, 647-723.

- Simons, LG ve Conger, RD (2007). Ebeveynlikteki anne-baba farklılıklarını aile ebeveynlik stilleri ve ergen sonuçlarının bir tipolojisine bağlamak. Aile sorunları dergisi , 28 (2), 212-241.
- Şirin, A., Kavlak, O. (2008). *Kadın Sağlığı*. İstanbul: Bedray Basın Yayıncılık.
- Tanrikulu, P.Ç. (2011). 6-24 Ay Arası Bebeği Olan Annelerin Emzirmeye İlişkin Bilgi Düzeylerinin, Emzirme Sürelerinin ve Bunları Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Taşkın L. (2009). *Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği*. Ankara: Sistem Ofset Matbaacılık, p.284-5.
- Taut, C., Kelly, A., & Zgaga, L. (2016). The association between infant temperament and breastfeeding duration: a cross-sectional study. *Breastfeeding Medicine*, 11(3), 111-118.
- Tenibiaje, D. J. (2009). Influence of family size and family birth order on academic performance of adolescents in higher institution. *Pakistan Journal of Social Sciences*, 6(3), 110-114.
- Tetik, B. K. (2016). Anne sütü ve emzirme danışmanlığında güncel bilgiler. *Ankara Medical Journal*, 16(1), 115 - 118.
- Tharner, A., Luijk, M. P., Raat, H., IJzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., Moll, H. A., Tiemeier, H. (2012). Breastfeeding and its relation to maternal sensitivity and infant attachment. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 33(5), 396-404.
- Thompson, J. (2005). Breastfeeding: benefits and implications. Part two. *Community Pract*, 78(6):218-9.
- Tokat, A. M. (2009). Antenatal dönemde verilen eğitimin annelerin emzirme öz-yeterlilik algısına ve emzirme başarısına etkisi (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir).
- Topal, S., Çınar, N., & Altınkaynak, S. (2017). Emzirmenin anne sağlığına yararları. *Journal of Human Rhythm*, 3(1), 25-31.
- Törüner, E., Büyükgönenç, L. (2012). *Çocuk Sağlığı Temel Hemşirelik Yaklaşımları*. Amasya: Göktuğ Yayıncılık.
- Trusty, J. (1999). Sekizinci sınıf ebeveyn katılımının geç ergenlerin eğitim beklentilerine etkisi. *Eğitimde Araştırma ve Geliştirme Dergisi* .

- Trusty, J. (2000). High educational expectations and low achievement: Stability of educational goals across adolescence. *The journal of educational research*, 93(6), 356-365.
- Tseng, P. T., Chen, Y. W., Stubbs, B., Carvalho, A. F., Whiteley, P., Tang, C. H., Yang, W. C. (2019). Maternal breastfeeding and autism spectrum disorder in children: A systematic review and meta-analysis. *Nutritional neuroscience*, 22(5), 354-362.
- Tsinidou, M., Gerogiannis, V., & Fitsilis, P. (2010). Yükseköğretimde kaliteyi belirleyen faktörlerin değerlendirilmesi: ampirik bir çalışma. *Eğitimde kalite güvencesi*.
- U.S. Department of Health and Human Services USDHHS (2000). *HHS blueprint for action on breastfeeding*. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Office on Women's Health.
- Ünsal H, Atlıhan F, Özkan H, Targan Ş, Hassoy H. (2005). Toplumda anne sütü verme eğilimi ve buna etki eden faktörler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 8:226-33.
- Valentine, C. J., & Wagner, C. L. (2013). Nutritional management of the breastfeeding dyad. *Pediatric Clinics*, 60(1), 261-274.
- Vestergaard, M., Obel, C., Henriksen, T. B., Sørensen, H. T., Skajaa, E., & Østergaard, J. (1999). Duration of breastfeeding and developmental milestones during the latter half of infancy. *Acta Paediatrica*, 88(12), 1327-1332.
- Vohr, B. R., Poindexter, B. B., Dusick, A. M., McKinley, L. T., Wright, L. L., Langer, J. C., & Poole, W. K. (2006). Beneficial effects of breast milk in the neonatal intensive care unit on the developmental outcome of extremely low birth weight infants at 18 months of age. *Pediatrics*, 118(1), e115-e123.
- Von Kries, R., Koletzko, B., Sauerwald, T., Von Mutius, E., Barnert, D., Grunert, V., & Von Voss, H. (1999). Breast feeding and obesity: cross sectional study. *Bmj*, 319(7203), 147-150.
- Wang, J., Wildman, L., & Calhoun, G. (1996). Yedinci sınıf matematikte ebeveyn etkisi ile öğrenci başarısı arasındaki ilişkiler. *Okul bilimi ve matematik*, 96 (8), 395-399.
- Wiesenfeld, A. R., Malatesta, C. Z., Whitman, P. B., Granrose, C., & Uili, R. (1985). Psychophysiological response of breast-and bottle-feeding mothers to their infants' signals. *Psychophysiology*, 22(1), 79-86.
- Yalçın, E. (2019). Liseye giriş sınavı (LGS)'nın yönetici, öğretmen, öğrenci ve veliye göre incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

- Yavuzer, H. (2014). Ana Baba Okulu, Ana Baba eğitimi ve Aile İçi İletişim Becerileri. 19. Baskı . İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yılmaz H., Bolışık B. (2013) Çocuklarda Beslenme. İçinde: Pediatri Hemşireliği. Eds: Conk Z., Başbakkal Z., Yılmaz HB., Bolışık B., Akademisyen Tıp Kitapevi, Ankara.
- Yılmaz, E., Öcal, F. D., Yılmaz, Z. V., Ceyhan, M., Kara, O. F., & Küçüközkan, T. (2017). Early initiation and exclusive breastfeeding: Factors influencing the attitudes of mothers who gave birth in a baby-friendly hospital. *Turkish journal of obstetrics and gynecology*, 14(1), 1-9.
- Yılmaz, F. (2017). Anne Sütü İle Beslenmeyi Bırakmaya Neden Olan Faktörler Ve Emzirme Süresinin Anne Çocuk Bağlanmasına Etkisi, Maltepe üniversitesi, sağlık bilimleri enstitüsü, İstanbul.
- Zabun, E. (2011). Dershaneye gitme, mükemmeliyetçilik, ana-babaya yönelik ve sınav kaygısının SBS başarılarını , Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü).
- Zahedani, Z. Z., Rezaee, R., Yazdani, Z., Bagheri, S., & Nabeiei, P. (2016). The influence of parenting style on academic achievement and career path. *Journal of advances in medical education & professionalism*, 4(3), 130-134.
- Zetterström, R. (1999). Breastfeeding and infant-mother interaction. *Acta paediatrica*, 88, 1-6.

9. EKLER

Ek 1. Anket Formu

Anneye Yönelik Veri Toplama Formu

Demografik Özellikler

1. Kaç yaşındasınız?:.....

2. Eğitim durumunuz nedir?

1. Okul bitirmemiş	2. İlkokul	3. Ortaokul	4. Lise ve dengi
5. İki yıllık yüksekokul	6. 4-6 yıllık üniversite	7. Yüksek lisans ve üzeri	

3. Eşinizin eğitim durumu nedir?

1. Okul bitirmemiş	2. İlkokul	3. Ortaokul	4. Lise ve dengi
5. İki yıllık yüksekokul	6. 4-6 yıllık üniversite	7. Yüksek lisans ve üzeri	

4. Eşiniz Kaç yaşında?

5. Birlikte yaşadığınız aile büyükleri ya da akrabalarınız var mı?

1. Yok	2. Eşimin anne-babası	3. Benim anne-babam	9. Diğer

6. Gelir getiren herhangi bir işte çalışıyor musunuz?

1. Hayır	2. Evet Memur	3. Kamuda işçi	4. Özel sektörde işçi	5.
Esnaf	6. Çiftçi	9. Diğer		

7. Eşiniz gelir getiren herhangi bir işte çalışıyor mu?

1. Hayır	2. Evet Memur	3. Kamuda işçi	4. Özel sektörde işçi	5.
Esnaf	6. Çiftçi	9. Diğer		

8. Ailenizin toplamda aylık gelir düzeyi ne kadardır?

1. 2000 TL den az	2. 2000-2999 TL	3. 3000-3999 TL
4. 4000-4999 TL	5. 5000-6999 TL	6. 7000 TL ve üzeri

9. Bu çocuk kaçınıcı gebeliğinizdi?

10. Toplam yaşayan kaç çocuğunuz var?

11. Bu çocuğunuzun cinsiyeti nedir? 1. Kız 2. Erkek

12. Bu çocuğunuz kaç haftalık doğdu?..... haftalık

13. Bu çocuğunuz kaç kilo doğdu?gr

14. Bu çocuğunuzu nerede doğurdunuz? 1. Hastanede 2. Evde
9. Diğer....

15. Bu çocuğunuzun doğum şekli nedir? 1. Normal doğum 2. Sezaryen

16. Bu çocuğu doğurduğunuzda kaç yaşında idiniz?

17. Bu çocuğunuzu eşiniz ve siz isteyerek mi dünyaya getirdiniz?

1. Eşim istedi 2. Ben istedim 3. Her ikimiz de istedik 4. İstemedim
gebe kaldım

9. Diğer.....

18. Gebeliğinizde anne sütü ve emzirme konusunda herhangi bir yerden/kimseden bilgi aldınız mı?

1. Hayır 2. Evet

19. Bu çocuk doğduktan sonra size hastanede anne sütü ve emzirme ile ilgili bilgi verildi mi?

1. Hayır 2. Evet 9. Evde doğum yaptım

20. Bu çocuk doğduktan sonra ilk verdiğiniz besin neydi?

1. Anne sütü 2. Su 3. Şekerli su 4. Formül mama 9. Diğer
.....

21. Bu çocuğu doğumdan sonra ilk ne zaman emzirdiniz?

1. İlk yarım saat içinde emzirdim 2. Yarım saat - 1 saat içinde emzirdim
3. Doğumundan üç ezan sesi geçtikten sonar emzirdim 4. Doğumunun ertesi
günü emzirdim

5. Hiç emmedi 9. Diğer

22. Bu çocuğunuzu ek gıda/mama vermeksizin sadece anne sütüyle kaç ay emzirdiniz? ay

**23. Bu çocuğunuza ek gıda/mama vermeye ne zaman başladınız? haftalık
/..... aylıkken**

24. Bu çocuğunuzu toplamda kaç ay / yıl emzirdiniz? ay. yıl

25. Bu çocuğunuzu emzirirken yalancı meme ya da emzik verdiniz mi? 1. Hayır
2. Evet

26. Bu çocuğunuzun emzirilmesinde eşinizin görüşleri sizin için önemli oldu mu?

1. Evet 2. Hayır

27. Bu çocuğunuz kaç aylıkken yürüdü? aylık

28. Bu çocuğunuz Liselere giriş sınavına (LGS) hazırlandı mı?

1. Evet 2. Hayır

29. Bu çocuğunuz Liselere giriş sınavına (LGS) hazırlanmak için dersane veya etüt merkezine gitti mi? 1. Evet 2. Hayır

30. Bu çocuğunuz Liselere giriş sınavına (LGS) hazırlanmak için Özel ders aldı mı?

1. Evet 2. Hayır

31. Bu çocuğunuzun okul başarısı sizce nasıl?

1. Çok başarısız 2. Başarısız 3. Orta 4. Başarılı 5. Çok
başarılı

Ek 2. İzin Yazısı

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Proje Koordinasyon Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü

Sayı : 95799348-604.01.02-E.25590
Konu : Etik Komisyonu 2. Toplantı Kararları

19/10/2019

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Üniversitemiz Etik Komisyonu'nun 16.10.2019 tarih ve 02 sayılı toplantısında almış olduğu kararla, öğretim üyesi Doç. Dr. Mahmut KILIÇ tarafından sunulan "Emzirme Süresinin ve Anne-Baba Tutumlarının Liselere Giriş Sınavı'na (LGS) Etkisi" isimli projesi Yozgat Bozok Üniversitesi Etik Komisyonu Yönergesi kapsamında değerlendirilerek uygun görülmüş olup, ilgili yürürlüğe tebliğ edilmesini arz ederim.

e-imzalıdır

Doç.Dr. İrfan KOCA
Proje Koordinasyon Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

Ek: Doç. Dr. Mahmut Kılıç Etik Komisyonu Değerlendirme Formu

Adres: Yozgat Bozok Üniversitesi Erdoğan Akdağ Kampüsü
İletişim Fakültesi, (OSYM Üstü)Atatürk Yolu 7. Km 66900 Yozgat

Bilgi için: **RABIA CURA**

Telefon: 3542421111 Faks:

Elektronik

Ağ: <http://www.bozok.edu.tr/> bozokuniversitesi@hs01.kep.tr

3070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile atılmıştır.
Evrak tıyidi <http://ebyssorgu.bozok.edu.tr> adresinden 5LZ3-PM1Y-83HE kodu ile yapılabilir.

Ek 3. Etik kurul izni

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ ETİK KOMİSYONU FORM-7	
	
Etik Komisyon Karar toplantı tarihi ve karar no	16.10.2019/2-2
Sorumlu Araştırmacının Adı Soyadı:	Doç. Dr. Mahmut KILIÇ
Değerlendirilecek Araştırmacının Adı:	Emzirme Süresinin ve Anne-Baba Tutumlarının Liselere Giriş Sınavı'na (LGS) Etkisi
Raportör	
Unvanı/ Adı-Soyadı	İmza
Çalıştığı Birim	
Telefon/ e-posta	Tarih:
Varsa Dış Uzman	
Unvanı/ Adı-Soyadı	İmza
Çalıştığı Birim	
Telefon/ e-posta	Tarih:
Evet	Hayır
☒	☐
☒	☐
☒	☐
Başvuru Formu eksiksiz ve uygun olarak doldurulmuş mu?	
Araştırma ve veri toplama araçları (Anket, ölçek, testvb) ilgili etik kurallara uygun mu?	
Kontrol listesinde işaretlenen evraklar eksiksiz olarak sunulmuş mu?	
Değerlendirme Sonucu	
☒	Uygundur
☐	Düzeltilme gereklidir (Açıklayınız)
☐	☐ Düzeltmeleri görmek istiyorum ☐ Düzeltmeleri görmeme gerek yok
☐	Uygun değildir (Açıklayınız)
Açıklama	
Değerlendirmeyi yapan Etik Komisyon Üyesi bu formu doldurduktan sonra, kendisine gönderilen başvuru dosyasının tamamıyla birlikte üzerinde "GİZLİ" ibaresiyle kapalı zarf içerisinde Bozok Üniversitesi Etik Komisyonu'na gönderecektir.	

KYT-FRM-160/00

10. ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı: ---

Uyruğu: --

Doğum tarihi ve yeri: --

Medeni hali: --

Tel:--

Email:--

Yazışma Adres: Yozgat İl Sağlık Müdürlüğü ,Yozgat/Merkez

Eğitim:

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
LİSANS	BOZOK ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK YÜKSEKOKULU	20.06.2010

İş Deneyimleri:

Yıl	Yer	Görev
2011	YOZGAT ŞEHİR HASTANESİ	HEMŞİRE

Yabancı Dil: ORTA